

KUULOVAMMAISTEN KOULUTUSURAT

**Vuosina 1940-1974 syntyneiden toisen asteen erityisoppilaitoksissa opiskelleiden
kuurojen ja huonokuuloisten koulutusurat**

Helmi- Riitta Koukka

**Erityispedagogiikan pro gradu-
tutkielma**

Syksy 2001

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

Tiivistelmä

Koukka, H.-R. 2001. Kuulovammaisten koulutusurat. Vuosina 1940-1974 syntyneiden toisen asteen erityisoppilaitoksissa opiskelleiden kuurojen ja huonokuuloisten koulutusurat. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin perusasteen jälkeisessä kuulovammaisille tarkoitettussa koulutuksessa opiskelleiden koulutusuria. Lisäksi tavoitteena oli selvittää saadun koulutuksen tuloksellisuutta koulutustason, keskeyttämisen ja koulutuskokemusten näkökulmasta. Tutkimus on osa Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksen koulutuksen merkitystä kuulovammaisten elämänkulussa selvittävää tutkimushanketta.

Tiedot kerättiin kyselylomakkeella. Se lähetettiin 1093:lle kuulovammaiselle, jotka olivat opiskelleet vuosina 1960-1990 kuulovammaisille tarkoitettussa koulutuksessa sekä 41:lle vapaaehtoisena tutkimukseen ilmoittautuneelle. Tässä pro gradu –tutkimuksessa analysoitiin 429 vastausta.

Lähes kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli ammatillinen koulutus. Kahdella kolmasosalla oli yksi ammatillinen koulutus, kolmanneksella kaksi tai jopa useampia. Alle prosentilla oli ammattikorkea- tai korkeakoulututkinto. Tutkimusjoukon hankkima koulutus rajoittui muutamaaan koulutusalaan; tekniikan ja liikenteen sekä talousalan koulutukset olivat yleisiä. Myös erilaiset yleissivistävät opinnot, lähinnä kansanopistolinjat, ammattiin valmentava koulutus ja työvoimapolitiittiset kurssit, olivat yleisiä. Sen sijaan lukion käyneitä oli vähän.

Koulutukseen ja opiskeluaikaan oltiin varsin tyytyväisiä. 80 prosenttiin kaikista koulutusjaksoista oltiin tyytyväisiä. Eniten kouluaika antoi ammattitaitoa, lisäksi saatiin itseluottamusta, viittomakielentaitoa ja ystäviä. Negatiivisia kokemuksia oli vähän. Tutkimusjoukosta 12 % oli keskeyttänyt jossain koulutuksessa. Eniten opiskelua olivat vaikeuttaneet tulkkipalvelun saantiin liittyvät ongelmat ja kuulovamma. Lisäksi vaikeuksia aiheuttivat opiskelupaikan sijainti kaukana, rahavaikeudet ja kansa- tai peruskoulun antamat huonot tiedot. Koulutus ei myöskään ollut auttanut työn saannissa. Jatko-opiskelu kiinnosti kolmasosaa, erityisesti nuorimpia tutkimukseen osallistuneita.

Asiasanat: kuulovammaisuus, koulutusura, koulutuksen tuloksellisuus

SISÄLTÖ

2	KOULUTUSURA JA SIIRTYMÄT ELÄMÄNKULUSSA	8
	2.1 Elämäntulo	8
	2.2 Koulutusura	11
	2.3 Siirtymä	13
3	KOULUTUKSEN TULOKSELLISUUS	15
	3.1 Koulutuksen tavoitteet	15
	3.2 Koulutuksen tuloksellisuuden käsite	18
	3.3 Koulutustaso	21
	3.4 Keskeyttäminen	22
	3.5 Koulutuskokemukset	24
4	KUULOAMMAISTEN KOULUTUS	26
	4.1 Kuuloammaisuus ja siihen liittyvät käsitteet	26
	4.2 Kommunikointi	27
	4.2.1 Viittomakieli	27
	4.2.2 Vaihtoehtoiset kommunikointimuodot	28
	4.2.3 Tulkkipalvelut	28
	4.3 Koulutus	29
	4.4 Tutkimuksessa mukana olevat oppilaitokset	32
	4.4.1 Turun kuuloammaisten ammattikoulu	32
	4.4.2 Turun kristillinen opisto	33
	4.4.3 Mäntsälän maatalousoppilaitos	33
	4.4.4 Mikkelin kuuloammaisten lukio	34
	4.4.5 Nikkarilan talouskoulu	34
	4.4.6 Kuurojen kansanopisto	35
	4.4.7 Järvenpään invalidien ammattioppilaitos	35
	4.4.8 Merikosken ammatillinen koulutuskeskus	36
5	TUTKIMUSONGELMAT	37
6	TUTKIMUKSEN METODIT	38

6.1	Lähtökohdat	38
6.2	Tiedottaminen	39
6.3	Kyselylomakkeen kehittäminen	39
6.3.1	Kyselylomakkeen laatimisen lähtökohdat	39
6.3.2	Kysymysten laatiminen	40
6.3.3	Kieliasun muokkaus	42
6.3.4	Lomakkeen esitestaus	43
6.3.5	Viittomakielinen kyselylomake	45
6.3.6	Kyselylomakkeen täyttäminen	45
6.4	Osanottajat	45
6.4.1	Tutkimuksen perusjoukko, otos ja näyte	45
6.4.2	Osallistujien kuvailu	47
6.5	Aineiston analyysi	51
7	TULOKSET	52
7.1	Koulutusura	52
7.1.1	Perusasteen koulutus	52
7.1.2	Perusasteen jälkeinen koulutus	54
7.1.2.1	Ensimmäinen siirtymävaihe	54
7.1.2.2	Siirtymävaiheesta eteenpäin	57
7.1.2.3	Opiskelupaikat	58
7.1.3	Koulutusalat	61
7.2	Koulutuksen tuloksellisuus	63
7.2.1	Koulutustaso	63
7.2.2	Keskeyttäminen	69
7.2.3	Jatko-opiskeluhaluus	71
7.2.4	Koulutuskokemukset	73
7.2.4.1	Tyytyväisyys	73
7.2.4.2	Vaikeudet opiskelussa	75
7.2.4.3	Koulutusajan anti	77
8	TARKASTELU	80
8.1	Tutkimuksen luotettavuus	80
8.2	Tulosten tarkastelu	82

8.3	Jatkotutkimusten mahdollisuudet	91
	LÄHTEET	92
LIITE 1	Kyselylomake	100
LIITE 2	Saatekirje	110
LIITE 3	Esimerkkilomake	112
LIITE 4	Ensimmäisen siirtymävaiheen oppilaitokset sukupuolen, kuulovamma- ja ikäryhmän mukaan.	115
LIITE 5	Koulutusjaksojen jakautuminen oppilaitoksiin eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä.	116
LIITE 6	Vastausten jakauma kysymyksessä 'Mitä vaikeuksia opiskelussa on ollut?' eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä.	117
LIITE 7	Vastausten jakauma kysymyksessä 'Mitä opiskeluaika ja koulutus antoivat?' eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä.	118
LIITE 8	Eri oppilaitoksia koskevien vastausten jakautuma kysymyksessä 'Mitä opiskeluaika ja koulutus antoivat?'	119

1 JOHDANTO

Suomalaisten kuulovammaisten elämäntilannetta ja koulutusta on tutkittu vähän. Tarvetta koulutuksen tutkimiseen luo esimerkiksi se, että kuurojen työttömyysaste on pysytellyt pitkään selvästi kuulevaa väestöä korkeammalla (ks. Pokkinen 1998). Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää millainen on vuosina 1940-1975 syntyneiden perusasteen jälkeisessä kuulovammaisille tarkoitettussa koulutuksessa opiskelleiden kuurojen ja huonokuuloisten koulutusura. Lisäksi haluttiin tietää miten tuloksellista tutkimusjoukon koulutus on ollut kolmesta näkökulmasta: koulutustaso, koulutuksen keskeyttäminen ja koulutuskokemukset. Saatuja tuloksia verrattiin eri sukupuolten, kuulovammaryhmien ja ikäryhmien välillä. Tämän tutkimuksen kohteena olivat siis toisen asteen erityisoppilaitoksissa opiskelleet, perusasteen jälkeen yksinomaan integroituneena opiskelleita ei tässä tutkimuksessa ollut mukana.

Elämäntilannetta voidaan tarkastella kokonaisuutena tai eri elämäntilanteittain. Aiemmissä tutkimuksissa elämäntilannetta keskeisinä osa-alueina on pidetty koulutusta, työtä, perhettä ja vapaa-aikaa (ks. esim. Jahnukainen 1997, Sinkkonen & Pulkkinen 1996). Koulutusuran muotoutumiseen vaikuttavat monet tekijät: yksilön ominaisuudet ja valinnat, perhetausta ja historiallinen aika (Antikainen, Houtsonen, Kauppila, Komonen, Koski & Käyhkö 2000, 243). Naisten ja miesten koulutus- ja työurat muodostuvat yleensä erilaisiksi (Nummenmaa 1996, 20).

Koulutuksen tuloksellisuus on ajankohtainen aihe. Tuloksellisuuden käsite voidaan määritellä monella tavalla. Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallissa (1995) tuloksellisuus jaetaan tarkemmin kolmeen alakohtaan: tehokkuuteen, vaikuttavuuteen ja taloudellisuuteen. Nämä pitävät sisällään mm. toimivan koulutusjärjestelmän, riittävät resurssit, laadukkaan ja ajankohtaisen koulutuksen, yksilön henkisen kasvun ja jatko-opiskeluhalukkuuden. Tehokkuuden ongelmina nähdään esimerkiksi keskeyttäminen ja moninkertainen koulutus. (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 16-28.) Toisaalta korostetaan yksilöllistä näkökulmaa ja kokemuksia arvioitaessa koulutuksen vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja laatua (Pirttiniemi 2000, Helakorpi 1994).

Tämä kuulovammaisten koulutusuria käsittelevä tutkimus on osa Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella helmikuussa 1999 käynnistynyttä kolmivuotista tutkimushanketta, jonka tavoitteena on selvittää

- 1) millainen on kuulovammaisen henkilön elämäntilanne,
- 2) millaiseksi kuulovammaiset henkilöt kokevat koulutuksen merkityksen elämäntilanteessaan ja
- 3) miten koulutukseen liittyvät eri tekijät selittävät kuulovammaisten henkilöiden elämäntilannetta ja osallistumista yhteiskunnassa.

Tutkimushankkeen rahoittajana on Bovallius-säätiö, joka ylläpitää Nikkarilan ammattioppilaitosta (aikaisempaa kuurojen tyttöjen talouskoulua). Tutkimushankkeen vastuullisena tutkijana on KM Elina Lehtomäki (väitöskirjatyö). Tieteellisestä johdosta vastaavat professori Sakari Moberg ja professori Joel Kivirauma. (Lehtomäki 1999.)

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kerättiin tietoa kuulovammaisten elämäntilanteesta. Menetelmänä oli kysely, jonka keskeisiä teemoja olivat koulutusura, perhetilanteen muutokset, työura ja vapaa-ajan vietto. Tutkimushankkeen seuraavassa vaiheessa kyselyn pohjalta nousevia keskeisiä teemoja tullaan tarkentamaan mm. elämäntilanteen mukaisiin haastatteluihin. (Lehtomäki 1999.)

Kyselyn käytännön toteutuksesta vastasivat Elina Lehtomäen kanssa tutkimusapulaiset Kirsi Niemi ja Helmi-Riitta Koukka. Heillä kaikilla on viittomakielentulkin koulutus erityispedagogiikan opintojen lisäksi. Tässä pro gradu -työssä käsitellään kyselyn vastauksista saatua tietoa perustuen kuulovammaisten koulutusuria. Luvun 6 kyselytutkimuksen toteuttamisesta ja luvun 8.1 tutkimuksen luotettavuudesta tekijä on kirjoittanut yhdessä Kirsi Niemen kanssa. Omassa pro gradu -työssään Kirsi Niemi raportoi kuulovammaisten henkilöiden elämäntilanteesta.

2 KOULUTUSURA JA SIIRTYMÄT ELÄMÄNKULUSSA

2.1 Elämänkulku

Jokaisen ihmisen elämä on ainutkertainen ja erilainen, mutta tutkijat ovat pyrkineet hahmottamaan elämää ja elämäntapahtumia yleisemmästä näkökulmasta. On pyritty löytämään selityksiä sille, miksi eri ihmisten elämä muotoutuu erilaiseksi, ja toisaalta on pyritty löytämään yhteinen malli, jolla elämän kulkua voisi kuvata yksilöllisistä vaihteluista huolimatta. Elämää ja sen tapahtumia on pyritty kuvaamaan monilla vertauksilla, joita esimerkiksi Sugarman (1986) esittelee teoksessaan. Eräs on elämänviiva, jonka avulla pyritään kuvaamaan elämää ja sen eri tapahtumia kokonaisuudessaan. Levinson ja hänen kollegansa (1978) puhuvat elämän vuodenajoista. Jung (1972) vertaa elämää päivään. Elämä on kuin auringon kulku taivaalla, keski-ään ollessa elämän iltapäivää. Elämän/päivän eri vaiheilla on omat tyypilliset piirteensä, joita ei voi jättää huomiotta. Super (1976, 1980) vertaa elämää sateenkaareen. Eri väriraidat kuvaavat henkilön erilaisia rooleja elämässään esim. lapsen, opiskelijan, työntekijän, puolison, vanhemman. (Sugarman 1986, 4.)

Monet tutkijat näkevät elämän sarjana erilaisia vaiheita. Levinsonin (1978) mukaan elämä koostuu sarjasta eri vaiheita: varhaislapsuus, lapsuus, nuoruus sekä nuori ja myöhäisempi aikuisuus. Jokaisella ihmisellä on yksilöllinen kehitysvauhti ja -tapa, mutta silti ihmisen kasvu seuraa kaikille yhteisiä kehityspeeriaatteita. Yksilön elämää ja kehittymistä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon paitsi yksilön luonne myös yhteiskunnan luonne, historia, kulttuuri ja sosiaaliset instituutiot. Nämä yhdessä vaikuttavat yksilön kehittymiseen. (Levinson 1978, 3-5.) Eriksonin (1982) psykososiaalisen kehityksen teoriaa pidetään tunnetuimpana ihmisen elämänkaarta koskevana teoriana. Sen mukaan ihmisen elämässä on kahdeksan vaihetta. Jokaiseen vaiheeseen kuuluu erilaisia kehitystehtäviä ja -haasteita, joiden onnistunut ratkaisu auttaa myöhemmissä elämänvaiheissa, mutta joiden negatiivinen ratkaisu saattaa vaikeuttaa tulevia vaiheita. (Erikson 1982.)

Mallit, jotka esittävät ihmiselämän etenevän iänmukaisissa vaiheissa saavat myös arvostelua osakseen. Sekä Eriksonin että Levinsonin ja muidenkin kehitystä koskevien teorioiden ikäsidonaisuus on herättänyt kritiikkiä erityisesti sosiologien keskuudessa, jotka kuvaavat ihmisen kehitystä mieluummin elämänkulkuna eli

siirtymisenä sosiaalisesta roolista toiseen kuin yksilöllisenä kehitysprosessina (Pulkinen 1997, 20).

Sinisalo (1986) toteaa, että ikäsidonnaisia malleja on arvosteltu staattisiksi, epähistoriallisiksi ja epäyhteiskunnallisiksi. Sosiologisesti suuntautunut elämäntutkimus asettaa yksilölliset elämänhistoriat historiallis-yhteiskunnalliseen kontekstiin, ne sidotaan siihen aikakauteen jota ikäkohortti elää. Samalla otetaan huomioon kuitenkin myös yksilölliset elämäntutkimuksen ja ammattiuran tavoitteet ja hallintapyrkimykset. Näin päädytään moniulotteiseen kuvaukseen. (Sinisalo 1986, 28-29.)

Elämäntutkimusteorioiden on katsottu ohittavan yksilöiden ja ryhmien väliset erot tavoitteiden asettamisessa ja toteuttamisessa. Teorioita on myös kritisoitu niiden normatiivisuuden takia: normatiivisesta kaavasta poikkeaminen tulkitaan kielteiseksi ja epäsuotavaksi, vaikka yksilö itse olisikin ratkaisuun tyytyväinen. (Rönkä 1992, 4.)

Sugarmanin (1986) mukaan vertaus kaaresta on hieman ontuva, koska yksi keskeisiä näkemyksiä on kasvun mahdollisuuden lisääntyminen läpi elämän. Toinen keskeisistä näkemyksiä on, että on olemassa useita reittejä ja malleja, jonka mukaan kehitys voi kulkea - kehitystä tapahtuu siis moneen suuntaan. Kolmas tärkeä seikka on, että kehitystä tapahtuu monilla alueilla. Esimerkiksi ihmisen kehitystä voidaan tarkastella fyysiseltä, psyykkiseltä ja sosiaaliselta kannalta. Neljäntenä korostettavana asiana on ihmisen ja ympäristön vuorovaikutus. Kumpikaan ei kehity tai muutu ilman toista. (Sugarman 1986, 2.)

Elämäntutkimuksen käsite onkin korvautunut jatkuvuutta ja monimuotoisuutta korostavalla elämäntutkimus-käsitteellä. Huotelin (1992) toteaa, että elämäntutkimuksen käsitteessä nähdään olevan enemmän tilaa kulttuurisille, sosiaalisille ja yksilöllisille eroille. Myös tutkimuksen kohde on muuttunut yksittäisestä ihmisestä ryhmään tai sukupolveen, jonka jäsenet ovat syntyneet samoihin aikoihin ja joiden elämä on sisältänyt tietyt historialliset asiat yhtäaikaan. (Huotelin 1992, 16.) Antikaisen (1998) mukaan elämäntutkimuksen käsitteellä tarkoitetaan merkittävien elämäntapahtumien ketjua. Tällaisia tapahtumia voivat olla esimerkiksi syntymä, koulun aloittaminen, avioituminen, vanhemmuus, työelämän aloittaminen, muutto toiselle paikkakunnalle tai eläkkeelle siirtyminen. (Antikainen 1998, 101.)

Elämäntutkimusta muovaavat monet tekijät. Elderin mukaan (ks. Antikainen 1998, 102) elämäntutkimuksen käsite sisältää neljä lähtökohtaa. Ensinnäkin historiallisen ajan periaate eli se, että historiallinen aika ja kokemukset muotoilevat yksilöiden

elämäntapaa. Usein puhutaankin yhteiskunnallisista sukupolvista kuten “sotasukupolvesta” tai “hyvinvointivaltion sukupolvesta” ja oletetaan ajanjakson nimeämisen kertovan jotain olennaista heidän elämästään. Toiseksi Elder mainitsee elämän ajoituksen periaatteen eli sen, että elämäntapahtuman tai siirtymän vaikutus on riippuvainen sen ajoittumisesta henkilön elämässä. Esimerkiksi sillä, missä iässä henkilö avioituu tai siirtyy työelämään, voi olla suuri merkitys hänen elämäntapansa. Kolmantena on yhteenkietoutumisen periaate eli se, että yksilöt elävät toisistaan riippuvaisina erilaisissa verkostoissa kuten perheissä ja koululuokissa. Sosiaaliset ja historialliset vaikutukset ihmisten elämään ilmenevät näiden verkostojen kautta. Neljänneksi toimijuuden (human agency) periaate eli se, että yksilöt rakentavat oman elämäntapansa valinnoillaan ja toimillaan vallitsevissa historiallisissa ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Tämä näkökulma on tuttu länsimaisessa kulttuurissa, joka korostaa yksilöllisyyttä. (Antikainen 1998, 102.)

Ikäkohorttien välisiä eroja ilmentää Sugarmanin (1986) analyysi nykyajan nuorten elämästä. Heidän elämässään on paljon enemmän tapahtumia ja koko yhteiskuntaa koskevia muutoksia kuin edellisten sukupolvien elämässä. Teknologian muutokset, maantieteellinen liikkuvuus, useammin ja dramaattisemmin tapahtuvat työpaikan muutokset, useammat parisuhteet ja erot jne. leimaavat nykyistä elämää. Nämä muutokset vaikuttavat siihen, että sosiaalinen ilmasto on muuttunut epävakaisemmaksi ja ihmisten täytyy elämänsä aikana sopeutua yhä useampiin muutoksiin. (Sugarman 1986, 131-132.)

Urponen (1989) mukaan synnynnäinen tai varhaislapsuudessa todettu pitkäaikainen sairaus tai vamma vaikuttaa elämänkaaren ja elämänuran muotoutumiseen. Elämänkaari ei tällöin ole yhtä selväpiirteinen kuin terveinä syntyneiden. Sairaus tai vammaisuus mutkistavat ammatin valitsemista, opiskeluvaihtoja, ammattitaidon hankkimista ja myöhemmin sopivan työn ja työpaikan löytymistä. (Urponen 1989, 1-32.)

2.2 Koulutusura

Elämäntulkua voidaan tarkastella kokonaisuutena tai eri elämäntalveittain. Aiemmissa tutkimuksissa elämäntulun keskeisinä osa-alueina on pidetty koulutusta, työtä, perhettä ja vapaa-aikaa (ks. esim. Jahnukainen 1997, Sinkkonen & Pulkkinen 1996). Tässä tutkimuksessa keskitytään koulutusuraan. Niemi (1999) on pro gradu-työssään käsitellyt samojen henkilöiden työ-, perhe- ja vapaa-aikauria.

Koulutusuran muotoutumiseen vaikuttavat monet tekijät. Yksilön ominaisuudet ja valinnat, perhetausta ja historiallinen aika sekä kokemukset ajassa vaikuttavat siihen mitä ja missä henkilö opiskelee. Koulutusuran muotoutumiseen vaikuttaa paljon peruskouluaikana sisäistetty käsitys itsestä joko "akateemisena" tai "käytännöllisenä" oppijana. Minäkäsitys suuntaa koulutukseen hakeutumista, oppimista, elämäntulkua ja koulutuksen käyttämistä resurssina. (Antikainen, Houtsonen, Kauppila, Komonen, Koski & Käyhkö 2000, 243.)

Clausenin (1986) mukaan henkilön koulutusurallaan hankkiman koulutuksen tasoa ennustavat henkilön sosioekonominen tausta ja älykkyys. Korkeammin koulutetut vanhemmat tarjoavat lapsilleen positiivisemmän asenteen koulua ja oppimista kohtaan kuin työläisvanhemmat. He osaavat auttaa enemmän koulutehtävissä, keskustella opiskeltavista asioista ja he voivat myös tukea lapsiaan taloudellisesti opiskelun aikana. Lapsen koulumenestys riippuu paljon hänen asenteestaan koulua ja oppimista kohtaan. (Clausen 1986, 97.)

Huotelin ja Kauppila (1995) selvittivät historiallisen ajan vaikutusta ihmisten elämäntulkun ja koulutukseen. Heidän mukaansa Suomessa elää nykyään kolme koulutuskokemuksiltaan eroavaa yhteiskunnallista sukupolvea. Vuonna 1935 tai sitä ennen syntyneitä tutkijat nimittävät "sodan ja niukan koulutuksen sukupolveksi". Heidän elämänsä on kuulunut sodan ja jälleenrakentamisen aika, kovaa työntekoa ja kamppailua elannon saamiseksi perheelle. Heidän koulutusmahdollisuutensa ovat olleet niukat, ja vanha rinnakkaiskoulujärjestelmä on toiminut ihmisiä erottelevana tekijänä. He ovat kuitenkin kyenneet hyödyntämään vähäistä koulutusta hyvin läpi elämänsä. Eräänlaisena yhteisenä identiteettinä tällä sukupolvella on se, että elämä on ollut kamppailua ja että koulutusta on pidetty ihanteena.

Huotelin ja Kauppila (1995) nimeävät vuosina 1936-1955 syntyneet "rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolveksi". Tämän ryhmän elämässä työ on keskeistä. Yhteiskunnan muutokset ovat pakottaneet monet

tämän ryhmän edustajista muuttamaan maalta kaupunkiin työn perässä.

Koulutusjärjestelmä on tämänkin ryhmän kohdalla ollut rinnakkaisjärjestelmä. Vaikka koulutusjärjestelmä onkin avautunut, ovat koulutusta eniten käyttäneet ylemmän ja keskiluokan lapset. Tämän sukupolven yhteisenä kokemuksena tutkijat pitävät työn keskeistä merkitystä ja koulutuksen välinearvoa ammattiuralle pääsyssä.

“Hyvinvoinnin ja monien koulutusvalintojen sukupolveen” kuuluvat Huotelinin ja Kauppilan (1995) mukaan vuonna 1956 ja sen jälkeen syntyneet. Heidän elämässään symbolinen kokemusympäristö kuten media ja viihde ovat tärkeässä asemassa. Nuoren sukupolven elämää luonnehtii harrastusten keskeisyys elämänsisältönä ja oman minän kokeminen ongelmana. Koulutus, erityisesti yleissivistävä koulutus, koetaan hyödykkeenä tai jopa itsestäänselvyytensä. Koulutus on muuttunut osaksi koko ikäluokan arkipäivää. Koulutus ihanteena on kadonnut, mutta nuoret näkevät kuitenkin koulutuksella olevan välineellistä arvoa. (Huotelin & Kauppila 1995, Antikainen et al. 1996.) Nuorten koulutukseen sijoittuminen on nykyisin monimuotoisempaa kuin ennen. Komonen (2000) toteaa, että se sisältää yhä useammin eri koulutusvaihtoehtojen etsimistä, kokeilemistä ja hylkäämistä. Halutaan opiskella itselle sopivaan aikaan, itselle sopivassa koulutuksessa. Usein opintojen keskeyttäminen on tie toivotulle koulutusosalalle. (Komonen 2000, 137.)

Koulutusura voi muodostua jatkumoksi, jossa uusi koulutus on aina jatkoa edelliselle ja merkitsee eteenpäinmenoa valitulla ammattiuralla. Toisaalta koulutusura voi muodostua erillisistä koulutusjaksoista, jotka eivät liity toisiinsa. Esimerkiksi työttömyys ja halu palata työmarkkinoille voivat olla eräs kimmoke jatkaa kouluttautumista uudella alalla. Nummenmaan (1996) tutkimien yli kahdeksansadan 1980-luvun puolivälissä peruskoulunsa päättäneiden nuorten parissa moninkertainen kouluttautuminen oli varsin tyypillistä. Tavoitteena oli hankkia uutta pääomaa muuttaville työmarkkinoille sijoittumista varten. Näiden nuorten koulutusura ei ollut yhtäjaksoista kouluttautumista, vaan se sisälsi monia erillisiä myös koulutusaloittain vaihtelevia koulutustapahtumia. Koulutustason kohotessa monialainen kouluttautuminen yleistyi. (Nummenmaa 1996, 34-42.)

Vaikka suomalaisessa yhteiskunnassa naisten ja miesten koulutuksellinen tasa-arvo on varsin pitkälle toteutunut, naisten ja miesten koulutus- ja työurat sekä ammatissa toimiminen muodostuvat erilaisiksi (Nummenmaa 1996, 20). On havaittu, että tytöt ja pojat sijoittuvat peruskoulun jälkeen selvästi eri opintoaloille Suomessa. Tyttöjen koulutusaloja ovat vaatteiden valmistus, kotitalous, terveydenhuolto,

kauneudenhoito sekä kauppa- ja konttorityö. Poikien koulutusaloja ovat sähkö-, auto-, metalli- ja muiden tekniikan alojen ohella maa- ja metsätalouden ammatit. Kaupallinen ala ja ruokahuollon opintolinja ovat koulutusaloja, joihin nykyisin pyrkii tyttöjen ohella myös poikia. (Koulutus 1991.)

Haapasalon (1993) mukaan erityisoppilaan koulutusvaihtoehtoja peruskoulun jälkeen ovat opiskelu normaalissa ammattikoulussa tai muussa keskiasteen oppilaitoksessa, erityislinjalla tai erityisammattioppilaitoksessa, suoraan työhön meno joko avoimille työmarkkinoille, tukityöpaikkaan tai suojatyöhön, oppisopimuskoulutus sekä erilaiset ns. välivuodet kuten 10.luokka, kansanopisto, ammatilliseen koulutukseen valmentavat kurssit (AVA, AKVA, TYKO). (Haapasalo 1993, 18.)

Erityisoppilaiden koulutusuria on tutkinut mm. Lehtoranta (1989), joka totesi vaikeasti kuulovammaisten nuorten usein tarvitsevan kuulevia nuoria enemmän erilaisia valmennus- ja tukijaksoja päästäkseen selville omista kyvyistään, taidoistaan ja kiinnostuksistaan. Kuntoutussäätiöllä kuntoutustutkimuksissa olleista kuulovammaisista nuorista tehdyn seurantaselvityksen mukaan monet nuoret jatkoivat peruskoulun jälkeen opiskeluaan kansanopistoissa yleissivistävillä linjoilla ja ammatillinen koulutus siirtyi myöhempään vaiheeseen. (Lehtoranta 1989.)

Myöhemmin Lehtoranta (1999) on tarkastellut taustatekijöiden yhteyttä kuulovammaisten koulutusuran ensimmäisen vaiheen valintoihin. Sukupuolella oli suuntaa antava yhteys siten, että tyttöjä oli enemmistönä lukiossa. Äidin ammatillisella koulutuksella oli suuntaa antava yhteys nuorten koulutusvalintaan ja keskeinen merkitys lukioon valikoitumiseen. Erityisesti lukion valinneiden nuorten äideillä oli ammatillinen koulutus. Isän ammatillinen koulutus ei ollut yhteydessä nuorten koulutusvalintaan. Kuulovamman asteella ei ollut merkitsevää yhteyttä koulutusvalintoihin. Koulutusvalinta oli yhteydessä siihen oliko perheessä muita kuuroja jäseniä. Näytti siltä, että lukiolaisilla oli yleisemmin kuuroja perheenjäseniä kuin ammatillisen koulutuksen valinneilla. (Lehtoranta 1999, 24-37.)

2.3 Siirtymä

Elämänkulkuun olennaisesti liittyvä käsite on siirtymä. Mänty (2000) käyttää siirtymästä määritelmää elämänvaiheesta toiseen siirtyminen. Yksilö siirtyy statuksesta tai yhteiskunnallisesta asemasta toiseen. Elämänkulku sisältää lukuisia siirtymiä esim.

oppivelvollisuuskouluun meno, siirtyminen jatko-opiskeluihin, koulusta työelämään, lapsuuden kodista pois jne. Jokainen siirtymävaihe vaikuttaa jollakin tavalla myös tuleviin siirtymiin. (Mänty 2000, 16.) Antikaisen (1998) mukaan siirtyminen elämänvaiheesta toiseen ja siinä tapahtuva muutos merkitsee siirtymää. Usein siirtymiä tarkastellaan eri elämänalueiden mukaisilla poluilla, kuten koulutuksessa, työssä, perhe-elämässä tai tuloissa. (Antikainen 1998, 113.)

Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen on määritelty monella tavalla ja aikuisuuteen on liitetty monenlaisia kriteerejä. Usein mainitaan itsenäistyminen, koulutuksen ja ammatinvalinta. Levinsonin (1978) mielestä siirtymä aikuisuuteen pitää sisällään mm. lähdön lapsuudenkodista ja itsenäistymisen. Myös tulevaisuutta koskevat arvioinnit ja ennakoinnit kuuluvat tähän siirtymään. Tässä vaiheessa tehdään monia aikuiselämään liittyviä valintoja kuten puolisoon, harrastuksiin ja työelämään liittyviä päätöksiä. (Levinson 1978.) Nurmen (1995) mukaan nuoruuden kehitykseen kuuluvien roolimutosten myötä nuori irtautuu lapsuuden perheestään ja alkaa tehdä itsenäisiä päätöksiä. Nuori valmistautuu aikuisiän rooleihin. Aikuisuuteen valmistautumiseen kuuluu esimerkiksi koulutukseen, ammatinvalintaan, elämäntapaan ja ihmissuhteisiin liittyviä valintoja. (Nurmi 1995, 256-257.)

Vammaisten nuorten siirtymää aikuisuuteen on tutkittu useimmiten työelämään siirtymisen näkökulmasta. Halpern (1993) analysoi 41 seurantatutkimusta vammaisen nuoren koulutuksen jälkeisestä elämästä ja totesi, että niissä kaikissa käsiteltiin uraa ja työllistymistä. Vain noin joka toisessa raportoitiin työllistymisen lisäksi mm. koulutuksesta valmistumisesta, koulutuksen keskeyttämisestä, henkilökohtaisista suhteista ja sosiaalisista verkostoista. (Halpern 1993, 492-493.)

Lehtoranta (1999) tutki kuulovammaisten nuorten siirtymävaiheen koulutusratkaisuja. Suurin osa nuorista opiskeli perusasteella kuulovammaisten kouluissa ja luokilla. Ammatilliseen oppilaitokseen hakeutui 30%, kansanopistoon 27%, lukioon 22% ja kymppiluokille 17%. Kun siirtymävaiheen kouluvalintaa verrattiin kuulovammaisten ja kuulevien välillä, suurimmat erot olivat valmentavan koulutuksen ja lukion valinneiden määrissä. Kuulevista nuorista puolet meni lukioon ja vajaa viidennes valmentavaan koulutukseen, kun taas kuulovammaisista nuorista lähes puolet hakeutui valmentavaan koulutukseen ja noin joka viides lukioon. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuneiden määrissä ei ollut eroa, mutta kuulovammaiset nuoret valitsivat usein kuulovammaisten tai muun erityisoppilaitoksen. (Lehtoranta 1999, 24-37.)

Perusasteen jälkeiseen koulutukseen siirryttäessä kuulovammaisten opiskelijoiden mahdollisuuksia rajaavat puhutun ja kirjoitetun kielen hallinta, tulkkipalvelujen ja apuvälineiden saatavuus, oppilaitosten tieto kuulovammaisuudesta, luottamus opiskelijan taitoihin ja opiskelijavalintojen kriteerit (Lehtomäki & Niemi 2000, 274).

3 KOULUTUKSEN TULOKSELLISUUS

Koulutusuraa voidaan tarkastella tuloksellisuuden näkökulmasta. Koulutuksen tavoitteet ovat olennaisia tuloksellisuuden arvioinnissa. Koulutus on tuloksellista silloin kun koulutusjärjestelmän kullekin organisaatiolle, oppilaitokselle ja yksilön oppimistoiminnalle asetetut tavoitteet on saavutettu. (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 16-28.)

3.1 Koulutuksen tavoitteet

Nummenmaa (1996) jakaa koulutuksen yhteiskunnalliset tehtävät kolmeen osaluueeseen.

1) Taloudellinen kvalifikaatiotehtävä tarkoittaa, että koulutuksen tehtävänä on työvoiman uusintaminen koulutuksen avulla. Työ- ja talouselämän intressit sekä elinkeino- ja ammattirakenne säätelevät sekä yleissivistävän että ammatillisen koulutuksen yleisiä tavoitteita ja sisältöjä. 1970-1980-luvuilla koulutus takasi varsin hyvän lähtökohdan työmarkkinoille sijoittumisessa ja koulutushalukkuus oli voimakasta. Koulutuksen avulla saattoi parantaa asemiaan työmarkkinoilla.

2) Sosiaalinen valikointi on sitä että eriasteisilla tutkinnoilla ja oppiarvoilla koulutus karsii, valikoi ja erottelee ihmisiä. Koulutuksesta on tullut keskeisin palkkatyöhön pääsyn edellytys, mutta se ei ole työnsaannin tae. Korkeampi koulutus laajentaa kuitenkin yksilön mahdollisuuksia sijoittua työmarkkinoille. Koulutusajat ovat pidentyneet, uudelleen- ja täydennyskoulutusta järjestetään. Väitetään, että yhdeksi koululaitoksen tärkeäksi tehtäväksi on tullut myös työvoiman varastoiminen.

3) Kulttuurinen sosialisatio on koulun perinteinen funktio. Se tarkoittaa arvojen ja kulttuurin välittämistä ja nuorten valmentamista selviytymään yhteiskunnassa. (Nummenmaa 1996,12-14.)

Koulutus toimii myös osana työvoimapolitiikkaa. Suikkanen, Linnakangas ja Karjalainen (1999) toteavat, että nuorilla on usein vaikeuksia sijoittua työelämään opintojen jälkeen, mutta koulutus kuitenkin tarjoaa mahdollisuuksia työelämään siirtymiselle. Vanhemmilla ikäluokilla taas voi olla vaikeuksia sijoittua takaisin työmarkkinoille, jos he jäävät työttömiksi pitkän työuran jälkeen. Syynä ovat vähäinen koulutus ja puuttuvat tutkinnot. Koulutus tarjoaa kuitenkin keinon pysyä ja säilyttää asema työmarkkinoilla. (Suikkanen, Linnakangas & Karjalainen 1999, 45.)

Kivirauman (1989) mukaan työvoimapoliittista koulutusta (työllisyyskoulutus, oppisopimuskoulutus ja väliaikainen ammatillinen koulutus) voidaan pitää osana valikoivaa koulutusjärjestelmää, koska ne tuottavat tietyntasoista ammattityövoimaa markkinoille. Työvoimapoliittisen koulutuksen avulla pyritään myös vaalimaan työvoiman työkykyä ja -halua. Koulutuksen avulla pyritään hoitamaan työttömyyttä ja toisaalta muun koulutuksen puutteita. (Kivirauma 1989, 15.)

Ammatillisella koulutuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sekä ammatillista että sitä vastaavaa koulutusta. Koska tutkimus käsitteli pitkähköä ajanjaksoa ja koulutukset ovat tuona aikana muuttuneet ja päättyneet, oli mahdotonta enää selvittää kaikkien eri koulutusten sisältöjä ja tavoitteita. Henkilöiden antamat vastaukset olivat myös osittain niin ylimalkaisia, ettei koulutuksia voinut luokitella esimerkiksi Tilastokeskuksen ohjeiden mukaan. Tässä tutkimuksessa ammatillisella päädyttiinkin tarkoitettamaan kaikkea sellaista koulutusta, joka on valmentanut johonkin työtehtävään. Esimerkkinä tästä ovat Turun kuulovammaisten ammattikoulun toimistotyön linja, Kuurojen kansanopiston apuopettajan linja ja lastentarhanopettajan koulutus yliopistossa.

Ammatillisen koulutuksen ja erityisopetuksen yleiset tavoitteet on määritelty lainsäädännössä ja valtakunnallisissa opetussuunnitelmien perusteissa. Oppilaitoskohtaiset tavoitteet näkyvät oppilaitosten omissa opetussuunnitelmissa sekä oppilaitosten toiminta-ajatuksissa ja toimintasuunnitelmissa. Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteet ovat pääsääntöisesti samat kuin muunkin ammatillisen koulutuksen. (Mänty 2000, 99.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ajanjaksoa 1960-1990. Koulutuksen tavoitteet ovat tuona aikana muuttuneet useaan kertaan. Helakorven (1992) mukaan aiemmin

ammattillisen koulutuksen tavoitteena oli suppea ammatillinen valmius ja suora siirtyminen koulun jälkeen työelämään. Ajatuksena oli, että henkilö työskentelisi koulun päättymisen jälkeen eläkeikään saakka. (Helakorpi 1992, 202-203.) Tavoitteet ovat kuitenkin monipuolistuneet. Laissa ammatillisista oppilaitoksista (487/87) todetaan, että ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa yhteiskunnan ja työelämän edellyttämiä, ammattitaidon saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi sekä jatko-opintojen harjoittamiseksi tarpeellisia valmiuksia. Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on lisäksi yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta. (Viitanen 1991, 109.)

Edellä mainittu laki ja asetus (491/87) ammatillisista oppilaitoksista määrittelevät, että ammatillista erityisopetusta annetaan opiskelijalle, joka vamman, henkisen kehityksen jälkeensä jääneisyyden taikka tunne-elämän häiriön tai muun niihin rinnastettavan syyn takia tarvitsee ammattioppilaitoksessa erityisiä opetus-, oppilaanohjaus- tai oppilashuoltopalveluja. Opetus tulee mukauttaa siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on yleisten ammatillisen koulutuksen tavoitteiden lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta. Opetuksessa voidaan tarvittaessa käyttää viittomakieltä, viittomia tai muita vammaisuuden edellyttämiä viestintämenetelmiä. (Viitanen 1991, 115-116.)

Valtakunnallisissa opetussuunnitelmien perusteissa ammatilliselle erityisopetukselle on asetettu kolme tavoitetta. Kaikkien ammatillisten perustutkintojen valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet sisältävät osittain saman tekstiosuuden; tässä ammatillisen erityisopetuksen tavoitteet on katsottu kone- ja metallialan opetussuunnitelman perusteista. Ensimmäisenä tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa sellaisen ammatillisen pätevyyden, joka auttaa työllistymistä ja työssä menestymistä. Tavoitteena on myös, että opiskelija voi täydentää pätevyyttään oman alan jatko-opinnoilla. Kolmantena tavoitteena on yhteiskunnan jäsenenä tarvittavien perustietojen ja taitojen sekä elämänhallinnan valmiuksien kehittäminen. Erityisopetuksen ammatilliset tavoitteet ovat samat kuin vastaavassa muussa ammatillisessa koulutuksessa. Tavoitteita voidaan kuitenkin mukauttaa opiskelijan edellytysten mukaan. (Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteet 1995, 115-118.)

Kuulovammaisten ammatilliset oppilaitokset on tarkoitettu kuulovammaisille nuorille, joilla vammansa vuoksi on vaikeuksia selvittää ammatillisista opinnoista ilman erityistoimenpiteitä tai -olosuhteita. Ammatillisten opintolinjojen tavoitteena on antaa

opiskelijalle sellaiset tiedolliset ja taidolliset valmiudet, että hän pystyy suoriutumaan ammattialansa tehtävistä. Ammattikoulutuksen ja työelämään sijoittumisen lisäksi koulutuksen tavoitteena on harjaannuttaa opiskelijaa mahdollisimman itsenäiseen elämään. Valmentavassa koulutuksessa tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia jokapäiväisen elämän taidoissa, selkiinnyttää tulevaisuuden suunnitelmia sekä tukea jatkokoulutukseen ja työelämään pyrkimistä. (Viitanen 1991, 313-314)

3.2 Koulutuksen tuloksellisuuden käsite

Koulutuksen tuloksellisuus on laaja käsite, jota määritellään tässä luvussa aluksi yleisesti. Sitten perehdytään tarkemmin tuloksellisuuden kolmeen osa-alueeseen, joihin tämä tutkimus antaa vastauksia. Ne ovat koulutustaso, koulutuksen keskeyttäminen ja koulutuskokemukset. Jatkokoulutushalukkuus nähdään eräänä koulutuskokemusten tuloksena.

Koulutuksen tuloksellisuutta määriteltäessä tavoitteet ovat tärkeässä asemassa. Tuloksellisuus ei ole yksiselitteinen käsite, vaan sitä on määritelty monella tavalla näkökulmasta riippuen. Opetushallituksen laatimassa Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallissa (1995, 16-28) koulutuksen tuloksellisuus määritellään seuraavasti: ”Koulutus on tuloksellista silloin, kun kansallisesti ja kansainvälisesti koulutusjärjestelmän kullekin organisaatiomuodolle, oppilaitokselle ja yksilön oppimistoiminnalle asetetut tavoitteet on saavutettu”. Tuloksellisuus voidaan jakaa tarkemmin kolmeen alakohtaan: tehokkuuteen, vaikuttavuuteen ja taloudellisuuteen. Tehokasta koulutus on silloin, kun koulutusjärjestelmän, opetushallinnon ja opetusjärjestelyjen toimivuus, joustavuus ja ajoitus ovat mahdollisimman tarkoituksenmukaiset ja opetuksen laatu hyvä. Vaikuttavaa koulutus on silloin kun sen tuottamat valmiudet edistävät yksilön henkistä kasvua sekä yhteiskunnan, kulttuurin ja työelämän kehitystä laadullisesti ja määrällisesti. Taloudellista koulutus on silloin, kun koulutusresurssit on kohdistettu koulutukselle asetettujen tavoitteiden kannalta ihanteellisesti ja resurssien määrä on tarkoituksenmukainen tuotettujen koulutuspalvelujen määrän ja palvelutuotannon rakenteen ja organisoinnin kannalta. (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 16-28.)

Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallissa (1995) tehokkuutta arvioidaan paitsi resurssien käytön myös oppimistulosten kannalta. Myös opiskelijan näkökulma huomioidaan. Tarkastelunäkökulmalla onkin merkitystä. Oppilaitoksen kannalta tehoton

ratkaisu, esimerkiksi opintojen keskeyttäminen, voi yksittäisen opiskelijan kannalta olla tehokas, mikäli hän on keskeyttänyt jatkaakseen opintoja kiinnostavammalla tai paremmat työmahdollisuudet tarjoavalla koulutusosalalla. Tehokkuuden arviointikohteita ovat esimerkiksi koulutustarjonta, koulutuksen ajankohtaisuus, opetuksen laatu, keskeyttäminen ja moninkertainen koulutus. Koulutustarjonnan tulisi vastata sekä yhteiskunnan että työelämän tarvetta samoin kuin opiskelijoiden koulutustarvetta. (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 18-21.)

Tässä yhteydessä on syytä nostaa esiin tässäkin tutkimuksessa näkyvä koulutuksen päällekkäisyys, jonka opetushallitus näkee tehokkuuden esteenä. Sen mukaan moninkertainen koulutus on tehotonta niin opiskelijan, oppilaitoksen kuin koko koulutusjärjestelmänkin kannalta. Koulutusjärjestelmän tulisi toimia niin, että moninkertainen koulutus samalla koulutusasteella ja samojen sisältöjen opiskelu useaan kertaan voitaisiin välttää. (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 18-21.) Toisaalta vain muutamaa sivua aikaisemmin arviointimallissa korostetaan yksilöllistä näkökulmaa eli yksilön ja oppilaitoksen näkökulmasta samalla ilmiöllä (esimerkiksi moninkertainen koulutus) voi olla eri merkitys.

Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallissa (1995) lisätään erääksi vaikuttavuuden arviointikriteeriksi myös jatko-opiskeluhaluus ja se millaisen suhtautumisen elinikäiseen oppimiseen koulutus on tuottanut. Yksilölle olisi koulutuksen avulla luotava myönteinen käsitys koulutuksen merkityksestä ja halu omaksua uutta ja kehittää itseään. Halua kehittää itseään osoittaa myös aktiivinen osallistuminen erilaisiin kulttuuri- ja yhteiskunnallisiin toimintoihin. (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 23-28.)

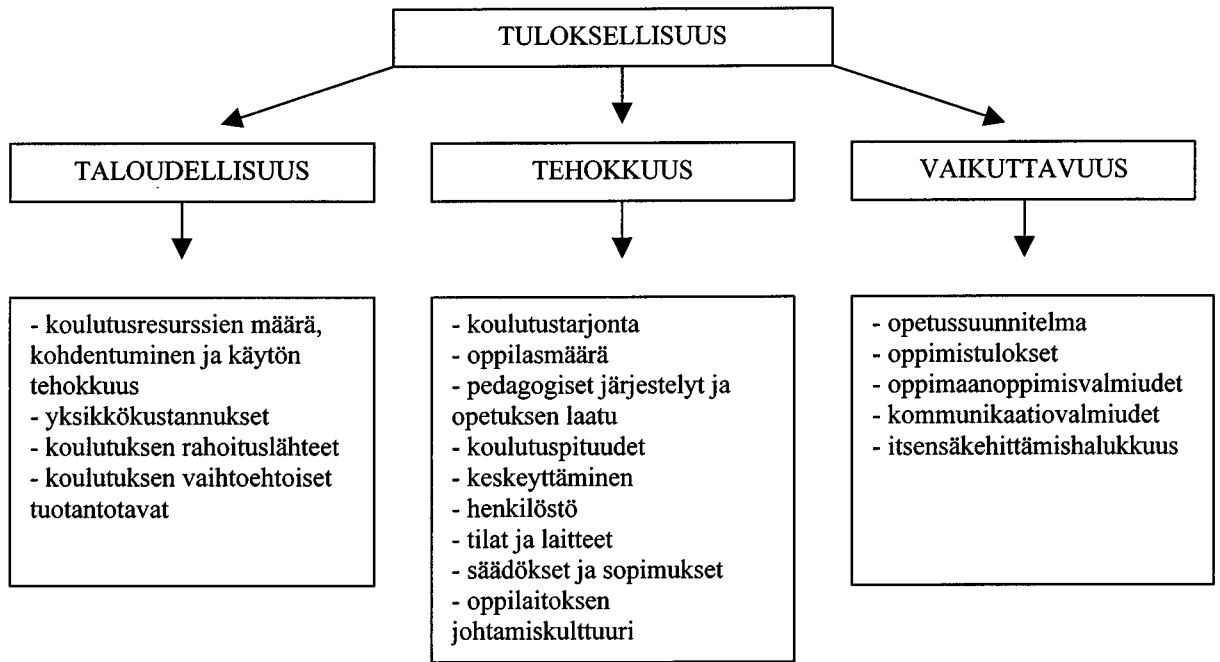
Koulutuksen tehokkuuden mittariksi ei Helakorven (1994) mukaan riitä se, montako opiskelijaa valmistuu, vaan siihen liittyy myös opiskelijoiden kokemukset esimerkiksi joustavuudesta sekä opettajien ja muun henkilökunnan työtyytyväisyys. Hän käyttää käsitteitä tehokkuus ja vaikuttavuus eri lailla kuin opetushallitus. Helakorven mukaan tehokkuus liittyy lähinnä resurssien tarkoituksenmukaiseen käyttöön, vaikuttavuus taas koulutuksen laatuun. Vaikuttavuutta voidaan tarkastella yksilö- ja yhteisötasolla sekä lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Yksilötason vaikuttavuutta on kaikki se mitä liittyy kasvatuksellisiin tuloksiin ja oppimiseen sekä myös oppimisen mielekkääksi kokeminen. (Helakorpi 1994, 43-44.)

Pirttiniemi (2000) on samoilla linjoilla Helakorven kanssa siinä, että oppilaan yksilöllinen näkökulma ja kokemukset ovat merkittävässä asemassa kun arvioidaan

koulutuksen vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja laatua. Pirttiniemi tutki tosin peruskoulun oppilaita, mutta teemat sopinevat koulutuksen vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden pohdintaan yleisemminkin. Pirttiniemi on kerännyt laajan koosteen aikaisemmasta tutkimuksesta, josta nousee esiin tiettyjä yhtenevyyksiä.

Oppilaiden kokemukset koulunkäynnistä ja omasta oppimisestaan ovat tärkeitä koulumenestyksen muovaajia ja sitä kautta jatko-opiskeluihin hakeutumisen taustavaikuttajia. Koulukokemukset voivat olla myönteisiä tai kielteisiä. Tietojen ja taitojen opettaminen on Pirttiniemen mukaan koulun perustehtävä, mutta kuten useissa tutkimuksissa todetaan, itseluottamuksen ja rohkeuden kehittäminen ja myönteiset koulukokemukset ovat yhtä lailla perusopetuksen vaikuttavuuden keskeisiä haasteita. Tietojen ja taitojen oppiminen voi olla oppilaille vaikeaa, jos hänellä on paljon kielteisiä ja ahdistavia koulukokemuksia. Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalleja vuosilta 1995 ja 1998 kritisoidaan useissa tutkimuksissa siitä, että niiden mittarit mittaavat ensisijaisesti järjestelmän tehokkuutta ja tuloksia, eikä kouluun liittyviä kokemuksia tai niiden merkitystä oppilaiden tulevaisuudelle. Kielteistenkin koulukokemusten huomioimisella voidaan saada tietoa, jonka perusteella kouluja voidaan kehittää vaikuttavuudeltaan paremmaksi. Koulussa viihtyminen on tärkeä osa koulutuksen laatua. (Pirttiniemi 2000, 8-30.)

Tämä tutkimus antaa koulutuksen tuloksellisuudesta kolmenlaista tietoa. Ensinnäkin saadaan tietoa henkilöiden saavuttamasta koulutustasosta, toiseksi keskeyttäjien määrästä ja keskeyttämisen syistä sekä kolmantena henkilöiden koulutuskokemuksista. Kuten kuviosta 1 voi nähdä, koulutuksen tuloksellisuuden kokonaisuudesta tässä työssä on käsiteltävänä vain osa. Koulutustaso (vrt. koulutuspuutokset) ja keskeyttäminen ovat osa koulutuksen tehokkuutta. Koulutuskokemukset (vrt. oppimistulokset ja itsensäkehittämishalukkuus) ovat osa koulutuksen vaikuttavuutta. Seuraavaksi käsitellään yksityiskohtaisemmin näitä kolmea osa-aluetta.

KUVIO 1. Koulutuksen tuloksellisuuden osa-alueet (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 42)

3.3 Koulutustaso

Suomen väestön koulutustaso on muuttunut nopeasti. Viinamäki (1999) toteaa, että vielä 1950-luvulla se oli erittäin matala, mutta muuttui nopeasti 1960-luvulla. Silloin koulutukseen suunnattiin resursseja voimakkaasti. Tällä hetkellä koulutus on jakautunut ikäryhmittäin. Mitä nuoremasta ikäryhmästä on kyse, sitä parempi koulutustaso. Väestön koulutustaso on eriytynyt myös sukupuolittain. Mitä vanhemmasta sukupolvesta on kyse sitä suurempi koulutustasoero on miesten ja naisten välillä miesten ollessa naisia koulutetumpia. 1980-luvun alkupuoliskolla 25-34-vuotiaiden naisten koulutustaso kohosi yli nuorten miesten koulutustason. (Viinamäki 1999, 137-138.)

Huttusen (2000a) tutkimuksessa havaittiin, että kuulovammaisten koulutustaso oli selvästi alempi kuin suomalaisten nuorten yleensä. Tutkimusjoukossa (N=51) oli havaittavissa tendenssi kohti alempaa koulutustasoa, kun kuulovamman aste muuttui vaikeammaksi. Yleisin peruskoulun jälkeinen koulutus oli ammatillinen koulutus (42 % vastaajista). Myös ammatilliseen koulutukseen valmentavat kurssit ja kansanopistot olivat suosittuja (31 %) samoin kuin ammattikurssit. Lukion oli käynyt 16 % ja

koulutasoisen kaupallisen tai teknisen tutkinnon 20 %. Kukaan ei ollut valmistunut yliopistosta, joukossa oli kaksi ammattikorkeakoulutasoista ja viisi opistotason tutkintoa. Loput olivat tätä alempia koulutuksia. Keskimäärin henkilöt olivat hankkineet yhden tai kaksi, enimmillään kuusi koulutusta. (Huttunen 2000a, 117-124.) Riski siihen, että peruskoulun jälkeinen koulutus jäisi kokonaan puuttumaan, oli lievästi kuulovammaisilla kaksinkertainen kuuleviin verrattuna ja erittäin vaikeasti kuulovammaisilla nelin-viisinkertainen (Huttunen 2000b, 265).

Vastaava tulos oli Järvelinin, Mäki-Torkon, Sorrin ja Rantakallion (1997) tutkimuksessa. Lieväkin kuulovamma merkitsi yleensä alempaa koulutustasoa. Toisin sanoen mitä vaikeampi kuulovamma sitä matalammaksi ylin saavutettu koulutusaste jäi. Ammatillinen koulutus oli kuulovammaisten keskuudessa suosittu kuin lukio-opiskelu. Kuulovammaiset olivat useimmiten opiskelleet alle 3-vuotisessa ammatillisessa koulutuksessa. Normaalikuuloinen verrokkiryhmä oli kuulovammaisia useammin hankkinut pitemmän ammatillisen tutkinnon, ylioppilastutkinnon tai korkeakoulututkinnon. (Järvelin, Mäki-Torkko, Sorri & Rantakallio 1997, 171-174)

Lahden kaupungin Kaikuharjun koulusta vuosina 1974-1987 päässeistä oppilaista 45 % hankki Lehtorannan, Ruotsalaisen ja Uusitalon (1988) tutkimuksen mukaan kouluasteiseksi luokiteltavan ammatillisen koulutuksen. Lukiossa ja korkeakouluissa oli opiskellut vain muutamia kuuroja.

3.4 Keskeyttäminen

Opintojen keskeyttäminen on lisääntynyt tasaisesti 1970-luvulta lähtien (Komonen 2000, 112). Eräs syy tähän on Savolaisen ja Turusen (1988) mukaan ilmeisesti ammatillisen koulutuksen laajeneminen samana aikana. Vielä 1970-luvun alussa ammatillisia koulutuspaikkoja ei ollut tarjolla koko ikäluokalle, joten koulutukseen valikoitui paras oppilasaines. Laajenemisen myötä oppilasaines on muuttunut heterogeenisemmäksi, ja siten myös ongelmia on ollut enemmän. (Savolainen & Turunen 1988, 45.)

Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimallissa (1995) todetaan, että keskeyttämistä voidaan tarkastella yhteiskunnan ja koululaitoksen sekä opiskelijoiden näkökulmasta. Oppilaitosten kannalta keskeyttämiset merkitsevät resurssien vajaakäyttöä. Koko yhteiskunnan kannalta on merkitystä sillä, siirtyykö opintonsa keskeyttänyt opiskelija toiseen oppilaitokseen, työelämään vai työttömäksi. Myös

keskeyttämisen syy pitäisi huomioida arvioitaessa sen merkitystä. (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995, 18-21.)

Keskeyttäminen voi siis näkökulmasta riippuen tarkoittaa paitsi opiskelun päättämistä loppuiksi myös opiskelun väliaikaista keskeyttämistä tai oppilaitoksen vaihtamista. Tässä tutkimuksessa keskeyttämisellä tarkoitetaan opiskelun tilapäistä keskeyttämistä ja oppilaitoksesta toiseen siirtymistä. Ensimmäisen oppilaitoksen kannalta oppilaitoksen vaihtaminenkin on keskeytys. Otantamenetelmästä johtuen opintonsa lopullisesti keskeyttäneitä ei tässä tutkimuksessa ole edes mukana. Keskeyttämistä tarkastellaan ensinnäkin koulutuksen näkökulmasta - montako opintolinjaa on keskeytetty yhteensä ja montako keskeytystä tutkimusjoukossa on henkilöä kohti. Lisäksi tutkitaan keskeyttämisen syitä opiskelijan näkökulmasta.

Koulutuksen keskeyttämistä on Komosen (2000) mukaan pidetty usein negatiivisena asiana. Sen on ajateltu merkitsevän koulutusuran päätepistettä ja syrjäytymisriskiä. Tähän vaikuttaa se, että yhä edelleen painotetaan koulutukseen osallistumista väylänä aikuisuuteen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Vaikka ihmisten elämänkulku yhä useammin sisältää erilaisia poikkeamia, liitetään opiskeluun silti tiettyjä käsityksiä ja odotuksia. Ammattikouluopintojen keskeyttämistä pidetään usein normeista poikkeamisena. Keskeyttäminen rikkoo perinteisen aikuistumisen mallin. (Komonen 2000, 112-114.) Useissa tutkimuksissa arvioidaan koulutuksen lopullisen keskeyttämisen olevan erilaisten ongelmien kuten taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien riskitekijä. Toisaalta voidaan väittää, että taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat lisäävät keskeyttämistä, joten syy-yhteys ei ole aivan selvä. Lisäksi suuri osa keskeyttäjästä palaa koulutukseen jossain vaiheessa. (ks. Savolainen & Turunen 1988.)

Keskeyttäminen ei merkitse samaa jokaiselle, eikä se välttämättä johda syrjäytymiseen, kuten usein ajatellaan. Komosen (2000) mukaan osalle keskeyttäminen merkitsee virallisesta koulutusjärjestelmästä irtautumista, mutta osalle taas toiseen koulutukseen siirtymistä ja uuden koulutuksen aloittamista. Jotkut joutuvat esimerkiksi hakeutumaan haluamalleen alalle kiertotietä pyrkimällä ensin sellaiselle opintolinjalle, johon on helpompi päästä. Keskeyttäminen ei tällöin ole merkki päämäärättömyydestä vaan strategisesta toiminnasta. Toisaalta jotkut eivät toimi suunnitelmallisesti, vaan keskeyttävät huomattuaan koulutuksen aikana haluavansa sittenkin jotain muuta. Keskeyttämistä voidaan pitää ammatilliseen suuntautumiseen ja kehitykseen kuuluvana ilmiönä. Se on osa koulutuksenvalintaprosessia. Lyhytkin opiskelujakso ammattioppilaitoksessa voi henkilön itsensä kannalta olla merkittävää aikaa, jonka

kuluessa syntyy motivaatiota tuleville ammatinvalinnan ratkaisuille. (Komonen 2000, 120-122.)

Joidenkin kohdalla keskeyttäminen johtaa koulutusjärjestelmästä irtautumiseen ainakin tilapäisesti. Komosen (2000) haastattelemista nuorista osa piti työtä ja perhettä koulutukselle rinnasteisina väylinä aikuisuuteen ja yhteiskuntaan sosiaalistumiselle. Heidän kohdallaan opintojen keskeyttämiseen johti yleensä pitkä prosessi. He oppivat jo peruskouluaikana ajattelemaan etteivät menesty koulussa muiden tavoin. Perusasteen jälkeen he pyrkivät lähinnä koulutuspaikan saamiseen vailla suurempia ammatillisia tavoitteita. Valtaosa tiesi jo aloittaessaan, ettei aio käydä koulua loppuun. Viimeistään opintojen alettua huomattiin pettyneenä, että ammattikoulussakin joutuu opiskelemaan teoreettisia aineita. Keskeyttäminen merkitsi näille nuorille pikemminkin suoraan aikuisuuteen ja työelämään siirtymistä kuin yhteiskunnasta irtaantumista. Ajan mittaan koulutushalukkuus alkoi nousta, kun työelämään sijoittumisessa ilmeni vaikeuksia. Varsinkin laskusuhdanteen aikana tutkinnon puute aiheutti ongelmia. Moni myös löysi työssä tai työharjoittelussa itseään kiinnostavan alan, jonka opiskelu alkoi motivoida. (Komonen 2000, 123-132.)

Haapasalon (1993) mukaan erityisluokkalaisten kohdalla on ollut ongelmana koulutuspaikan peruuttaneiden ja opintojen keskeyttäneiden suuri määrä. Eri tutkimusten arviot ovat vaihdelleen noin 20-60 % välillä. Yleensä on tutkittu ammattikoulujen normaalilinjoilla integroituneina opiskelleita. (Haapasalo 1993, 6.)

Lehtorannan (1989) mukaan kuulovammaisten nuorten opiskelu on saattanut katketa varhain erilaisten esteiden vuoksi: tulkkien puute, oppilaiden puutteelliset edellytykset opiskella kuulevien kanssa ja puutteelliset sosiaaliset taidot, oppilaitosten huonot valmiudet vastaanottaa kuulovammaisia jne. Huttusen (2000a) tutkimuksessa 29 % vastaajista oli keskeyttänyt opintonsa ainakin kertaalleen jossain vaiheessa opiskeluraansa. Näistä 77 % oli kuitenkin valmistunut johonkin ammattiin. (Huttunen 2000a, 119)

3.5 Koulutuskokemukset

Oppilaiden koulutuskokemukset ovat osa koulutuksen tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. Myönteiset koulukokemukset auttavat oppimaan ja koulussa viihtyminen, työskentelyn ilo ja usko tulevaisuuteen takaavat sen, että oppiminen onnistuu paremmin (Linnakylä 1993, 55). Koulukokemusten sanotaan ohjaavan henkilön tulevia ratkaisuja elämässä.

Pirttiniemen (2000) tutkimuksessa havaittiin, että oppilaat, joilla oli kielteisimmät koulukokemukset, olivat niitä jotka jäivät todennäköisimmin ilman peruskoulun jälkeistä jatkokoulutuspaikkaa. Koulukokemuksilla on yhteyttä koulumenestykseen ja peruskoulun päästötodistuksen arvosanat vaikuttavat jatkokoulutukseen pääsemiseen. (Pirttiniemi 2000, 113.) Vaikka edellä mainitut tutkimukset koskivat peruskoulukokemuksia, voinee olettaa että ammatillisen koulutuksen aikana saadut kokemukset vaikuttavat yhtä lailla tulevaan elämään ja sen ratkaisuihin.

Koulukokemukset kantavat myös sukupolvien yli. Pirttiniemi (2000) toteaa, että myönteiset koulukokemukset ovat elinikäisen oppimisen perusta ja ne vaikuttavat myös siihen, miten henkilö tulevaisuudessa suhtautuu lastensa koulunkäyntiin ja opettajiin. Vaikuttaa siltä, että oppilaiden vanhemmilla on paljon kielteisiä koulukokemuksia omalta kouluajaltaan ja niiden perusteella osa vanhemmista arastelee opettajia ja kouluja vielä aikuisiässäkin. (Pirttiniemi 2000, 30.)

Merkittävinä oppimiskokemuksina voidaan pitää sellaisia kokemuksia, jotka jollain tavalla ohjaavat yksilön elämäntiekkoa, muuttavat tai vahvistavat hänen identiteettiään. Ne voivat olla selvästi määriteltäviä tapahtumia (esim. lukemaan oppiminen) tai epämääräisempiä pitkäaikaisia kokemuksia (esim. itseluottamuksen karttuminen). Merkittäviä oppimiskokemuksia saadaan niin muodollisissa tilanteissa esim. koulussa kuin ei-muodollisissa tilanteissa. Merkittävät oppimiskokemukset ovat yksilöllisiä, mutta historiallisesta näkökulmasta tarkasteltuna niillä on yhteisiä piirteitä. Vuosisadan alkupuolella syntyneiden suomalaisten kielteiset koulukokemukset liittyvät yleensä koulutuksen puuttumiseen tai koulutukseen pääsemisen vaikeuteen. Tämän päivän nuorille koulutus on itsestäänselvyys, ja kouluun kyllästyminen sukupolvelle yleisin yhteinen kielteinen kokemus. Myönteiset kokemukset ovat kuitenkin kaikilla sukupolvilla samansisältöisiä, ne liittyvät koulun ystävyys- ja toverisuhteisiin. (Antikainen, Houtsonen, Kauppila & Huotelin 1996, 50-51; Antikainen 1998, 197-200.)

Monien kuurojen ja kuulovammaisten koulukokemuksiin liittyvät kommunikaatiovaikeudet. Loijaksen (1994) mukaan ennen 1970-lukua viittomakielen käyttö kuurojenkoulussa oli ei-toivottua tai suorastaan kiellettyä. Viittomakielen käytön arveltiin estävän lasten puhumaan oppimisen. Oraalinen opetus oli hidasta - opettaja puhui ja lapset koettivat saada puheesta huulion avulla selvän. Monille jäi tuntemus siitä, ettei saavutettu oppitaso vastannut normaaleissa kouluissa koulunsa käyneiden saavuttamaa tasoa. Kaikkia asioita ei hitaamman opetus- ja opiskelutekniikan vuoksi ehditty käydä läpi.

Eräs kuuro kertoi Loijaksen (1994) tutkimuksessa kokemuksistaan näin: “Vaikeaa se oli saada selvää. Opettaja puhu nopeasti, epäselvästi, se tuotti hankaluuksia. Aina piti pyytää, että sanoisitko uudestaan ja uudestaan ja opettaja yritti aina vain selvemmin ääntää ja pakko oli lopulta taululle kirjoittaa. En minä saanu opetuksesta oikeastaan mitään irti. Sitten kun olin viimeisellä luokalla, niin vasta sitten opettaja alkoi viittoja. Sitten tuli vähän helpommaksi.” (Loijas 1994.) Loijaksen tutkimus käsittelee peruskoulukokemuksia, mutta kommunikaatio ja sen mahdolliset vaikeudet ovat aina merkittävä osa kuulovammaisten koulukokemuksia, koska kuulovammaisuus vaikeuttaa nimenomaan kommunikaatiota.

Monien vammaisten koulukokemuksiin perusasteella liittyy tähän päivään asti myös koulunkäynti sisäoppilaitoksessa. Kuulovammaisten koulut olivat 1970-luvulle asti harvassa ja niissä asuttiin loma-aikoja lukuunottamatta. Ystävyys-suhteet koulutovereihin muodostuivat tärkeiksi ja usein elinikäisiksi. Loijaksen (1994) haastattelemista 1959-1977 syntyneistä kuulo-, näkö- ja liikuntavammaisista monet kertoivat, että lähteminen kauas kotoa oli ollut ainakin aluksi vaikeaa. Oppilaat kuitenkin tottuivat ajan kuluessa perheestä erossa oloon jopa siinä määrin, että kotilomalle lähtö alkoi tuntua hankalalta. Suhteet omaan perheeseen etäännyivät. Voidaan puhua jopa oman alakulttuurin muodostumisesta oppilaiden keskuudessa, koska heillä oli vähän yhteyksiä myös ympäristön kuuleviin lapsiin. 1970-luvun alussa aloitettiin sisäoppilaitoksista koulukuljetukset kotiin joka toiseksi viikonlopuksi. (Loijas 1994.)

4 KUULOVAMMAISTEN KOULUTUS

4.1 Kuulovammaisuus ja siihen liittyvät käsitteet

Tässä työssä on käytetty termiä kuulovammaisen yläkäsitteenä, johon sisältyy erilaisia käsitteitä kuten kuuro, kuuroutunut, huonokuuloinen ja kuurosokea. *Kuulovammaisella* tarkoitetaan tässä henkilöä, jonka kuulokyky on alentunut. *Kuurolla* tarkoitetaan henkilöä, joka kuulolaitteen avullakaan ei voi saada puheesta selvää ja *huonokuuloisella* henkilöä, jolla on jonkinasteinen kuulonalentuma (Paul & Quigley 1994, 16-17).

Kuuroutunut on henkilö, joka on menettänyt kuulonsa opittuaan puhutun kielen; puhutun kielen taito säilyy yleensä kommunikaatiomenetelmänä (Komonen & Varhiovonen 1992). Göranssonin ja Westholmin (1995) mukaan kuuroutuneet ovat usein identiteetiltään lähempänä kuulevia kuin kuuroja. *Kuurosokealla* tarkoitetaan henkilöä, jolla on vakava-asteinen kuulo- ja näkövamma yhdistelmä. Hän voi olla täysin kuuro ja sokea tai hänellä voi olla jäänteitä toisesta tai molemmista aisteista. (Göransson & Westholm 1995, 13-14.)

Kuulovammaisuutta voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta: lääketieteellisestä ja sosiokulttuurisesta. Paul ja Quigley (1994) toteavat, että lääketieteellinen näkökulma tarkastelee kuuroja vertaamalla heitä normaalikuuloisiin. Näiden ryhmien välillä voidaan sanoa olevan eroa puheen käytössä, kuulossa ja kielitaidossa. Lääketieteellisessä näkökulmassa pohditaan kuurouden vaikutuksia kognitiiviseen, psykososiaaliseen ja kielelliseen kehitykseen. Tavoitteena on yleensä näiden puutteiden tai ongelmien lieventäminen. (Paul & Quigley 1994, 14-15.) Lääketieteellisen näkemyksen mukaan huonokuuloisina pidetään sellaisia henkilöitä, joiden kuulovamma on alle 80 dB (Suonpää 1986).

Sosiokulttuurinen näkökulma näkee kuurouden Jokisen (1992) mukaan yksilön ominaisuutena. Kuuroilla on oma kielensä, kulttuurinsa ja yhteisönsä perinteinen ja historioinen, joka pohjautuu kuurojen omiin kokemuksiin ja käsityksiin itsestään. Sosiokulttuurisen näkökulman mukaan huonokuuloisina voidaan pitää niitä kuulovammaisia, jotka eivät katso kuuluvansa kuurojen yhteisöön eivätkä käytä viittomakieltä. (Jokinen 1992, 54.) Termi *viittomakielinen* on vähitellen tulossa yleiseen käyttöön. Kuurojen Liiton viittomakielitoimikunnan (1999) mukaan viittomakielinen on kuuro/kuuleva/huonokuuloinen henkilö, jonka äidinkieli tai ensikieli on suomalainen viittomakieli. Hän on oppinut viittomakielen ensimmäisenä kielenään, ja se on hänen parhaiten hallitsemansa ja/tai jokapäiväisessä elämässä eniten käyttämänsä kieli, jonka käyttäjäksi hän itse samaistuu. (Jokinen & Martikainen 2000.)

4.2 Kommunikointi

4.2.1 Viittomakieli

Suomessa on noin 300 000 eriasteisesti kuulovammaista henkilöä. Lääketieteellisen määritelmän mukaisia kuuroja on noin 8000. Heistä noin 5000 käyttää ensisijaisesti

suomalaista viittomakieltä. Suomalainen viittomakieli, kuten muutkin maailman viittomakielet, täyttää kielelle asetetut kriteerit sekä rakenteen että käytön kannalta ja sitä voidaan pitää luonnollisena kielenä. Siinä esiintyy alueellisia ja sosiaalisia murteita. Viittomakielen rakenne on omaleimainen ja eroaa täysin suomen kielestä. (ks. Rissanen 1985)

4.2.2 Vaihtoehtoiset kommunikointimuodot

Viitottu puhe on menetelmä, jonka avulla kuuroutuneet ja vaikeasti huonokuuloiset voivat saada selvää puhekielestä. Se perustuu puhutun kielen rakenteeseen ja sanajärjestykseen. Sanoja selkeytetään huulilतालuvun tueksi viittomakielestä lainattujen viittomien avulla. (Härmä & Pelkonen 1992.) Viitottu puhe ei ole luonnollinen kieli. Sitä käytetään kuitenkin paljon myös kuurojen yhteisössä esimerkiksi kuuroutuneiden kesken sekä kuuron ja viittomakieltä taitamattoman keskustellessa keskenään. (Kuurojen kielipoliittinen ohjelma 1993, 6-7.) Viitotun puheen käyttäjät eivät välttämättä ymmärrä kuurojen viittomakielistä viittomista ja päin vastoin (Rissanen 1985, 13).

Kuulovammaiset kommunikoivat hyvin monella eri tavalla riippuen vamman saamisista ja identiteetistä sekä kommunikaatiotilanteesta - viittomakielen ja viitotun puheen lisäksi voidaan käyttää esimerkiksi kirjoittamista, eleitä tai piirtämistä (Kuurojen kielipoliittinen ohjelma 1993, 6-7).

4.2.3 Tulkkipalvelut

Tulkkipalvelu lisättiin invalidihuoltolakiin (581/79) vuonna 1979. Aikaisemmin tulkkeina toimivat viittomakielentaitoiset omaiset ja ystävät sekä kuurojen papit ja diakonissat. Tulkkipalvelupäätökset tehtiin aluksi sosiaalihuoltolain mukaisesti, opiskelutulkkausosaston osalta vuoden 1983 loppuun asti. Sitten päätöksenteko siirtyi kunnille. (Heiskanen 2000, 29-38.)

Vaikeasti kuulovammaisten mahdollisuudet opiskella yleisissä oppilaitoksissa helpottuivat, kun laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/87) tuli voimaan. Se velvoitti kunnat järjestämään tulkkipalvelua vaikeasti kuulovammaisille, kuulo-näkövammaisille ja puhevammaisille henkilöille. Asetuksen (759/87) mukaan tulkkipalveluihin kuuluu myös opiskelun vuoksi

suoritettava viittomakielellä tapahtuva tulkkaus. Kuurolla on mahdollisuus saada tulkkipalvelua vähintään 120 tuntia kalenterivuoden aikana ja lisäksi opiskeluun liittyvänä siinä laajuudessa kuin opinnoista selviytymiseen tarvitaan. (Viitanen 1991, 311.)

4.3 Koulutus

Tässä luvussa esitellään kuulovammaisten perus- ja ammattiopetuksen kehittymistä Suomessa, koska se on käynyt läpi monia kuulovammaisten elämään ja koulukokemuksiin vaikuttavia muutoksia. Jokisen ja Martikaisen (2000) mukaan kuurojen (ja kuulovammaisten) perusopetuksen kehitys Suomessa ja muualla maailmassa voidaan jakaa neljään vaiheeseen: viittomakielinen (1800-luvulla), oralistinen (1900-luvun alusta 1960-luvulle), totaalisen kommunikaation (1960-luvulta 1980-luvun puoliväliin) ja kaksikielinen vaihe (1980-luvun puolivälistä alkaen). Viittomakielisen opetuksen vaihe alkoi, kun kuuro Carl Oscar Malm perusti Suomen ensimmäisen kuurojen koulun Porvooseen 1846. Viittomakieltä käytettiin opetuskielenä ja se oli myös oppiaineena, monet opettajista olivat kuuroja. (Jokinen & Martikainen 2000, 250-253.)

Tähän tutkimukseen osallistujat ovat olleet kansakoulu/peruskouluiässä 1940-luvun puolivälistä 1990-luvun alkuun sijoittuvana ajanjaksona. He ovat saaneet perusopetuksensa oralistisen, totaalisen kommunikaation tai kaksikielisen ideologian vallitessa.

Jokinen ja Martikainen toteavat, että oralistisen opetuksen vaiheeseen siirryttiin 1900-luvun alussa, kun puhemenetelmästä tuli hallitseva kuurojen perusopetuksen menetelmä. Viittomakieltä ei saanut käyttää kouluissa eikä kuuroja opettajia enää ollut. (Jokinen & Martikainen 2000, 250-251.) 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä vammaisten perusopetuksessa oli Tuunaisen ja Nevalan (1989) mukaan ammattiin opettamisella ja käsitöillä merkittävä asema. Esimerkiksi Turun kuurojenkoulussa osa opetuksesta toteutettiin sijoittamalla oppilaita ammattioppiin esimerkiksi työpajaan tai puutarhaan. Erityisopetuksen tavoitteena oli opettaa mahdollisimman monelle jokin ammatti tai jonkin työtehtävän perustaidot. Näin vajaakuntoiset pystyisivät mahdollisimman pitkälle hankkimaan itse toimeentulonsa. Käsityön asema oli hallitseva, vaikka ammattiopetuksen rinnalla opetettiin myös lukemista, kirjoittamista

jne. Ainoa varsinainen erityisammattikoulu oli Nikkarilaan 1905 perustettu talouskoulu kuuroille tytöille. (Tuunainen & Nevala 1989, 35-37.)

Tuunainen ja Ihatsu kertovat, että invalidihuoltoa kehitettiin Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Lääkinnällisen kuntoutuksen ohella kehitettiin myös ammatillista kuntoutusta. Myös muulla lailla kuin sodassa vammautuneiden koulutukseen alettiin kiinnittää enemmän huomiota. 1940-1950-luvuilla perustettiin erityisammattikouluja, jotka toimivat samalla internaatteina. (Tuunainen & Ihatsu 1996, 7-10.) Turun kuulovammaisten ammattikoulu perustettiin vuonna 1948 ja Mäntsälän maatalousoppilaitoksessa alkoi maanviljelyskoulu kuuroille vuonna 1956. Vammaiset saivat Viitasen (1999) mukaan ammatillista erityisopetusta omissa oppilaitoksissaan, eikä heidän opiskeluaan muissa ammattioppilaitoksissa juurikaan pyritty edistämään. Koska pääsyvaatimuksina yleisiin oppilaitoksiin oli riittävä pohjakoulutus ja hyvä terveys, oli vammaisten vaikea päästä niihin opiskelemaan. Lisäksi koulutusta tarjottiin kysyntää vähemmän, joten oppilaitoksen pystyivät valitsemaan parhaat hakijat. (Viitanen 1999, 112-115.)

Suometsän (1966) mukaan vuonna 1961 voimaan tullut asetus aistivammaisten oppivelvollisuudesta sääti kouluajan pituudeksi 10 vuotta. Vuonna 1964 Suomessa oli kuusi valtion ylläpitämää perusopetusta antavaa kuurojenkoulua, joita aikaisemmin nimitettiin kuuromykkäin kouluiksi. Ne toimivat ympäri maata ja olivat sisäoppilaitoksia. (Suometsä 1966, 51-55.) 1960-luvulla perustettiin myös erityisluokkia. Helsingissä oli kaksi kuurojen luokkaa ja huonokuuloisten lasten luokkia oli usealla paikkakunnalla. (Tuunainen & Nevala 1989,100.)

Kuulovammaisten koulut olivat Suometsän (1966) mukaan joko puhe- tai kirjoituskouluja. Jälkimmäisiä kävivät ne oppilaat, jotka eivät pärjänneet puhemetodia käytävässä koulussa. Viittomakieltä käytettiin vain toveripiirissä välitunneilla ja asuntoloissa. Kuusikymmenluvun kuurojenkouluissa painotettiin käytännön aineiden, kuten puutöiden, kodinhoidon ja ruuanlaiton osuutta tulevan ammattiopetuksen perustana. Huonokuuloiset lapset opiskelivat integroituna normaaliopetuksessa, huonokuuloisten luokilla, huonokuuloisten koulussa Vertaalassa ja kuurojen kouluissa. (Suometsä 1966, 51-55.)

1960-luvun loppupuolella siirryttiin kuurojen perusopetuksessa uuteen, totaalikommunikaation vaiheeseen, jossa nähtiin viittomakieli yhtenä kommunikaatiota helpottavana välineenä esimerkiksi sormittamisen ja kirjoittamisen rinnalla. Edelleen

opetuksessa keskityttiin kuulon puutteeseen sekä puheen ja huuliluvun oppimiseen. (Jokinen & Martikainen 2000, 250-251.)

Kuulovammaisten opiskelumahdollisuudet laajenivat, kun Mikkelin kuurojenkoulun yhteydessä aloitti vuonna 1968 kokeilukeskikoulu kuuroille oppilaille (Suometsä 1974, 71). Vuodesta 1976 on Mikkelin kuurojen koulun yhteydessä ollut mahdollista suorittaa lukion oppimäärä viittomakielellä. Lievästi ja keskivaikeasti kuulovammaiset ovat opiskelleet useimmiten tavallisissa lukioissa, vaikeimmin kuulovammaiset nuoret ovat sen sijaan hakeutuneet harvemmin lukioon. (Huttunen 2000b, 182-185.)

1970-luvulla alkoi kiinnostus viittomakieleen levitä ja puheen ja kirjoituksen lisänä perusopetuksessa käytettiin viittomia ja sormiaakkosia (Suometsä 1974, 70). Tuunaisen ja Nevalan (1989) mukaan sisäoppilaitokset eivät riittäneet tyydyttämään kuulovammaisten opetustarvetta. Laki kunnallisista kuulovammaisten kouluista annettiin vuonna 1972 ja sen jälkeen ne lisääntyivät nopeasti. Suurin osa lievästi huonokuuloisista opiskeli kuitenkin integroituneina normaaleissa kansa- tai peruskouluissa. (Tuunainen & Nevala 1989, 100.) Vuonna 1979 kunnallisia kuulovammaisten kouluja oli jo neljätoista, valtion kouluja oli enää neljä (Mäki 1979, 160).

1970-luvulla aistivammaisten erityisammattioppilaitoksia oli hyvin harvassa eikä tulkkipalveluakaan vielä ollut, joten monet hankkivat ammattioppinsa yleisissä ammattikouluissa tai jollakin muulla tavalla (Tuunainen & Nevala 1989, 106). Henkilöt saatettiin sijoittaa ammatinvalinnanohjauksen perusteella suoraan työhön. Esimerkiksi kirjapainoalalla, joka oli perinteinen kuulovammaisten ammatti, oli koulutusta työpaikalla. Toinen yleinen ala oli reikäkortinlävistäjän työ. (Suometsä 1974, 77.)

1980-luvulla siirryttiin kuulovammaisten perusopetuksessa kaksikieliseen opetukseen ja silloin viittomakieli hyväksyttiin jälleen melkein sadan vuoden tauon jälkeen opetuskieleksi ja oppiaineeksi (Jokinen & Martikainen 2000, 250-251). 1980-luvulla käynnistyi tulkkipalvelu, joka mahdollisti opiskelun yleisissä oppilaitoksissa. Kuulovammaiset noudattivatkin samaa linjaa muun väestön kanssa hankkimalla yhä useammin jatko- ja täydennyskoulutusta tai opiskelemalla uuden ammatin. Tulkkipalvelujen käytön lisääntyminen 1980-luvun aikana kuvaa kuulovammaisen väestön kasvanutta osallistumista aikuiskoulutukseen (Lehtomäki & Niemi 2000, 275).

Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa on opiskellut lähinnä lievästi ja keskivaikeasti kuulovammaisia nuoria. Erittäin vaikeasti kuulovammaisia yliopisto-opiskelijoita on tähän mennessä ollut vain muutamia. (Huttunen 2000b, 182-185.)

4.4 Tutkimuksessa mukana olevat oppilaitokset

Monet oppilaitoksista ovat vaihtaneet nimeään olemassaolonsa aikana, jotkut useaan kertaan. Tässä tutkimuksessa on valittu käytettäväksi joko oppilaitoksen nykyinen nimi tai sellainen nimi, joka on tutkimusjoukolle tuttu vuosilta 1960-1990.

4.4.1 Turun kuulovammaisten ammattikoulu

Turun kuulovammaisten ammattikoulu perustettiin vuonna 1948. Se oli Suometsän (1966) mukaan valtion omistama suomenkielinen laitos, joka antoi käytännöllistä ja tietopuolista opetusta kuuroille. Koulu keskittyi käsityö- ja tehdasammattien opettamiseen. Kouluun tulevan oppilaan tuli olla 16 vuotta täyttänyt, kuuromykkäinkoulun oppimäärän suorittanut ja kehityskykyinen. (Suometsä 1966, 58.) Klemola (1981) toteaa, että alkuvuosina käytännön ammattiopetus annettiin työpaikoilla oppisopimuskoulutuksena ja teoriaa sekä yleisaineita opiskeltiin Turun kuurojen koulun tiloissa iltaisin. Opiskelijat asuivat koulun järjestämässä vuokra-asunnoissa. Vuonna 1968 valmistuivat ammattikoulun omat tilat ja sen yhteyteen asuntola. Tällöin tuli mahdolliseksi perustaa pysyviä opintolinjoja. Oppisopimuskoulutus oli kuitenkin edelleen mahdollinen. (Klemola 1981, 4-5.)

1980-luvulla, jolloin useat tähänkin tutkimukseen osallistuneista olivat opiskelemassa, koulutuksen yleisenä tavoitteena oli Klemolan (1981) mukaan riittävän ammattitaidon antaminen ja oppilaiden persoonallisuuden kehittäminen. Koulu pyrki kehittämään valmiuksiaan niin, että oppilailla olisi myös jatkokoulutusmahdollisuuksia. Koska suuri osa opiskelijoista oli kuuroja, pyrittiin opetuksessa käyttämään viittomakieltä, muuttamaan oppiainesta visuaalisesti omaksuttavaksi sekä soveltamaan tekemällä oppimisen periaatetta. Oppilaita perehdytettiin ammattiopetuksen lisäksi myös työelämän menettelytapoihin ja sääntöihin. Koululla oli vapaa-aikana erilaisia kerhoja ja illanviettoja ja oppilaita ohjattiin myös käyttämään yleisiä palveluja. (Klemola 1981, 4-5.)

Linjavalikoima on vaihdellut yhteiskunnan kehityksen mukaan. 1980-luvulla linjat olivat asentaja-koneistaja-, automaalari-, autopeltiseppä-, puusepänteollisuus- ja vaatetustekniikkalinja sekä ATK-, toimisto-, piirtäjä- ja keittäjälinjat (Jermo 1986, 6-7). Nykyisin kuulovammaisten ammattikoulu antaa opetusta erityisesti kuulovammaisille, dysfaattisille ja muille kommunikaatiohäiriöisille. Tämän hetken linjoja ovat mm. automaalaus, kone ja metalli, catering, tekstiili ja vaatetus, autokorinkorjaus, puuala, puhdistuspalveluala ja suunnitteluassistentti. Koulu tarjoaa myös kehitysvammaisille suunnattuja koulutuslinjoja. (Kuulovammaisten ammattikoulu, 2000.)

4.4.2 Turun kristillinen opisto

Turun kristillinen opisto perustettiin vuonna 1925. Vuonna 1973 opistossa alkoi kuuroille tarkoitettu linja, jonka pääpaino oli äidinkielen ja yhteiskunnallisten aineiden opiskelussa (Suometsä 1974, 71). Mäki (1979) tarkentaa kurssin tarkoituksena olleen aikaisemmin saadun koulutuksen täydentäminen, jatko-opintoihin pyrkivien valmentaminen, yhteiskuntaan ja työelämään sijoittumisen sekä itsenäistymisen tukeminen. Opetus sisälsi yleisiä aineita kuten äidinkieltä, viittomakieltä ja terveyskasvatusta sekä ammatinvalintaa suuntaavia aineita kuten tekstiilityötä, konekirjoitusta ja teknistä piirustusta. Näiden aineiden opiskelua oli mahdollista jatkaa Kuulovammaisten ammattikoulussa. Opetus tapahtui puhuen ja viittoen. (Mäki 1979, 161.)

4.4.3 Mäntsälän maatalousoppilaitos

Suometsä (1966) kirjoittaa, että vuonna 1940 talvisodan jälkeen oli sotainvalideille perustettu maatalousoppilaitos Mäntsälään Saaren kartanoon. Vuodesta 1946 lähtien sinne otettiin myös muita invalideja ja vuonna 1956 alkoi kuurojen maanviljelyskoulutus. (Suometsä 1966, 96.) Heikkilän (1990) mukaan ensimmäiset opiskelijat olivat kuuroja ja huonokuuloisia miehiä. Kaksi vuotta myöhemmin aloitettiin kuurojen puutarhakoulutus. Opetuksen tavoitteet olivat alusta asti samat kuin kuulevien koulutuksessakin, mutta opetuksen hitaamman etenemisen vuoksi koulutus kesti kolme vuotta. Tietopuolisessa opetuksessa oppilaat ovat saavuttaneet soveltuvin osin samat tavoitteet kuin kuulevien koulussa. Yhteisissä harjoitustöissä kuulevien kanssa opiskelijat ovat tottuneet yhteistyöhön molemmin puolin. Vuoteen 1990 mennessä oli

koulusta valmistunut 110 oppilasta, joista vähän yli puolet puutarhakoulun puolelta. (Heikkilä 1990, 17-19.)

4.4.4 Mikkelin kuulovammaisten lukio

Mikkelin kuulovammaisten koulussa on vuodesta 1976 lähtien järjestetty kuulovammaisille tarkoitettua lukio-opetusta, joka oli alussa kokeiluluontoista, mutta vuodesta 1983 alkaen vakinaista (Viitanen 1991, 307). Oppilaat ovat Mikkelin Kalevankankaan lukion yksityisoppilaita, vaikka opiskelu tapahtuukin kuulovammaisten koulun tiloissa. Lukioaineet tentitään normaaliin lukioon. Opiskeluryhmät ovat pienempiä kuin tavallisessa lukiossa. Useat opiskelijat asuvat koulun asuntolassa, jossa on myös paljon vapaa-ajan toimintaa. Lukion oppiaineet ja oppimäärät vastaavat yleisen lukion oppiaineita, mutta lukio on nelivuotinen. Toinen vieras kieli on vaihdettu kuulovammaisten lukiossa viittomakielen opetukseen, mutta se ei sisälly ylioppilaskirjoituksiin. (Mikkelin kuurojenkoulussa aherretaan 1980, 358-362.)

4.4.5 Nikkarilan talouskoulu

Nikkarilan talouskoulu perustettiin Pieksämäelle vuonna 1905 Sofia ja Angelique Bovalliuksen tätä tarkoitusta varten testamenttaaman omaisuuden avulla. Koulun tarkoitus oli alunperin antaa talousopetusta kuuroille naisille ja sen pääsyvaatimuksena oli kuurojenkoulun päästötodistus. (Suometsä 1966, 59.) Ensimmäiset oppilaat olivat ajan käsityksen mukaan kuuroja. He saattoivat olla myös huonokuuloisia tai kuuroutuneita, koska heillä oli niin hyvä suomen kielen taito. Tuolloin ei ollut muita jatko-opiskelupaikkoja kuuroille, joten kouluun oli hakijoita luokkien priimuksista heikoimpiin asti. (M.-L. Janhunen, henkilökohtainen tiedonanto, 19.1.1999)

Kuurojen talouskouluna toimiessaan koulun oppimäärä vastasi talous- ja emäntäkoulun oppimäärää. Koulu kesti kaksi vuotta. (Mäenpää 1973, 68-69.) Suurin osa koulunsa päättäneistä kuuroista työistä kävi myös Nikkarilan talouskoulun (Savisaari 1985, 246). Janhusen (1999) mukaan koulu on vaihtanut nimeään moneen otteeseen. Se muuttui Nikkarilan kuurojen talouskoulusta Nikkarilan kuulovammaisten talouskouluksi vuonna 1981. Vuonna 1984 se muuttui Nikkarilan kuulovammaisten ammattikouluksi ja nykyiseltä nimeltään se on Nikkarilan ammattioppilaitos.

Opiskeltavat aineet ovat myös muuttuneet ajan myötä. (M.-L. Janhunen, henkilökohtainen tiedonanto, 19.1.1999.)

Kuurojen tyttöjen joukosta voitiin valita 1960-70-luvulla ”parhaat” hakijat, koska pyrkijöitä oli niin paljon. Sitten opiskelijamäärät alkoivat laskea, joten koulun toimintaa muokattiin. Vuodesta 1976 myös pojat ovat päässeet opiskelemaan Nikkarilaan. Siellä alettiin järjestää myös sosiaalihuollituksen sopeutumisvalmennuskursseja syrjäytyneille kuuroille. Vähitellen oppilaisiksi otettiin myös dysfaattisia nuoria. 1980-90-luvuilla opiskelijoita ei ole enää karsittu, vaan Nikkarilaan on päässyt opiskelijaksi, jos oppilaalla on ollut joitakin opiskeluedellytyksiä. 1990-luvun opiskelijat olivat kuuroja, dysfaattisia ja kehitysvammaisia, joilla kaikilla oli dysfaattisia vaikeuksia. Oppilaista yli puolet oli poikia. Kuuroja oli enää kolmannes. (M.-L. Janhunen, henkilökohtainen tiedonanto, 19.1.1999.)

4.4.6 Kuurojen kansanopisto

Kuurojen kansanopisto aloitti toimintansa Helsingissä vuonna 1987. Sen tarkoituksena on tukea opiskelijoiden kehitystä kohti vahvaa kuurojen kulttuuri-identiteettiä. Kuurojen kansanopisto on viittomakielinen, yleissivistävä, jatko-opintoja edistävä ja persoonallista kehitystä tukeva opisto. Se kehittää jatko- ja täydennyskoulutusta sekä etsii uusia tutkintotavoitteisia opiskelumahdollisuuksia viittomakielisille henkilöille. (Kuurojen kansanopisto, 2000.)

Linjavalikoima on vaihdellut vuosien varrella. Valikoimassa on ollut ammatillis-sivistävää koulutusta mm. viittomakielenopettajan, kuulovammaisten koulujen apuopettajan ja koulunkäyntiavustajan linjoilla. Lisäksi on ollut tarjolla mm. kulttuurilinja, vapaa-ajanohjaajalinja ja perusopintoa täydentävä linja. (A.-L. Roiha, henkilökohtainen tiedonanto, 4.10.2000.)

4.4.7 Järvenpään invalidien ammattioppilaitos

Järvenpään invalidien ammattioppilaitos on Suometsän (1966) mukaan yksi Invalidisäätiön ja Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liiton sodan jälkeen perustamista erityisammattikouluista. Sen jälkeen kun ammattikoulutusta tarvitsevien sotainvalidien määrä alkoi laskea, otettiin kouluihin muitakin invalideja ja vammaisia. (Suometsä 1966, 92.)

Oppilaitoksen nimi oli vuosina 1978-1991 Järvenpään invalidien Ammatti- ja kauppapilaitos (Haapasalo, Levo & Ravaja 1994, 1). Nykyiseltä nimeltään Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus on ammattiin valmistava ja ammattitaitoa täydentävä oppilaitos, jonka erityistehtävänä on vammaisten ja vajaakuntoisten koulutus. Se järjestää perustutkintoon johtavaa koulutusta, ammatilliseen koulutukseen, itsenäiseen elämään ja työhön valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Lisäksi Järvenpäässä voi hankkia oppisopimuskoulutusta, ammatillista lisäkoulutusta ja käydä erilaisia kursseja. Linjavalikoima on laaja. (Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus, 2000.)

4.4.8 Merikosken ammatillinen koulutuskeskus

Merikosken ammatillinen koulutuskeskus Oulussa on Keuhkovammaliitto ry:n omistama, vuonna 1957 perustettu valtakunnallinen ammatillista perus- ja aikuiskoulutusta tarjoava oppilaitos. Koulutuskeskus järjestää ammatillista erityisopetusta ja toimii ammatillisen erityisopetuksen kehittäjänä ja asiantuntijana. Koulutuksessa painottuvat mm. pienryhmäopetus ja henkilökohtainen ohjaaminen. Tavoitteena on edistää opiskelijoiden ammatillista osaamista, työ- ja toimintakykyä, sijoittumista ammatilliseen koulutukseen, opinnoissa onnistumista sekä työllistymistä osaamistaan vastaavissa tehtävissä. (Merikosken ammatillinen koulutuskeskus, 2000.)

Merikoski tarjoaa ammatillista peruskoulutusta ja ammatillista aikuiskoulutusta. Ammatilliseen peruskoulutukseen kuuluvat erilaiset ammatilliset linjat esimerkiksi kaupan ja hallinnon sekä tekniikan ja liikenteen aloilta. Ammatilliseen aikuiskoulutukseen kuuluu jatko- ja täydennyskoulutus esimerkiksi näyttötutkintoon valmentava koulutus, iltakurssit ja oppisopimuskoulutus. Lisäksi järjestetään ammatilliseen koulutukseen ja työelämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta. (Merikosken ammatillinen koulutuskeskus, 2000.)

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millainen on perusasteen jälkeisessä kuulovammaisille suunnatussa koulutuksessa opiskelleiden kuurojen, huonokuuloisten ja kuurosokeiden koulutusura.

1. Millaisia ovat tutkimusjoukon koulutusurat?
  - 1.1 Millainen perusasteen koulutus heillä on?
  - 1.2 Millainen siirtymä heillä on perusasteen koulutuksesta eteenpäin?
  - 1.3 Millainen perusasteen jälkeinen koulutus heillä on?

2. Miten tuloksellista tutkimusjoukon koulutus on ollut?
  - 2.1 Millainen koulutustaso heillä on?
  - 2.2 Kuinka paljon opintoja keskeytettiin?
  - 2.3 Millainen jatkokoulutushalukkuus heillä on?
  - 2.4 Millaisia koulutuskokemuksia heillä on?
  - 2.5 Mitä he kokivat saaneensa koulusta ja kouluajalta?

3. Millaisia eroja on eri sukupuolten, kuulovammaryhmien ja ikäryhmien koulutusurissa ja koulutuksen tuloksellisuudessa?

6 TUTKIMUKSEN METODIT

6.1 Lähtökohdat

Tutkimushankkeen ensimmäisen vaiheen tarkoituksena oli selvittää kuulovammaisten henkilöiden elämäntulkua ja koulutusreittejä. Tutkimusjoukko rajattiin vuosina 1940-1974 syntyneisiin henkilöihin, jotka ovat saaneet kuulovamman ennen 18 vuoden ikää, joten he ovat osallistuneet jatkokoulutukseen ja työelämään kuulovammaisina. Osallistujat ovat tutkimushetkellä 25-60-vuotiaita, joten nuorimmillakin on peruskoulun päättämisestä kulunut useita vuosia. Näin heidän elämäntulkunsa on peruskoulun jälkeen sisältynyt jo monenlaisia tapahtumia.

Kuulovammaisten jatkokoulutusta järjestivät Suomessa ennen 1970-lukua lähinnä vain Nikkarilan talouskoulu, Mäntsälän maatalousoppilaitos sekä Turun kuulovammaisten ammattikoulu. Tämän jälkeen on perustettu lisää kuulovammaisille tarkoitettuja oppilaitoksia ja linjoja. Kuurojen kansanopiston ja Turun kristillisen opiston kuurojen linjan lisäksi kuulovammaisia opiskelijoita on ollut paljon ainakin Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksessa ja Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa. Invalidihuoltolain perusteella saatavan tulkkipalvelun tultua mahdolliseksi vuonna 1979 kuulovammaiset ovat voineet opiskella missä tahansa oppilaitoksessa.

Tutkimukseen osallistujat hankittiin kahdeksan kuulovammaisille opetusta tarjonnan oppilaitoksen oppilasrekistereistä sekä kuulovammaisalan järjestöjen, lähinnä niiden julkaisemien lehtien kautta. Nikkarilan talouskoulun, Mäntsälän maatalousoppilaitoksen, Turun kuulovammaisten ammattikoulun, Mikkelin kuulovammaisten lukion, Turun kristillisen opiston, Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksessa sekä Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen oppilasrekistereistä saatiin kaikkien vuosina 1960-1990 opiskelleiden kuulovammaisten nimet. Kuulovammaisten koulutuksessa tapahtui tuona aikana monia koulutuspolitiikan ja -järjestelmän muutoksia, jotka ovat voineet vaikuttaa kuulovammaisten elämäntulkun. Lehti-ilmoituksilla tavoitettiin mukaan myös muissa kuin kuulovammaisille tarkoitetuissa oppilaitoksissa tai linjoilla opiskelleita henkilöitä.

Kyselylomakkeiden käyttöä kuulovammaisiin, erityisesti kuuroihin, kohdistuvissa tutkimuksissa on kritisoitu (esim. Marchark, 1993; Takala, 1995;

Pokkinen, 1998). Kyselytutkimukset tehdään usein kirjoitetulla kielellä (esimerkiksi englanniksi tai suomeksi), joka on kuuroille vieras kieli. Kuurot vastaajat voivat ymmärtää kysymykset väärin. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että kuulovammaisten henkilöiden osallistuminen kyselytutkimuksiin on heikkoa. Viittomakielisellä kyselyllä ja haastattelulla on saatu hieman enemmän vastauksia kuin suomenkielisellä kyselyllä (Takala 1995).

Tutkimusryhmässä päädyttiin kuitenkin käyttämään kyselylomaketta elämäntietoa koskevien tietojen hankkimiseen, koska haluttiin tavoittaa yli tuhat kuulovammaista henkilöä, jotka ovat opiskelleet edellä mainituissa oppilaitoksissa. Tavoitteena oli saada yleiskuva elämäntilanteesta, tämänhetkisestä elämäntilanteesta ja koulutusreiteistä. Perhesyistä tulosten raportointi piti jakaa kahteen osaan. Niemen (1999) pro gradu-työ käsitteli kuulovammaisten elämäntilannetta vuonna 1999 ja tässä työssä raportoidaan kuulovammaisten koulutusreiteistä.

6.2 Tiedottaminen

Tutkimuksesta tiedotettiin monin eri tavoin, koska etukäteistiedon ajateltiin innostavan osallistumaan. Tutkimushankkeesta kerrottiin Kuurojen Lehdessä 1/99, Kuuloviestissä 2/99, Nappi-lehdessä 2/99, teksti-TV:ssä touko-, kesä- ja heinäkuussa 1999 sekä Kuurojen Liiton jäsenilleen lähettämässä videotiedotteessa toukokuussa 1999. Tutkimuksesta lähetettiin tietoa Kuurojen liiton ja Kuulonhuoltoliiton alueellisille kuntoutusohjaajille ja työasiamiehille sekä seurakuntien kuulovammaistyöntekijöille tutkimuksen käynnistyessä ja tietoja kerättyä. Oletettiin, että osa kyselylomakkeen saaneista kysyisi neuvoa tai lisätietoja työntekijöiltä, ja tiedotuksella haluttiin antaa paremmat mahdollisuudet tätä tutkimusta koskevaan neuvontatyöhön. Myöhemmin työntekijöiltä kysyttiin avun tarpeesta. He kertoivat, ettei heidän ole juuri tarvinnut neuvoa kyselyn täyttämässä, joten kyselylomake oli ilmeisesti onnistunut.

6.3 Kyselylomakkeen kehittäminen

6.3.1 Kyselylomakkeen laatimisen lähtökohdat

Kyselylomakkeen suunnittelu käynnistyi helmikuussa 1999. Aluksi etsittiin kirjallisuudesta kuulovammaisista tehtyjä tutkimuksia, joissa oli käytetty metodina

kyselylomaketta. Toisaalta tarkasteltiin elämäntapaa- tai uratutkimuksia ja niiden lomakkeita. Näiden pohjalta alkoi hahmottua käsitys siitä mitä ja miten kannattaa kysyä. Kyselylomakkeen laadinnassa käytettiin apuna Pokkisen (1998), Sinisalon (1986), Nummenmaan (1996), Puhakan (1998) sekä Plym-Hamaran ja Tammissen (1991) tutkimuksia. Tätä tutkimusta varten näiden kysymyksiä käytettiin soveltuvin osin ja niiden sanamuotoja selkeytettiin, vaihtoehtoja karsittiin ja sopivia lisättiin. Lisäksi tämän tutkimuksen tarpeisiin kehitettiin lisää kysymyksiä.

Kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa kuulovammaisten elämäntapaa. Aiemmissä tutkimuksissa elämän keskeisinä osa-alueina on pidetty koulutusta, työtä, perhettä sekä vapaa-aikaa (ks. esim. Jahnukainen 1997, Sinkkonen & Pulkkinen 1996). Nämä valittiin myös tämän tutkimuksen teemoiksi. Myös asumishistoria sisällytettiin tutkimukseen. Haluttiin nähdä, onko asumismuodoissa jotain tälle ryhmälle ominaisia piirteitä. Tällainen voisi olla esimerkiksi koulun asuntolassa asuminen jo oppivelvollisuusiässä, koska ennen 1970-lukua kuurojen peruskoulutus annettiin sisäoppilaitoksissa (Ansaharju, Parkkola & Ääri 1996).

6.3.2 Kysymysten laatiminen

Kyselylomakkeessa oli osallistujia kuvaavia kysymyksiä (Liite 1, kysymykset 1-14 ja 21-22). Kysymykset koskivat henkilön kuulovammaa ja mahdollisia muita vammoja sekä perhetaustaa (taulukko 1). Vastaajilta kysyttiin myös mihin ryhmään he kokevat kuuluvansa. Monissa kuulovamman laatua koskevissa kysymyksissä on vaihtoehtona myös dysfasia, koska monissa kuulovammaisille tarkoitetuissa oppilaitoksissa ja kuulovammaisille suunnatuilla linjoilla on opiskellut myös dysfaattisia henkilöitä. Osalla heistä on ollut myös kuulovamma. Tällä kyselyllä ei varsinaisesti ollut tarkoitus selvittää dysfaattisten henkilöiden elämäntapaa. Lomake saattoi lähteä myös kuuleville dysfaatikoille, koska oppilasluettelot eivät aina sisältäneet tarkkaa tietoa henkilöistä. Heille haluttiin antaa mahdollisuus vastaamiseen.

Koulutuksen, työn, perheen ja asumisen osalta haluttiin saada selville nykyisen tilanteen ohella myös elämän varrella tapahtuneita muutoksia. Tätä varten kehiteltiin aiempien tutkimusten kyselylomakkeita apuna käyttäen vastaamista jäsentävä taulukko (liite 1, kysymykset 15, 23, 25 ja 31). Myös tulevaisuuden suunnitelmia tiedusteltiin, koska näkökulmaa haluttiin laajentaa menneisyydestä ja nykyisyydestä myös tulevaisuuteen (taulukko 1).

Perhehistoriaan sisällytettiin tiedot perhetilanteen muutoksista, puolisoista, lapsista ja lemmikkieläimistä (liite 1, kysymykset 15-19). Perhetilanteella tarkoitetaan tässä siviilissäätystä. Myös puolison kuulovammaa kysyttiin. Haluttiin tietää kuinka yleisiä kuurojen väliset avioliitot ovat Suomessa. Samalla haluttiin myös nähdä onko muissa kuulovammaisryhmissä sama piirre.

Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita kuulovammaisten koulutusreiteistä kokonaisuutena (liite 1, kysymykset 25-27), joten koulutushistoriaa koskevassa kysymyksessä oli mukana sekä perus- että jatkokoulutus. Tutkimushankkeen teemaan "Koulutuksen merkitys kuulovammaisten henkilöiden elämänkulussa" liittyen tiedusteltiin opiskeluajan antia, vaikka merkitysten tutkiminen kyselylomakkeella saattaakin olla ongelmallista. Haluttiin kuitenkin saada suuntaa antavaa tietoa siitä millaisia asioita vastaajat ovat kokeneet saaneensa eri kouluista. Painottuuko opiskeluajan anti esimerkiksi tietojen ja taitojen saamiseen vai sosiaaliseen kanssakäymiseen ja ovatko kokemukset olleet enimmäkseen positiivisia vai negatiivisia?

Tähän liittyvät osaltaan myös kommunikaatio- ja kielitaitokysymykset (liite 1, kysymykset 21-22), onhan eräs koulutuksen osa-alue juuri kielellinen kehittyminen (Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa 1991). Opiskelussa ilmenneitä vaikeuksia kysyttiin monivalintakysymyksellä. Sinisalon (1986) käyttämiä vaihtoehtoja muokattiin tähän tutkimukseen sopiviksi lisäämällä kohtia, joissa huomioidaan kuulovammaisuus ja siihen liittyviä asioita esim. tulkkipalvelun puute ja kommunikoinnin ongelmat.

Vastaajien työhistoriassa kiinnostivat erityisesti työtehtävät, työtilanne ja työssä tärkeät asiat (taulukko 1). Tämänhetkistä toimintaa ja työtilannetta koskevaan kysymykseen (liite 1, kysymykset 28 ja 31) mukailtiin Pokkisen (1998) tutkimusta. Kysymyksillä haluttiin selvittää vastaajien ammattiasemaa ja sosioekonomista tilannetta tässä tutkimusjoukossa.

Puhakan (1998), Pokkisen (1998) ja Sinisalon (1986) tutkimuksia tarkasteltiin laadittaessa kysymystä, jossa piti valita työssä tärkeitä asioita (liite 1, kysymys 29). Puhakan työhistoriaa selvittävää kysymystä käytettiin mallina tämän tutkimuksen vastaavaan kysymykseen 31. Kohtaa muutettiin selkeyttämällä kysymyksen kieliasua sekä lisäämällä esimerkkejä.

Vapaa-aikaa, yhdistystoimintaan osallistumista, sen merkitystä ja hengelliseen toimintaan osallistumista tiedusteltiin usealla kysymyksellä (liite 1, kysymykset 32-38). Lomakkeen lopussa kysyttiin olivatko vastaajat saaneet apua kyselylomakkeen

täyttämässä (liite 1, kysymykset 39 ja 40) sekä halusivatko vastaajat osallistua haastatteluun myöhemmin. Lisäksi pyydettiin kirjoittamaan vapaamuotoisesti omasta elämästä myöhempää tutkimusta varten. (Taulukko 1.)

TAULUKKO 1. Tehtäväalueet ja käsitteet, joita kysymykset koskevat.

Tehtäväalue	Käsitteet	Kysymyksen numero lomakkeessa
Osallistujien kuvailu	-sukupuoli -ikä -kuulovamman laatu -kuulovamman syy -muut vammat -identiteetti -vanhempien koulutus, ammatti ja kuulovammaisuus -sisarusten kuulovammaisuus -kommunikaatio ja kielitaito -lomakkeen täyttäminen	-kysymys 1 -kysymys 2 -kysymys 3 -kysymys 4 -kysymys 5 -kysymys 6 -kysymykset 7-12 -kysymykset 13-14 -kysymykset 21-22 -kysymykset 39-40 (jatkuu)
Elämäntilanne	-perhe -asuminen -koulutus -työ -vapaa-aika	-kysymykset 15-20 -kysymykset 23-24 -kysymykset 25-27 -kysymykset 28-31 -kysymykset 32-38

Tämä tutkimus käsittelee koulutusta koskevia kysymyksiä numero 25-27. Vastaukset muihin kysymyksiin on raportoitu Niemen (1999) pro gradu-työssä.

6.3.3 Kieliasun muokkaus

Kyselylomakkeen laadinnassa kiinnitettiin kaiken aikaa huomiota kieliasun selkeyteen ja tekstin aseteluun. Kysymykset pyrittiin saamaan yksiselitteisiksi. Selkokielen

periaatteiden (ks. Heiskanen 1994, 70-71) mukaisesti käytettiin lyhyitä lauseita, vältettiin sivulauseita, lauseenvastikkeita ja taivutusmuotoja. Käsitteille etsittiin yleisesti käytettyjä synonyymejä. Kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja pohdittaessa kiinnitettiin jatkuvasti huomiota myös niiden viittomakielisiin vastineisiin. Etsittiin sellaiset lauseet ja sanat, jotka olisi mahdollisimman helppo kääntää viittomakielelle merkityksen muuttumatta. Täyttöohjeista tehtiin mahdollisimman selkeät. Kysymysten kohdalla annettiin ohje vastaustavasta: esim. kirjoita, rengasta, rasti.

Perhe-, asumis-, koulutus- ja työtaulukoissa pyydettiin arvioimaan tyytyväisyyttä elämän eri vaiheissa. Sanallisten selitysten *todella tyytyväinen*, *tyytyväinen*, *tyytymätön* ja *todella tyytymätön* lisäksi päätettiin käyttää tunteita kuvaavia symboleita (liite 1, kysymykset 15,23,25 ja 31). Saamamme palautteen mukaan tämä oli onnistunut ratkaisu.

Myös kuvituksen ja selkeän asettelun avulla haluttiin tehdä lomakkeesta miellyttävä ja vastaamiseen houkutteleva. Kuvituksen toimitti Huk Marja Hihnala.

6.3.4 Lomakkeen esitetaus

Kyselylomakkeesta pyydettiin kommentteja Jyväskylän yliopiston viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen opiskelijoilta sekä koulutuspäällikkö Markku Jokiselta. Kommenttien ja keskustelujen perusteella lomakkeen kieliasua selkeytettiin ja kysymyksiä täydennettiin. Lomake esitettiin kuurojen yhdistyksellä. Testitilanteen alussa kyselyn liitteeksi tuleva saatekirje esitettiin viittomakielellä. Muita ohjeita ei annettu, koska haluttiin selvittää onko saatekirje (liite 2) riittävän selkeä kyselylomakkeen täyttämistä varten ja koska tavoitteena oli testata lähinnä vain lomakkeen toimivuutta. Varsinaista kyselylomaketta ei käyty läpi viittomakielellä, koska myöhemmin postikysely tulee vastaajille vain suomen kielellä. Neuvoa kehoitettiin kysymään tarvittaessa. Testitilanne osoitti viittomakielisen käännöksen tarpeellisuuden, sillä epäselviä kohtia oli paljon. Esitestissä huomattiin, ettei kyselylomake ollut vielä kaikilta vielä osin toimiva, joten siihen tehtiin seuraavia muutoksia:

1) Erillinen esimerkkilomake (liite 3)

Vastaamisen helpottamiseksi haluttiin antaa esimerkkejä ja ohjeita.

Esitetauslomakkeessa perhetilannetta ja koulunkäyntiä selvittävien taulukoiden

yhteydessä oli vastausesimerkit. Osa esitestaukseen osallistujista kirjoitti kuitenkin omia tietojaan niiden sekaan eikä varsinaisille vastausriveille. Tämän välttämiseksi esimerkit päätettiin laittaa eri lomakkeelle. Siihen voitiin lisätä mallit muistakin kysymystyypeistä ja niihin vastaamisesta.

Elämänkulun eri osa-alueita selvittäviin taulukoihin jätettiin kuitenkin joitakin vihjesanoja, joiden avulla haluttiin kertoa vastaajille mitä kysymyksellä tarkoitetaan. Esimerkiksi asumismuotoa selvittävässä kysymyksessä vihjesanoina olivat esimerkiksi *vanhempien luona, tukiasunnossa, yksin ja asuntolassa*.

2) Kysymysten selkeyttäminen ja muuttaminen

a) Avoimia kysymyksiä muutettiin monivalintakysymyksiksi, koska niihin vastaaminen on melko helppoa ja kirjallisen vastaamisen ongelmia voidaan vähentää (Takala 1995,44).

b) Monivalintakysymysten vaihtoehtoja lisättiin esimerkiksi kommunikointimenetelmiin, opiskelun vaikeuksiin ja yhdistystoiminnan merkitykseen. Lisätyt vaihtoehdot olivat esitestaukseen osallistujien tärkeiksi kokemia.

c) Monivalintavaihtoehtoista poistettiin liian yleisiksi tai kielellisesti hankaliksi koettuja vaihtoehtoja, kuten *itsenäinen elämä* ja *arvostus yhteiskunnassa* työssä tärkeinä asioina.

d) Esitestausvaiheessa koulunkäyntihistoriaa oli kysytty kahdella kysymyksellä, joista toinen keskittyi oppivelvollisuuden suorittamiseen ja toinen vapaaehtoiseen jatkokoulutukseen. Varsinaiseen kysymyslomakkeeseen kysymykset yhdistettiin, koska kokeilun perusteella vastaajat tuntuivat ajattelevan koulutushistoriaansa yhtenä jatkumona.

3) Kysymysten lisääminen

Kyselylomakkeen loppuun lisättiin kysymykset saadusta avusta, koska haluttiin tietoa lomakkeen toimivuudesta.

Lopullinen kyselylomake testattiin ennen lähettämistä vielä kahdella kuurolla henkilöllä. He täyttivät ensin lomakkeen yksin kirjallisten ohjeiden avulla. Sitten täytettiin lomake toiseen kertaan haastattelun perusteella. Kyselylomakkeen testeistä saatiin vinkkejä tulosten koodaamiseen ja analyysiin.

6.3.5 Viittomakielinen kyselylomake

Lopullisesta kyselylomakkeesta valmistettiin viittomakielinen versio ProSign Oy:ssä. Siellä tehtiin myös käännöstyö, jonka Elina Lehtomäki tarkisti. Videolle kyselyn viitto viittomakielinen kuuro henkilö. Viittomakielinen kysely lähetettiin Kuurojen Liiton kuntoutussihteereille ja työasiamiehille sekä kuurojen yhdistyksille. Kyselylomakkeen mukana vastaajat saivat tiedon missä video oli saatavilla, jotta he voisivat käyttää sitä tarvittaessa apuna täyttäessään lomaketta.

6.3.6 Kyselylomakkeen täyttäminen

Tutkimukseen osallistuneista 33 % ilmoitti saaneensa apua kyselylomakkeen täyttämässä kuuden (1.2 %) jätettyä vastaamatta kysymykseen. Apua saatiin monilta tahoilta ja jotkut vastaajat useammaltakin henkilöltä. Eniten apua olivat antaneet vanhemmat (21 %), puoliset (21 %) ja tulkit (17 %). Kuulovammaisjärjestöjen kuntoutusohjaajat ja seurakuntien diakonissat on mainittu avunantajina vain 12 vastauksessa (7.5 %).

6.4 Osanottajat

6.4.1 Tutkimuksen perusjoukko, otos ja näyte

Tutkimuksen perusjoukkona voidaan pitää vuosina 1940-1974 syntyneitä Nikkarilan talouskoulussa, Mäntsälän maatalousoppilaitoksessa, Turun kuulovammaisten ammattikoulussa, Mikkelin kuulovammaisten lukiossa, Turun kristillisessä opistossa, Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksessa sekä Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa vuosina 1960-1990 opiskelleita kuulovammaisia. Oppilaitosten rekistereistä heitä löytyi 1540. Tutkimukseen otettiin mukaan kaikki, joiden osoitetiedot saatiin päivitettyä väestörekisterin tietopalvelun avulla eli 1093 henkilöä. Perusjoukon osalta voidaan siis puhua kokonaistutkimuksesta tai osoitetietojen päivityksen perusteella tapahtuneesta otoksesta. Kyselylomakkeen palautti jonkin verran (N=41 eli 4%) myös tiedotuksen perusteella vapaaehtoisina ilmoittautuneita, jotka eivät välttämättä olleet käyneet samoja kouluja kuin muut tutkimukseen osallistujat. Heitä voidaan pitää näytteenä integroituna eli yleisissä oppilaitoksissa opiskelleista 25-60

vuotiaista kuulovammaisista, koska valintaperustana oli vapaaehtoisuus (ks. esim. Soininen 1995, 103).

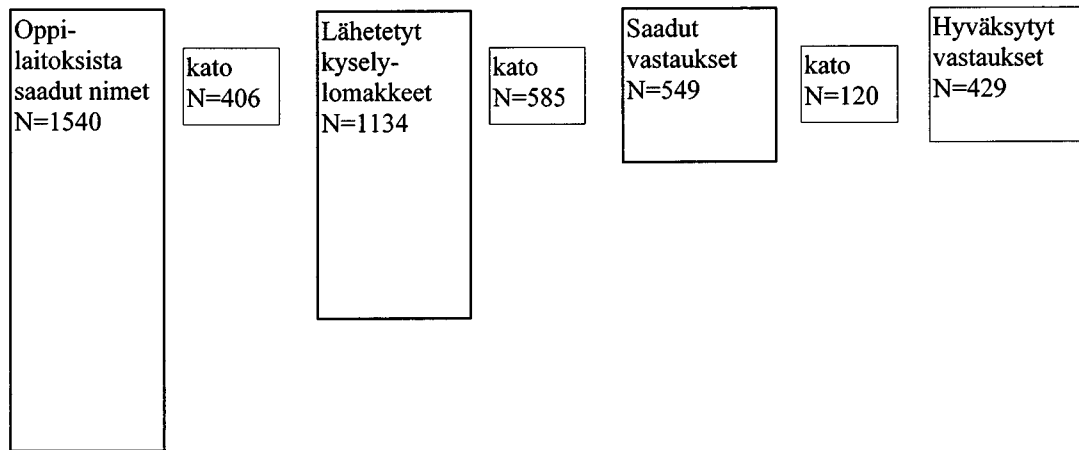
Kyselylomake lähetettiin 14.5.1999 yhteensä 1134:lle perusjoukkoon kuuluvalle ja vapaaehtoisina ilmoittautuneille (kuvio 2). Kyselyn palauttamatta jättäneille 70 %:lle (N=794) lähetettiin uusi kysely 8.6.1999. Lopulliseksi vastausmääräksi saatiin yhteensä 549. Vastauslomakkeista jouduttiin hylkäämään sellaiset jotka olivat puutteellisesti täytettyjä tai kokonaan tyhjiä. Muutamaan oli kirjoitettu vain kommentteja tutkimuksesta. Vastauslomakkeista 37 jätettiin myöhemmin analysoitavaksi, koska vastaajat eivät kuuluneet määriteltyyn tutkimusjoukkoon. He olivat yli 60-vuotiaita, saaneet kuulovamman aikuisena tai heillä ei ollut kuulovammaa. 493 otettiin mukaan tutkimukseen ja näiden henkilöiden elämäkukku on raportoitu Niemen (1999) pro gradu-työssä. Lopullinen vastausprosentti kyselyyn oli 48 %, jota voidaan pitää riittävänä.

Kato ei ollut selektiivistä asuinpaikan eikä sukupuolen mukaan. Vastaamatta saatettiin jättää, koska kouluilta kerättyihin vuosien 1960-1990 oppilasluetteloihin oli joutunut mukaan myös joidenkin kuulevien opiskelijoiden nimiä. Ainakin kuulovammaisten ammattikoulussa on kuulovammaisten ryhmiin joinakin vuosina otettu opiskelijapulan takia kuulevia henkilöitä. Niiden 12 kuulevan lisäksi, jotka olivat vastanneet kyselyyn, muutama henkilö soitti ja ilmoitti, ettei kuulu tutkimusjoukkoon. Todennäköisesti kyselylomake oli siis mennyt useammallekin kuulevalle. Lisäksi oppilasluetteloissa oli joitakin ennen vuotta 1940 syntyneitä. Osa heistä saattoi jättää vastaamatta, koska saatekirjeessä tutkimusjoukko rajattiin syntymävuosien mukaan.

Syynä katoon lienee myös se, että kyselyyn piti vastata suomen kielellä (ks. esim. Takala 1995). Lisäksi vastaushalukkuuteen on voinut vaikuttaa yleinen väsyminen kyselytutkimuksiin. Vastausaika jäi myös melko lyhyeksi, koska arkipyhien vuoksi osa vastaajista sai kyselyn vasta palattuaan lomalta, jolloin vastausaikaa ei ollut paljoa jäljellä. Osa vastaajista ei ehkä ehtinyt katsoa videolta viittomakielistä kyselyä eikä kysyä neuvoa työntekijöiltä, joiden vastaanottoaika on yleensä vain kerran viikossa.

Saadut vastaukset edustavat hyvin perusjoukkoa (N=1134), koska vastaajien määrä oli suuri (N=549), eikä kato ei ollut selektiivistä. Tämän vuoksi tutkimustulokset voidaan yleistää perusjoukkoa koskeviksi. Niemen (1999) kuulovammaisten aikuisten elämäntilannetta raportoineessa pro gradu-työssä oli mukana 493 henkilöä. Tätä koulutusta tarkastelevaa tutkimusta varten vastausten määrää karsittiin vielä hieman lisää. Jotta tulokset voitaisiin yleistää koskemaan perusasteen jälkeisessä kuulovammaisille suunnatussa koulutuksessa opiskelleita, jätettiin pois sellaisten

henkilöiden vastaukset jotka eivät olleet opiskelleet tällaisessa koulutuksessa (vapaaehtoisina ilmoittautuneet, vastauslomakkeen itselleen kopioineet jne.). Tämä tutkimus käsittelee 429 kuulovammaisen henkilön koulutusuraa. Lähetetyistä kyselyistä 38 % on analysoitu tässä tutkimuksessa koulutusta koskevien kysymysten osalta.

KUVIO 2. Tutkimukseen osallistujien määrän muutokset.

6.4.2 Osallistujien kuvailu

Vastaajat ryhmiteltiin sukupuolen, iän ja kuulovamman mukaan (taulukko 2). Molemmat sukupuolet olivat jokseenkin yhtä paljon edustettuina. Miehiä oli 214 ja naisia 215.

Kuulovammaryhmät muodostettiin vastaajien oman ilmoituksen mukaisesti. Heitä pyydettiin määrittelemään itsensä kuuroksi, huonokuuloiseksi tai kuurosokeaksi ja kertomaan onko kuulovamma ollut syntymästä, lapsuudesta vai aikuisuudesta alkaen. Ryhmien koostumus on muutoin vastaajien oman valinnan mukainen, paitsi kuurosokeiden osalta. Pohjoismaisen määritelmän mukaan kuurosokeus on vakavaasteinen kuulo- ja näkövammojen yhdistelmä (Göransson & Westholm 1995), joten vastaaja siirrettiin kuurosokeiden ryhmään mikäli hän oli merkinnyt lisävammaksi näkövamman. Syntymästä ja lapsuudesta kuurot yhdistettiin yhdeksi ryhmäksi, samoin syntymästä tai lapsuudesta huonokuuloiset. Aikuisena kuulovammautuneet jätettiin syrjään tulevaa tutkimusta varten. Heitä koskevasta aineistosta on valmistumassa pro

gradu-työ. Tutkimusjoukon 429 henkilöstä 297 (69 %) oli kuuroja, 107 (25 %) huonokuuloisia ja 24 (6 %) kuurosokeita. Yhden henkilön kuulovamman laatu oli tuntematon.

Vastaajat olivat iältään 25-59 vuotiaita. Vastaajat jaettiin OECD:n (Education at a glance, 2000) luokituksen mukaan neljään ikäryhmään: 25-34-vuotiaat, 35-44-vuotiaat, 45-54-vuotiaat ja 55-64-vuotiaat. Niemen (1999) pro gradu-työssä käytettiin hieman erilaista luokitusta. Tässä tutkimuksessa vanhimpaan ikäryhmään eli 1935-1944 syntyneisiin kuului 39 henkilöä (9 %). 1945-1954 syntyneisiin kuului 129 henkilöä (30 %). 1955-1964 syntyneisiin kuului 137 henkilöä (32 %) ja nuorimpaan ikäryhmään eli 1965-1974 syntyneisiin kuului 124 henkilöä (29 %). Vanhimman ikäryhmän pieni osuus selittyy osin sillä, että tutkimusjoukko rajattiin aluksi sellaisiin henkilöihin, jotka ovat syntyneet vuodesta 1940 alkaen, joten 1935-1939 syntyneet eivät edes saaneet kyselylomaketta. Myöhemmin päätettiin kuitenkin käyttää OECD:n jaottelua, jossa vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat vuosina 1935-1944 syntyneet. Tavoitteena oli vertailukelpoisuus muiden suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten kanssa.

TAULUKKO 2. Vastaajien jakautuminen ikäryhmiin kuulovamman ja sukupuolen mukaan.

	<u>Ikäryhmä syntymävuoden mukaan</u>									
	<u>1935 - 44</u>		<u>1945 - 54</u>		<u>1955 - 64</u>		<u>1965 - 74</u>		<u>Yhteensä</u>	
	<u>f</u>	<u>%</u>	<u>f</u>	<u>%</u>	<u>f</u>	<u>%</u>	<u>f</u>	<u>%</u>	<u>f</u>	<u>%</u>
Kuurot miehet	16	41	48	37	49	36	29	23	142	33
Kuurot naiset	10	26	49	38	49	36	47	38	155	36
Huonokuuloiset miehet	5	13	17	13	18	13	23	19	63	15
Huonokuuloiset naiset	6	15	10	8	13	9	15	12	44	10
Kuurosokeat miehet	1	3	2	2	0	0	5	4	8	2
Kuurosokeat naiset	1	3	2	2	8	6	5	4	16	4
Kuulovamma tuntematon	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0
Yhteensä	39	100	129	100	137	100	124	100	429	100

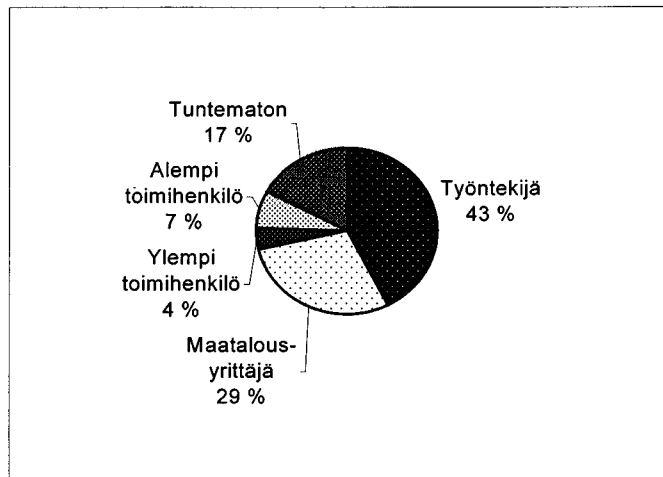

Tutkimusjoukko jakautuu tasaisesti kun verrataan sukupuoli- ja ikäryhmiä. Sen sijaan verrattaessa sukupuoli- ja kuulovammaryhmiä huomataan, että kuuroissa ja kuurosokeissa vastaajissa on hieman odotettua enemmän naisia ja huonokuuloisissa vastaajissa miehiä ($\chi^2 = 6.6, p \leq .05$).

Tutkimustuloksia verrattiin sukupuoli-, ikä- ja kuulovammaryhmittäin. Kuulovammaryhmien välisessä vertailussa päädyttiin vertaamaan vain kuuroja ja huonokuuloisia. Koska kuurosokeiden vastaajien ryhmä oli pieni (24 henkilöä) sitä koskevia tuloksia ei verrattu. Sukupuoli- ja ikäryhmäjaossa nämä henkilöt ovat kuitenkin mukana.

Tutkimusjoukon sosioekonomista taustaa selvitettiin ammattitietojen avulla. Kyselylomakkeessa kysyttiin vanhempien ammattia ja koulutusta. Koulutusta koskevat tiedot olivat niin hajanaiset ja ristiriidassa ammattien kanssa, että ne päätettiin jättää huomioimatta. (vrt. Takala ym.) Ammattitietoja pidettiin luotettavampina, koska vanhempien ammatti on usein ollut kuulovammaisen lapsen nähtävillä vaikkei perheen kielitaito olisikaan riittänyt keskusteluihin vanhempien koulutusurista. Vastaajat olivat ilmoittaneet vanhempiensa ammatit omin sanoin. Näiden perusteella ammatit luokiteltiin Tilastokeskuksen ammattiluokituksen (1997) mukaan. Ammattinimikkeiden perusteella katsottiin Tilastokeskuksen ammattiluokituksen liitteestä 1 (1998), mihin sosioekonomiseen luokkaan ne kuuluvat. Vastauksista käy ilmi, että tutkimusjoukon sosioekonominen tausta oli työntekijä- ja maatalousyrittäjäpainotteinen, korkean sosioekonomisen statuksen perheitä löytyi vain vähän.

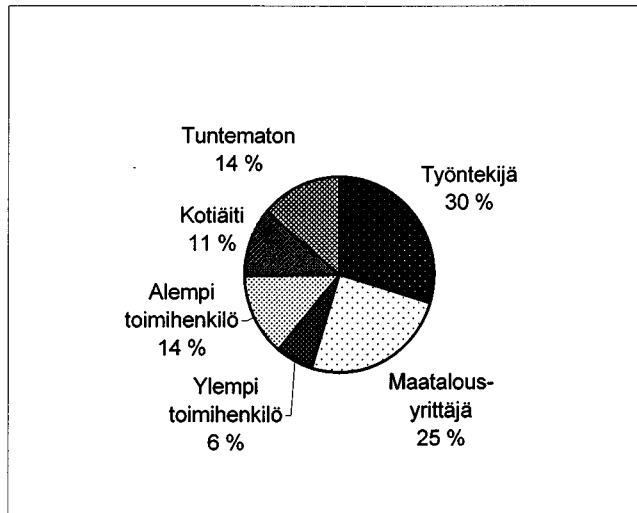
Isien sosioekonominen asema (kuvio 3) oli useimmiten (43 %) työntekijä ja toiseksi useimmin (29 %) yrittäjä, joka vastauslomakkeiden perusteella useimmiten tarkoitti maatalousyrittäjää eli maanviljelijää. Neljällä prosentilla isä oli ylempi toimihenkilö ja seitsemällä prosentilla alempi toimihenkilö. Isistä 17 % oli sosioekonomiselta asemaltaan tuntemattomia.

KUVIO 3. Vastaajien isien sosioekonominen asema (N=429)

Isän sosioekonomisessa asemassa ei ollut eroa sukupuolen tai kuulovammaryhmän mukaan. Eri ikäryhmissä isän sosioekonomisessa asemassa sen sijaan oli eroa. Suurin ero oli yrittäjyydessä. Luokkaan yrittäjä kuuluivat myös maanviljelijät ja vastauslomakkeiden perusteella vastaajien isät olivat enimmäkseen juuri maatalousyrittäjiä. Muita yrittäjiä oli erittäin vähän. Kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä, erityisesti 1945-1954 syntyneillä, isät olivat odotettua selvästi useammin (maatalous)yrittäjiä. Kahdessa nuorimmassa, erityisesti 1965-1974 syntyneillä, isät olivat (maatalous)yrittäjiä selvästi odotettua vähemmän. Heidän isänsä olivat työntekijöitä useammin kuin muissa ryhmissä. ($\chi^2 = 25.9$, $p \leq .05$).

Äidit olivat sosioekonomiselta asemaltaan (kuvio 4) useimmin työntekijöitä (30 % äideistä). Neljännes (25 %) äideistä oli yrittäjiä, mikä käytännössä tarkoitti maatalan emäntää. Kotiäitejä oli 11 %. Ylempiä ja alempia toimihenkilöitä oli vähän - ylempiä 6 % ja alempia 14 %. Sosioekonomiselta asemaltaan tuntemattomaksi jäi 14 % äideistä.

KUVIO 4. Vastaajien äitien sosioekonominen asema (N=429)

Vastaajan sukupuolella tai kuulovammalla ja äidin sosioekonomisella asemalla ei näyttäisi olevan yhteyttä. Äidin sosioekonomisen aseman ja ikäryhmien välinen riippuvuus oli sen sijaan tilastollisesti erittäin merkitsevä. Vanhimman ikäryhmän (1935-1944 syntyneet) äidit olivat huomattavan usein kotiäitejä ja harvoin työntekijöitä tai toimihenkilöitä. Toiseksi vanhimmassa ikäryhmässä (1945-1954 syntyneet) äidit olivat odotettua useammin kotiäitejä ja (maatalous)yrittäjiä eli maatilaniemäntiä ja harvoin ylempiä tai alempia toimihenkilöitä ja työntekijöitä. Toiseksi nuorimman ikäryhmän (1955-1964 syntyneet) äidit olivat huomattavan usein työntekijöitä kun taas he olivat harvemmin alempia toimihenkilöitä ja kotiäitejä. Nuorimmassa ikäryhmässä (1965-1974 syntyneet) (maatalous)yrittäjä-äitejä oli huomattavan harvoin ja kotiäitejäkin vähän. Sen sijaan ylempiä ja alempia toimihenkilöitä oli selvästi odotettua enemmän.

6.5 Aineiston analyysi

Kyselylomakkeiden tietojen koodaamisessa käytettiin apuna Tilastokeskuksen ja Opetushallituksen luokituksia. Ammatit ja sosioekonomiset asemat luokiteltiin käyttäen Tilastokeskuksen Ammattiluokitus 1997 -kirjaa ja sen liitettä 1. Koulutus luokiteltiin käyttäen Tilastokeskuksen Koulutusluokitus 1997 -opasta ja sen liitteitä 2 (Opetushallinnon koulutusala- ja -asteluokitus), 3 ja 4.

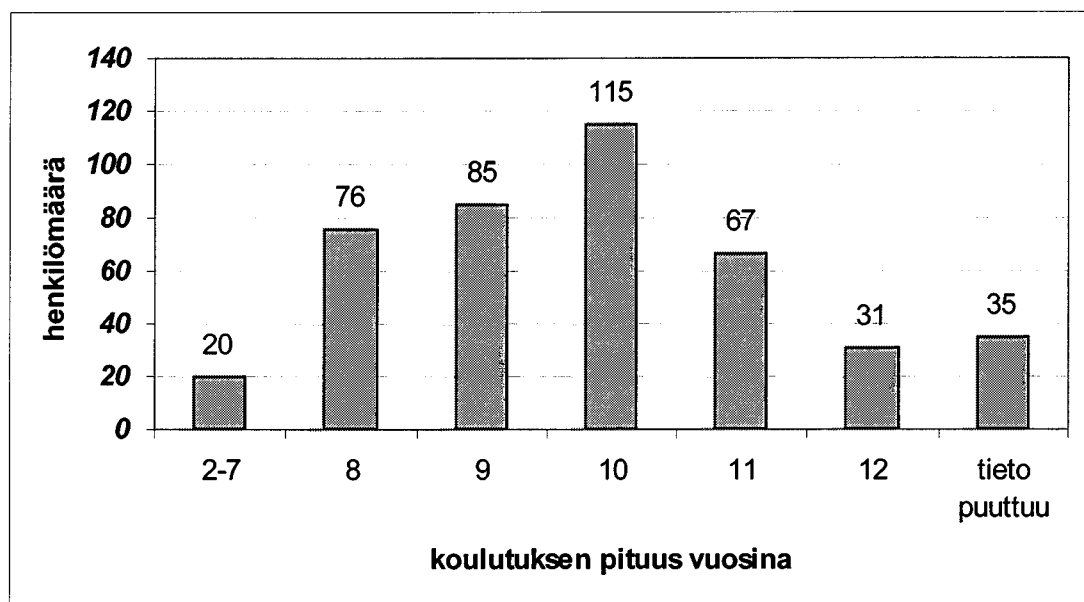
Aineisto analysoitiin SPSS 7,5 for Windows -ohjelmalla. Aineisto on luokittelu- ja järjestysasteikollinen. Aineiston kuvauksessa käytettiin prosentti- ja frekvenssijakaumia. Osaryhmien vertailussa käytettiin keskiarvoja, ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä.

7 TULOKSET

7.1 Koulutusura

7.1.1 Perusasteen koulutus

Perusasteen koulutuksen pituus vaihteli kahdesta vuodesta seitsemääntoista vuoteen keskiarvon ollessa 9.6 vuotta (kuvio 5). Vastaajista 35:n tiedot olivat puutteelliset. Vastaukset jakautuivat seuraavasti: 2-7 vuotta (5 % vastaajista), 8 vuotta (19 %), 9 vuotta (22 %), 10 vuotta (29 %), 11 vuotta (17 %) ja 12 vuotta tai enemmän (8 %).

KUVIO 5. Perusasteen koulutuksen pituus

Taulukko 3:ssa näkyvät eri ryhmien jakaumat. Miesten ja naisten perusasteen koulutuksen pituuksissa ei ollut eroa. Sen sijaan kuulovammaryhmällä oli yhteys perusasteen koulutuksen pituuteen ($\chi^2 = 11.1, p \leq .05$). Kuuroilla oli huonokuuloisia enemmän 10-11 vuotta kestänyttä perusasteen koulutusta. Huonokuuloisilla taas oli enemmän lyhyitä ja toisaalta hyvin pitkiä koulutuksia.

Ikäryhmien ja perusasteen koulutuksen keston välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus ($\chi^2 = 151.0, p \leq .001$). Mitä nuoremasta ikäryhmästä oli kysymys sitä pidempi koulutus henkilöillä oli. Kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä koulutuksen pituus näyttäisi olevan odotettua useammin kahdeksan vuotta tai sen alle ja odotettua harvemmin pitkä, yli 10 vuotta kestävä. Kahdessa nuoremmassa ikäryhmässä suunta oli päinvastainen. Lyhyitä, kahdeksan vuotta tai sitä lyhyempiä, perustason koulutuksia oli keskimääräistä vähemmän ja yli 10 vuotta kestäneitä keskimääräistä enemmän. Yhdeksän- ja kymmenenvuotinen koulutus oli rajapyykkinä, joiden suhteen vastaukset jakautuivat tasaisesti.

TAULUKKO 3. Perusasteen koulutuksen pituus eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä (N=429)

Perusasteen								
Koulutus	Miehet	Naiset	Kuurot	Huonok.	1935 - 44	1945 - 54	1955 - 64	1965 - 74
Vuosina	%	%	%	%	%	%	%	%
2-7	7	2	4	6	10	8	4	0
8	20	16	17	21	41	38	5	3
9	17	23	19	21	21	19	22	19
10	28	26	30	20	10	25	34	26
11	14	18	18	7	0	2	18	33
12	7	7	6	9	0	2	9	13
Puuttuva tieto	8	8	6	15	18	8	7	6
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Tutkimusjoukosta 330 (77 %) oli käynyt perusasteen koulunsa erityisopetuksessa, 43 (10 %) yleisopetuksessa ja 42 (10 %) oli käynyt molempia koulumuotoja. Neljäntoista henkilön tiedot puuttuivat. Näyttää siltä, että suurin osa henkilöistä, jotka opiskelevat perusasteen jälkeen kuulovammaisille tarkoitettussa

koulutuksessa on käynyt perusasteen koulunsa erityisopetuksessa. Integroituna opiskelleita on joukossa vähän. Osa on vaihtanut koulumuotoa kesken peruskoulun useainkin kertaan.

7.1.2 Perusasteen jälkeinen koulutus

7.1.2.1 Ensimmäinen siirtymävaihe

Siirtyessään perusasteen jälkeiseen koulutukseen tutkimusjoukko hajaantui opiskelemaan moneen oppilaitokseen (taulukko 4). Luvuissa on mukana myös sellaiset koulutukset, jotka keskeytettiin myöhemmin, koska tarkastelun kohteena on nimenomaan siirtymävaihe. Oppilaitokset on jaettu tässä erityisoppilaitoksiin ja yleisiin oppilaitoksiin. Jako yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen olisi myös antoisa, mutta hankalasti toteutettavissa. Monissa oppilaitoksissa annetaan ammatillisen koulutuksen ohella esimerkiksi työelämään valmentavaa koulutusta ja joissakin kansanopistoissa on myös ammatillisia linjoja.

TAULUKKO 4. Tutkimusjoukon jakautuminen ensimmäisen siirtymävaiheen oppilaitoksiin

Erityisoppilaitos	Opiskelijamäärä	
	F	%
Turun kuulovammaisten ammattikoulu	162	38
Nikkarilan talouskoulu	81	19
Turun kristillinen opisto	58	14
Järvenpään invalidien ammattioppilaitos	45	10
Mäntsälän maatalousoppilaitos	24	6
Mikkelin kuulovammaisten lukio	13	3
Kuurojen kansanopisto	13	3
Merikosken ammatillinen koulutuskeskus	3	1
Muu erityisoppilaitos	4	1
Yleiset oppilaitokset		
Kansanopistot	7	2
Ammattioppilaitokset	3	1
Lukiot	3	1

(jatkuu)

TAULUKKO 4. (jatkuu)

Ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset	1	0,2
Koti- ja laitostalousoppilaitokset	1	0,2
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	1	0,2
Maatalousoppilaitokset	1	0,2
Muut oppilaitokset	2	0,5
Puuttuva tieto	7	2
Yhteensä	429	100

Yleisimmät ensimmäisen siirtymävaiheen oppilaitokset tässä tutkimusjoukossa olivat Turun kuulovammaisten ammattikoulu, Nikkarilan talouskoulu, Turun kristillinen opisto ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitos. Kun vertaillaan siirtymävaiheen oppilaitosta sukupuolen, kuulovammaryhmän ja ikäryhmän mukaan ei χ^2 -testi ole käyttökelpoinen, koska solufrekvenssi on liian monessa solussa alle 5. Ristiintaulukosta (taulukko liitteenä 4) kuitenkin näkyy suuntaa antavia eroja sukupuolten, ikäryhmien, kuulovammaryhmien kesken.

Miesten keskuudessa suosituin siirtymävaiheen oppilaitos näyttäisi olevan Turun kuulovammaisten ammattikoulu, kaukana takana tulee Järvenpään invalidien ammattioppilaitos. Naiset puolestaan näyttivät siirtyvän eniten Nikkarilan talouskouluun ja lähes yhtä paljon Turun kuulovammaisten ammattikouluun sekä Turun kristilliseen opistoon.

Kuurot siirtyivät eniten Turun kuulovammaisten ammattikouluun. Toiseksi eniten he siirtyivät Turun kristilliseen opistoon ja Nikkarilan talouskouluun. Huonokuuloiset siirtyivät eniten Järvenpään invalidien ammattioppilaitokseen ja toiseksi eniten Turun kuulovammaisten ammattikouluun.

Vanhin ikäryhmä siirtyi eniten Turun kuulovammaisten ammattikouluun, toiseksi eniten Nikkarilan talouskouluun ja kolmanneksi eniten Järvenpään invalidien ammattioppilaitokseen. Toiseksi vanhimmassa ikäryhmässä Turun kuulovammaisten ammattikoulu oli selkeästi kaikkein suosituin muiden jäädessä kauan taakse. Toiseksi nuorimmassa ikäryhmässäkin Turun kuulovammaisten ammattikoulu oli suosituin, mutta Turun kristillinen opisto ja Nikkarilan talouskoulu olivat tasaisia toisella sijalla. Nuorimmassa ikäryhmässä siirryttiin lähes yhtä paljon Turun kristilliseen opistoon ja Turun kuulovammaisten ammattikouluun. Nikkarilan talouskoulu oli kolmanneksi suosituin.

7.1.2.2 Siirtymävaiheesta eteenpäin

Tutkimusjoukosta (N = 429) 42 % ei enää opiskellut ensimmäisen koulutuksen jälkeen. Opiskelua jatkoi 58 %, mutta seuraava koulutusvaihe ei välttämättä alkanut heti, vaan välissä saattoi olla vuosienkin työura.

Tässä raportoidaan tulokset vain erityisoppilaitosten osalta, koska ne olivat suosituimpia ensimmäisen siirtymävaiheen kouluja. Jokaisesta ensimmäisen siirtymävaiheen erityisoppilaitoksesta tutkittiin kolme yleisintä jatko-opiskeluväylää, joissa opiskelu tapahtui siis jossain vaiheessa, ei välttämättä heti. Tässä ei otettu huomioon sitä, suoritettiinko koulutus loppuun, vaan tarkastelun kohteena oli seuraavaan koulutuspaikkaan siirtyminen. Kiipulan koulutuskeskus erotetaan tässä vaiheessa omaksi muuttujakseen. Kiipulan koulutuskeskuksessa on ammatillinen erityisoppilaitos ja Suomen ainoa aikuiskoulutuskeskus, joka on keskittynyt erityisesti työ- ja toimintakyvyltään heikentyneiden opetukseen. Se näyttää olevan hyvin yleinen opiskelupaikka tässä tutkimusjoukossa.

Ensimmäisessä siirtymävaiheessa Turun kuulovammaisten ammattikouluun meni 162 henkilöä. Sen jälkeen 62 % heistä ei enää jatkanut opiskelua, 38 % jatkoi. Suosituimpia jatkopaikkoja olivat ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset (9 % 162:sta), 6 % jatkoi opintojaan Turun kuulovammaisten ammattikoulussa ja 3 % Kiipulan koulutuskeskuksessa.

Turun kristilliseen opistoon lähti perusasteen koulun jälkeen 58 henkilöä. Opiston jälkeen 2 % heistä ei jatkanut opiskelua, 98 % jatkoi. Turun kuulovammaisten ammattikouluun lähti 55 %, Kuurojen kansanopistoon 12 % ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitokseen 7 % kaikista Turun kristilliseen opistoon siirtymävaiheessa menneistä.

Ensimmäisessä siirtymävaiheessa Mäntsälän maatalousoppilaitokseen lähti 24 henkilöä. Heistä 46 % ei jatkanut opiskelua ja 54 % jatkoi. Ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa jatkoi 17 %, Nikkarilan talouskoulussa, Kuurojen kansanopistossa ja Kiipulan koulutuskeskuksessa 8 % kussakin.

Mikkelin kuulovammaisten lukioon meni perusasteelta 13 henkilöä. Kaikki jatkoivat opiskelua. Yleisissä kansanopistoissa jatkoi 31 %, yleisissä ammattioppilaitoksissa 15 % ja yksi opiskelija eli 8 % siirtyi opiskelemaan Turun kristillisessä opistossa, Kuurojen kansanopistossa, Järvenpään invalidien

ammattioppilaitoksessa, koti- ja laitostalousoppilaitoksissa tai muussa erityis- tai yleisessä oppilaitoksessa.

Nikkarilan talouskouluun meni ensimmäisessä siirtymävaiheessa 81 henkilöä. Heistä 46 % ei jatkanut opiskelua, 54 % jatkoi. Turun kristillisessä opistossa jatkoi 12 %, Turun kuulovammaisten ammattikoulussa 9 % ja 5 % Kuurojen kansanopistossa.

Kuurojen kansanopistoon meni 13 henkilöä. Heistä yksi eli 8 % ei jatkanut opiskelua, 92 % jatkoi. Kuurojen kansanopistossa jollakin toisella linjalla jatkoi 38 % ja Nikkarilan talouskouluun siirtyi 15 %. Yksi opiskelija eli 8 % siirtyi yleiseen ammattikouluun, aikuiskoulutuskeskukseen ja kansanopistoon tai johonkin erityisoppilaitokseen.

Järvenpään invalidien ammattioppilaitokseen meni ensimmäisessä siirtymävaiheessa 45 henkilöä. Heistä 38 % ei jatkanut opiskelua, 62 % jatkoi. Järvenpäässä jollain muulla linjalla ja aikuiskoulutuskeskuksissa jatkoi 9 % ja lukioissa 7 %.

Merikosken ammatilliseen koulutuskeskukseen meni ensimmäisessä siirtymävaiheessa 3 henkilöä. Heistä kaksi (67 %) jatkoi opiskeluaan Merikoskella jollain toisella linjalla, yksi ei jatkanut ollenkaan opiskelua.

7.1.2.3 Opiskelupaikat

Tutkimusjoukko oli opiskellut paitsi niissä toisen asteen erityisoppilaitoksissa, joiden kautta heidät tavoitettiin, myös monissa muissa yleisissä ja erityisoppilaitoksissa. Suosituimpia olivat erityisoppilaitokset sekä yleiset kansanopistot ja aikuiskoulutuskeskukset. Taulukossa 6 näkyy tutkimusjoukon eri oppilaitoksissa suorittamien koulutusten määrä. Keskeytettyjä koulutuksia ei ole tässä mukana. Yleiset oppilaitokset yhdisteltiin koulutyypin mukaan, erityisoppilaitokset esitetään yksittäisinä.

TAULUKKO 6. Tutkimusjoukon (N=429) suorittamien koulutusten määrä eri oppilaitoksissa

Erityisoppilaitokset	Koulutusjaksoja	
	F	%
Turun kuulovammaisten ammattikoulu	226	27
Nikkarilan talouskoulu	95	11
Turun kristillinen opisto	78	9
Järvenpään invalidien ammattioppilaitos	64	8
Kuurojen kansanopisto	58	7
Mäntsälän maatalousoppilaitos	26	3
Kiipulan koulutuskeskus	18	2
Merikosken ammatillinen koulutuskeskus	15	2
Mikkelin kuulovammaisten lukio	15	2
Muut toisen asteen erityisoppilaitokset	25	3
Yleiset oppilaitokset		
(ammatilliset) aikuiskoulutuskeskukset	57	7
Kansanopistot	26	3
Ammattioppilaitokset	13	2
Lukiot	12	1
Koti- ja laitostalousoppilaitokset	12	1
Sosiaali- ja terveydenhuolto-oppilaitokset	10	1
Kauppaoppilaitokset	8	1
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	6	1
Maatalousoppilaitokset	4	0,5
Yliopistot ja korkeakoulut	3	0,4
Teknilliset oppilaitokset	2	0,2
Muut oppilaitokset	34	4
Tuntematon koulutuspaikka	44	5
Yhteensä	851	100

Liitteessä 5 näkyy ryhmien jakautuminen eri oppilaitoksiin. Miesten ja naisten välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($\chi^2 = 89.9$, $p \leq .001$). Miehet opiskelivat enemmän Turun kuulovammaisten ammattikoulussa, Mäntsälän

maatalousoppilaitoksessa ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksessa. Naisillakin Turun kuulovammaisten ammattikoulu oli suosituin, mutta he opiskelivat miehiä enemmän Turun kristillisessä opistossa, Mikkelin kuulovammaisten lukiossa, Nikkarilan talouskoulussa, Kuurojen kansanopistossa, Kiipulan koulutuskeskuksessa ja muissa erityisammattioppilaitoksissa. Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen opiskelijat olivat tasaisesti miehiä ja naisia.

Kuurojen ryhmän suosituin oppilaitos oli Turun kuulovammaisten ammattikoulu ja toiseksi suosituin oli Nikkarilan talouskoulu. Huonokuuloisten ryhmässä taas suosituin oli Järvenpään invalidien ammattioppilaitos ja toiseksi suosituin Turun kuulovammaisten ammattikoulu. Ryhmien välinen ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\chi^2 = 90.6$, $p \leq .001$). Kuurot opiskelivat suhteessa enemmän Turun kuulovammaisten ammattikoulussa, Turun kristillisessä opistossa, Nikkarilan talouskoulussa ja Kuurojen kansanopistossa. Huonokuuloiset opiskelivat suhteessa enemmän Mikkelin kuulovammaisten lukiossa, Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksessa ja Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa. Joukko jakaantui tasaisesti Mäntsälän maatalousoppilaitokseen, Kiipulan koulutuskeskukseen ja muihin erityisoppilaitoksiin.

Myös ikäryhmien välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($\chi^2 = 131.6$, $p \leq .001$). Tässä testissä kaksi vanhinta ikäryhmää yhdistettiin, koska muuten olisi pieniä (<5) solufrekvenssejä ollut liikaa. Jäljelle jäi kolme ryhmää (1935-1954 syntyneet, 1955-1964 syntyneet ja 1965-1974 syntyneet). Vanhimmasta ikäryhmästä lähes puolet oli käynyt Turun kuulovammaisten ammattikoulun ja viidennes Nikkarilan talouskoulun. Muita ikäryhmiä enemmän he olivat opiskelleet Turun ammattikoulun ja Nikkarilan lisäksi myös Mäntsälän maatalousoppilaitoksessa ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksessa.

Keskimmäisestä ikäryhmästä reilu kolmannes oli käynyt Turun kuulovammaisten ammattikoulun ja viidennes Turun kristillisen opiston. Muita ikäryhmiä enemmän he olivat opiskelleet Turun kristillisessä opistossa ja Kiipulan koulutuskeskuksessa. Nuorimmasta ikäryhmästä enää neljännos oli käynyt Turun kuulovammaisten ammattikoulun. Kuurojen kansanopistoa oli käynyt viidennes. Muita ikäryhmiä enemmän he olivat opiskelleet Mikkelin kuulovammaisten lukiossa, Kuurojen kansanopistossa ja Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa. Järvenpään invalidien ammattioppilaitos oli lähes yhtä suosittu kuin vanhimmallakin

ikäryhmällä. Muissa erityisoppilaitoksissa oli opiskellut lähinnä keskimmäisen ja nuorimman ikäryhmän jäseniä.

Tiivistäen ja yksinkertaistaen luetellaan seuraavassa kunkin oppilaitoksen tyypillinen opiskelija tässä aineistossa:

- Turun kuulovammaisten ammattikoulu: 35-54 syntynyt kuuro mies
- Nikkarilan talouskoulu: 35-54 syntynyt kuuro nainen
- Mäntsälän maatalousoppilaitos: 35-54 syntynyt kuuro tai huonokuuloinen mies
- Järvenpään invalidien ammattioppilaitos: 35-54 syntynyt huonokuuloinen mies
- Turun kristillinen opisto: 1955-64 syntynyt kuuro nainen
- Kiipulan koulutuskeskus: 1955-64 syntynyt kuuro tai huonokuuloinen nainen
- Mikkelin kuulovammaisten lukio: 1965-74 syntynyt huonokuuloinen nainen
- Kuurojen kansanopisto: 1965-74 syntynyt kuuro nainen
- Merikosken ammatillinen koulutuskeskus: 1965-74 syntynyt huonokuuloinen mies tai nainen.

7.1.3 Koulutusalat

Tutkimusryhmän suorittamat koulutukset jaoteltiin Tilastokeskuksen koulutusaluokituksen (Tilastokeskus, liite 2, 1999, 7) mukaan. Jaottelussa ei ollut mukana keskeytettyjä koulutuksia. Luokitukseen lisättiin kuurojen alan koulutus, johon kuuluvat mm. seuraavat kuuroille tarkoitettut ammatilliset tai sitä vastaavat koulutukset: (kuurojen koulun) apuopettaja, (kuurojen koulun) koulunkäyntiavustaja, kuurojen työasiamies, viittomakielen opettaja, kuurosokeiden vapaa-ajan tulkki. Koulutusaloja ovat (suluissa lueteltu muutamia tässä tutkimusryhmässä tavallisimpia ammatteja ja koulutuksia, jotka kuuluvat kyseiselle alalle):

- yleissivistävä koulutus (esim. lukio, kansanopisto, ammattiin valmentava koulutus, työvoimapolitiittiset kurssit, atk-kurssit)
- luonnonvara-ala (esim. maanviljelijä, puutarhuri, metsätyöntekijä)
- tekniikan ja liikenteen ala (esim. asentaja-koneistaja, levyseppä-hitsaaja, autopeltiseppä, automaalari, ompelija, kutoja, elintarviketyöntekijä, piirtäjä, kirvesmies, muurari, puuseppä, maalari)
- kaupan ja hallinnon ala (esim. lävistäjä, atk-kirjoittaja, toimistotyöntekijä, merkonomi, merkantti)

- matkailu-, ravitsemis- ja talousala (esim. keittäjä, laitoshuoltaja, siivoaja, talouskoulu, emäntäkoulu)
- sosiaali- ja terveysala (esim. lähihoitaja, päiväkotiapulainen, koulunkäyntiavustaja, kodinhoitaja)
- kulttuuriala (esim. kultaseppä, artesaani)
- humanistinen- ja opetusala (esim. nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja, liikunnanohjaaja, opettaja)
- kuurojen alan koulutus (esim. kuurojen koulun apuopettaja, kuurojen työasiamies, kuurosokeiden vapaa-ajan tulkki)
- muu tai tuntematon koulutus

TAULUKKO 7. Suoritettujen koulutusten (851 kpl) jakautuminen koulutusaloihin

Koulutusala	Sukupuoli		Kuulovammaryhmä		Ikäryhmä			Yht.
	Miehet	Naiset	Kuurot	Huonok.	1935-54	1955-64	1965-74	
	%	%	%	%	%	%	%	%
Yleissivistävä	17	31	26	21	13	27	34	25
Luonnonvara-ala	6	1	3	4	7	2	2	4
Tekniikan ja liikenteen ala	53	19	33	40	43	35	25	34
Kaupan ja hallinnon ala	3	9	6	8	3	7	9	6
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	5	22	15	9	20	14	10	14
Sosiaali- ja terveysala	0	6	3	4	3	3	4	3
Kulttuuriala	1	0	1	1	1	0	0	1
Humanistinen- ja opetusala	2	1	1	2	0	2	2	1
Kuurojen ala	1	4	3	2	0	3	5	3
muu / tuntematon	12	6	9	10	11	7	9	9
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Tutkimuksessa verrattiin tutkimusryhmän suorittamia perusasteen jälkeisiä koulutuksia sukupuolen, kuulovamman ja ikäryhmän mukaan (ks. taulukko 7). Koulutusalat olivat sukupuolisidonnaisia. Miesten eniten suosimia aloja olivat luonnonvara-ala, tekniikan ja liikenteen ala ja muu koulutusala. Naisten suosimia aloja taas olivat yleissivistävä koulutus, kaupan ja hallinnon ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala, sosiaali- ja terveydenhuoltoala ja kuurojen ala. Kulttuuri- ja opetusaloilla oli niin vähän opiskelijoita, ettei tuloksia kannata kovin rohkeasti yleistää. Alat olivat

hieman enemmän miesten suosiossa. Koulutusalan riippuvuus sukupuolesta oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\chi^2 = 200.7$, $p \geq .001$). Koulutusalojen ja kuulovammaryhmien välillä ei ollut tässä aineistossa tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta.

Kaksi vanhinta ikäryhmää yhdistettiin tässä analyysissä, jotta pienten (<5) solufrekvenssien määrä ei nousisi liian suureksi. Ikäryhmien välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ero ($\chi^2 = 92.0$, $p \leq .001$). Vanhimmassa ikäryhmässä suosituinta oli tekniikan ja liikenteen alan koulutus, matkailu-, ravitsemis- ja talousala tuli toisena. Muita ikäryhmiä enemmän vanhimmat olivat opiskelleet luonnonvara-alaa, tekniikan ja liikenteen alaa, matkailu-, ravitsemis- ja talousalaa sekä muita tai tuntemattomia koulutuksia. Keskimmäisen ikäryhmän suosikkiala oli niinkään tekniikan ja liikenteen ala, toisena oli yleissivistävä koulutus. Keskimmäisessä ikäryhmässä koulutusalat jakautuivat tasaisesti; yhdelläkään koulutusalalla he eivät ohittaneet vanhimpia tai nuorimpia. Nuorimman ikäryhmän suosituin koulutusala oli yleissivistävä koulutus, tekniikan ja liikenteen ala oli väistynyt toiselle tilalle. Muita ikäryhmiä enemmän he olivat opiskelleet yleissivistävää, kaupan ja hallinnon alaa, sosiaali- ja terveystaloutta ja kuurojen alan koulutuksia. Kulttuuri- ja humanistisella sekä opetusalailla oli niin vähän opiskelijoita, ettei heitä otettu mukaan tähän vertailuun.

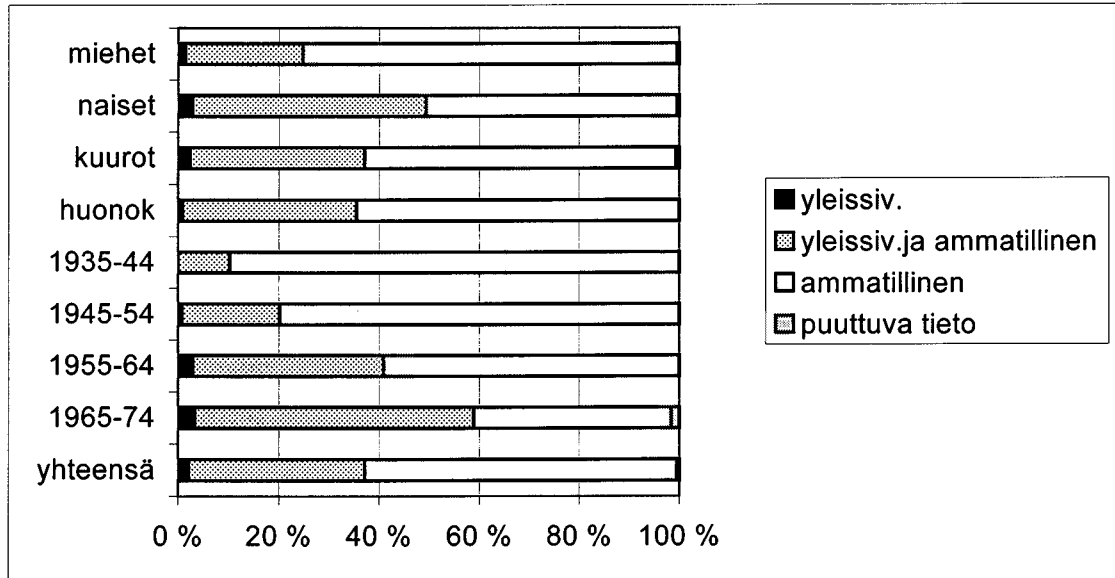
7.2 Koulutuksen tuloksellisuus

7.2.1 Koulutustaso

Ensin tutkimusjoukkoa analysoitiin sen mukaan oliko henkilöllä ammatillista koulutusta vai pelkkä yleissivistävä koulutus. Vain suoritettut koulutukset olivat tässä mukana. Ammatillinen koulutus oli lähes kaikilla eli 418:lla henkilöllä ($N = 429$) ja pelkkä yleissivistävä koulutus yhdeksällä henkilöllä. Kahden henkilön koulutustiedot olivat tältä osin puutteelliset - vastauksista ei selvinnyt oliko opintolinja ollut yleissivistävä vai ammatillinen. Sukupuolten, kuulovamma- tai ikäryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa.

Seuraavaksi tutkimusjoukko ryhmiteltiin sen mukaan kuinka monella oli vain yleissivistävää koulutusta, vain ammatillista koulutusta ja kuinka monella molempia (kuvio 6). Mukana olivat vain suoritettut koulutukset, ei keskeytetyjä. Pelkkä

ammattillinen koulutus oli yleisin ja pelkkä yleissivistävä koulutus oli varsin harvinainen. Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen yhdistelmä oli melko yleinen.

KUVIO 6. Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen suhde eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä (N=429)

Kuulovammaryhmien ja hankitun koulutuksen välillä ei havaittu yhteyttä, sen sijaan tilastollisesti erittäin merkitsevää ($\chi^2 = 27.7, p \leq .001$) riippuvuutta löytyi sukupuolen ja hankitun koulutuksen välillä. Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen yhdistelmä oli yleisempää naisilla ja pelkän ammatillisen koulutuksen käyminen miehillä.

Tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus löytyi myös ikäryhmien ja hankitun koulutuksen välillä ($\chi^2 = 56.1, p \leq .001$). Kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä (1935-1944 ja 1945-1954 syntyneet) yleissivistävän koulutuksen hankkiminen oli hyvin harvinaista, yleisimmin näissä ikäryhmässä hankittiin pelkkää ammatillista koulutusta. Sen sijaan kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä (1955-1964 ja 1965-1974 syntyneet) yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen yhdistelmä oli varsin yleinen kun taas pelkän ammatillisen koulutuksen hankkiminen oli vähemmän yleistä kuin vanhimmissa ikäryhmissä.

Vastaajien suorittamat koulutukset luokiteltiin siten, että saatiin tietoa kouluttautumisen tasosta. Silmämääräisesti katsottuna näytti siltä, että henkilöt eivät

olleet siirtyneet ”ylöspäin” koulutusurallaan. Koulutuksen tasot määriteltiin tässä seuraavasti: ei yhtään ammatillista koulutusta, yksi ammatillisen tason koulutus, kaksi ammatillisen tason koulutusta, kolme tai useampi ammatillisen tason koulutus, ammattikorkea- tai korkeakoulutus, tuntematon koulutustaso. Tutkimusjoukosta (N=429) 14 %:n koulutustiedot olivat siinä määrin epämääräiset, että jaottelusta jouduttiin heidän kohdallaan luopumaan. Vain 2 % oli sellaisia, joilla oli ainoastaan yleissivistävää koulutusta. Kahdella kolmasosalla oli yksi ammatillisen tason koulutus. Noin kolmasosalla tutkimusjoukosta on useampi kuin yksi ammatillisen tason koulutus, 9 %:lla jopa kolme koulutusta tai useampiakin. Kolmella henkilöllä oli ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkinto. Vain yksi heistä oli opiskellut samaa alaa useammalla tasolla; ammattikurssi, opistotaso ja ammattikorkeakoulutaso. (Lisäksi hänellä oli kahden muun alan ammatillinen tutkinto.) Kahden muun aiemmat opinnot, yleissivistävät tai ammatilliset, eivät liittyneet myöhemmin opiskeltuun ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkintoon.

Miehillä ja naisilla sekä kuuroilla ja huonokuuloisilla edellä mainittu jako piti paikkansa (ks. taulukko 8). Koulutuksen taso ei näytä riippuvan sukupuolesta eikä kuulovammaryhmästä. Sen sijaan ikäryhmien välillä oli tilastollisesti melkein merkitsevä ero ($\chi^2 = 23.1, p \leq .05$). Kaikissa ikäryhmissä yksi ammatillisen tason koulutus oli tavallisin vaihtoehto. Kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä se oli yleisempää kuin nuorempien keskuudessa. Kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä vain yhden ammatillisen tason koulutuksen hankkiminen oli harvinaisempaa ja useampien hankkiminen tavallisempaa kuin edellisissä ryhmissä. Toiseksi nuorimpien ryhmässä oli enemmän kuin muissa ryhmissä kolmen tai sitä useamman ammatillisen tason koulutuksen hankkineita. Nuorimmassa ikäryhmässä kahden ammatillisen tason koulutuksen hankkiminen oli tavallisempaa kuin missään muussa ikäryhmässä. Samoin oli ammattikorkea- ja korkeakouluopintojen laita. Muissa ryhmissä niitä ei ollut ollenkaan, tässä ryhmässä kolmella henkilöllä (yhteensä neljä tutkintoa).

TAULUKKO 8. Koulutuksen taso ja määrä eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä (N=429)

	<u>Sukupuoli</u>		<u>Kuulovammaryhmä</u>		<u>Ikäryhmä</u>			
	<u>Miehet</u>	<u>Naiset</u>	<u>Kuurot</u>	<u>Huonok.</u>	<u>1935 - 44</u>	<u>1945 - 54</u>	<u>1955 - 64</u>	<u>1965 - 74</u>
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ei yhtään ammatillista Koulutusta	1	2	2	1	0	1	2	2
1 ammatillisen tason koulutus	64	59	63	54	79	67	56	54
2 ammatillisen tason koulutusta	22	21	21	23	13	18	25	25
3 tai useampi ammatillisen tason koulutusta	7	11	7	15	0	7	12	9
Ammattikorkeakoulu tai korkeakoulututkinto	0	1	1	1	0	0	0	2
Tuntematon taso	7	7	7	6	8	7	4	8
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Tutkimusjoukko jaoteltiin myös sen mukaan oliko heillä ammatillista koulutusta vai ei ja olivatko ammatilliset koulutukset samalta vai eri aloilta. Tässä jaottelussa neljä ylempää tutkintoa luettiin mukaan ammatilliseen koulutukseen, vaikka yliopisto-opinnot eivät useinkaan valmista suoraan ammattiin. Keskeytettyjä koulutuksia ei ole mukana. Tutkimusjoukosta kahdella kolmasosalla oli vain yksi ammatillinen koulutus. Kaksi tai useampi saman alan ammatillinen koulutus oli 7 %:lla. Kaksi tai useampi eri alojen ammatillista koulutusta oli 25 %:lla. Koulutuksia ei voitu luokitella 14 %:n osalta, koska heidän koulutustietonsa olivat puutteelliset. Ammatillista tai siihen verrattavaa koulutusta ei ollut lainkaan 2 %:lla.

Vertailtaessa eri ryhmiä miesten ja naisten sekä kuurojen ja huonokuuloisten koulutusjakauma oli hyvin samankaltainen (taulukko 9). Sen sijaan ikäryhmällä oli yhteyttä siihen, millaista ammatillista koulutusta oli hankittu ($\chi^2 = 20.6$, $p \geq .05$). Kaikissa ikäryhmissä yksi ammatillinen koulutus oli tavallisin vaihtoehto. Tavallisempi se oli kuitenkin kahdella vanhemmalla ikäryhmällä. Toiseksi nuorimmassa ikäryhmässä oli hankittu kaksi tai useampi saman alan koulutus useammin kuin missään muussa

ryhmässä. Kahden tai useamman eri alojen koulutuksen hankkiminen oli tavallisinta nuorimmassa. Vanhimmassa ikäryhmässä se oli lähes olematonta.

TAULUKKO 9. Eri alojen ammatillisten koulutusten määrät eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä (N=429)

	<u>Sukupuoli</u>		<u>Kuulovamma-</u>		<u>Ikäryhmä</u>			
			<u>Ryhmä</u>					
	<u>Miehet</u>	<u>Naiset</u>	<u>Kuurot</u>	<u>Huonok.</u>	<u>1935 – 44</u>	<u>1945 - 54</u>	<u>1955 - 64</u>	<u>1965 – 74</u>
	%	%	%	%	%	%	%	%
Ei ammatillista koulutusta	1	2	2	1	0	1	2	2
1 ammatillinen koulutus	57	56	58	50	72	64	53	48
2 tai useampi saman alan amm. koulutus	7	6	5	9	5	2	9	7
2 tai useampi eri alojen amm. koulutus	18	26	21	25	3	20	24	27
Tuntematon	18	11	14	15	21	13	11	17
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Sitten jaettiin henkilöiden (N = 429) suorittamat 851 koulutusta OECD:n (2000) käyttämiin luokkiin:

- ei ammatillinen tai siihen verrattava koulutus eli yleissivistävä koulutus
- ammatillinen tai siihen verrattava koulutus
- ammattikorkeakoulu- tai korkea asteen koulutus

Tutkimusjoukko oli suorittanut yhteensä 851 koulutusta (keskeytettyjä koulutuksia oli 60). 214 (25 %) oli ei-ammattillisia, 592 (70 %) ammatillisia, 4 (0.5 %) ammattikorkeakoulu tai korkeakoulututkintoja ja 41 (5 %) tuntemattoman tasoisia koulutuksia. Ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkintojen määrä on neljä, vaikka henkilömäärä olikin kolme. Yhdellä henkilöllä oli kaksi tutkintoa. Taulukkoon 10 on kerätty eri ryhmien jakaumat.

Koulutustason ja sukupuolen välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus ($\chi^2 = 23.9$, $p \leq .001$). Naiset näyttäisivät olleen hieman aktiivisempia hankkimaan koulutusta. Miehiä ja naisia oli tutkimusjoukossa puolet, mutta naiset olivat

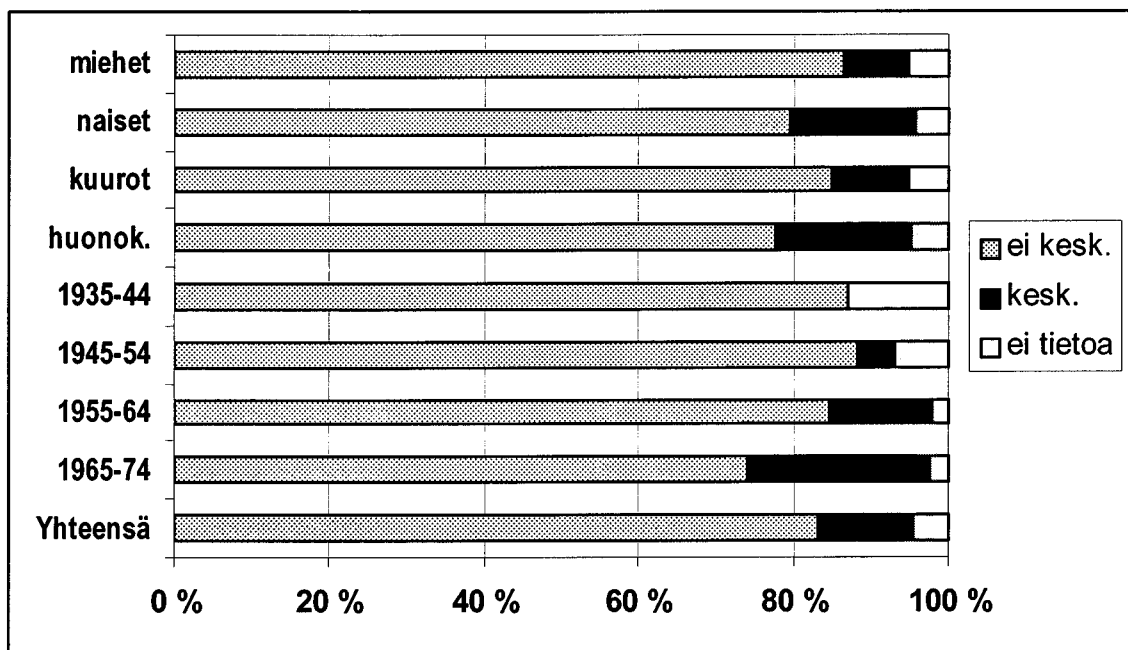

7.2.2 Keskeyttäminen

Tässä aineistossa (N=429) oli 53 (12 %) sellaista henkilöä, jotka olivat keskeyttäneet vähintään yhdessä oppilaitoksessa (kuvio 7). Keskeyttämistä tutkittiin monesta näkökulmasta. Kun verrattiin onko tutkimusjoukossa eroa sen suhteen, onko jossain vaiheessa koulutusuran aikana tapahtunut oppilaitoksen keskeyttäminen, havaittiin että kuulovammaryhmien välillä oli eroa ($\chi^2 = 4.3, p \leq .05$). Huonokuuloiset keskeyttivät kuuroja enemmän. Miesten ja naisten välillä oli myös melkein merkitsevä ero ($\chi^2 = 6.0, p \leq .05$). Naiset keskeyttivät useammin kuin miehet.

Ikäryhmien välillä oli erittäin merkitsevä ero ($\chi^2 = 24.8, p \leq .001$).

Vanhimmassa ikäryhmässä ei keskeyttämisä ollut ollenkaan ja toiseksi vanhimmassakin vain 5 % keskeytti. Eniten keskeyttämisä oli kaikkein nuorimmassa ikäryhmässä, josta neljännes keskeytti opinnot jossain oppilaitoksessa. Kannattaa muistaa, että kaikki tähän tutkimukseen osallistujat ovat "saaneet paperit" jostain toisen asteen oppilaitoksesta, koska aineisto kerättiin oppilaitosten rekisteritietojen perusteella. Kokonaan opintonsa keskeyttäneitä ei tässä tutkimuksessa siis ollut.

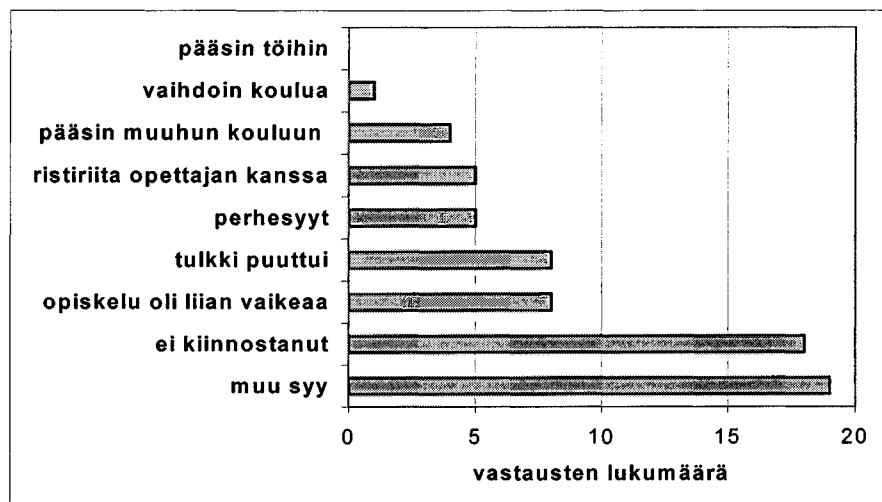

KUVIO 7. Keskeyttäjien määrä eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä (N=429)

Seuraavaksi verrattiin keskeytysten lukumäärää eri ryhmien kesken. Koko aineistossa keskeyttämisiä henkilöä kohti oli joko kaksi (2 %), yksi (11 %) tai ei yhtään (88 %). Kaksi kertaa keskeyttäneistä lähes kaikki olivat naisia ja kerran keskeyttäneissäkin naisia oli enemmän kuin miehiä. Ero miesten ja naisten välillä oli melkein merkitsevä ($\chi^2 = 7.4, p \leq .05$). Kuulovammaryhmien välillä eroa keskeyttämisten lukumäärässä ei ollut.

Sitten tarkasteltiin keskeyttämistä ensimmäisen siirtymävaiheen oppilaitoksissa. Turun kuulovammaisten ammattikouluun ensimmäisessä siirtymävaiheessa menneistä 162 oppilaasta 6 % keskeytti. Turun kristillisen opiston 58 oppilaasta 7 % keskeytti. Mäntsälän maatalousoppilaitoksessa opiskelleista (N=24) 4 % keskeytti. Mikkelin kuulovammaisten lukiossa opiskelleista (N=13) 8 % keskeytti. Nikkarilan talouskoulun (N=81) keskeytti 3 %, Kuurojen kansanopiston (N=13) keskeytti 31 % ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksen (N=45) keskeytti 4 %. Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen kolmesta opiskelijasta kukaan ei keskeyttänyt. Samoin oli laita neljän muissa erityisammattioppilaitoksissa opiskelleiden kohdalla.

Keskeyttämisten syitä tiedusteltiin yhdeksän valmiin vaihtoehdon avulla ja avoimella kysymyksellä (kuvio 8). Avoimeen kohtaan ”muu syy” kirjoitetut vastaukset ryhmiteltiin henkilökohtaisiin, sosiaalisiin ja opetukseen liittyviin syihin. Henkilökohtaisia syitä olivat esimerkiksi raskaus, sairaus tai pitkä kotimatka. Sosiaalisia syitä olivat esimerkiksi kiusaaminen ja huono ilmapiiri. Opetukseen liittyviä syitä olivat esimerkiksi liian nopea opetustahti suuressa luokassa, opettajan puuttuva viittomakielentaito ja ristiriita koulun kanssa kuurouden vuoksi.

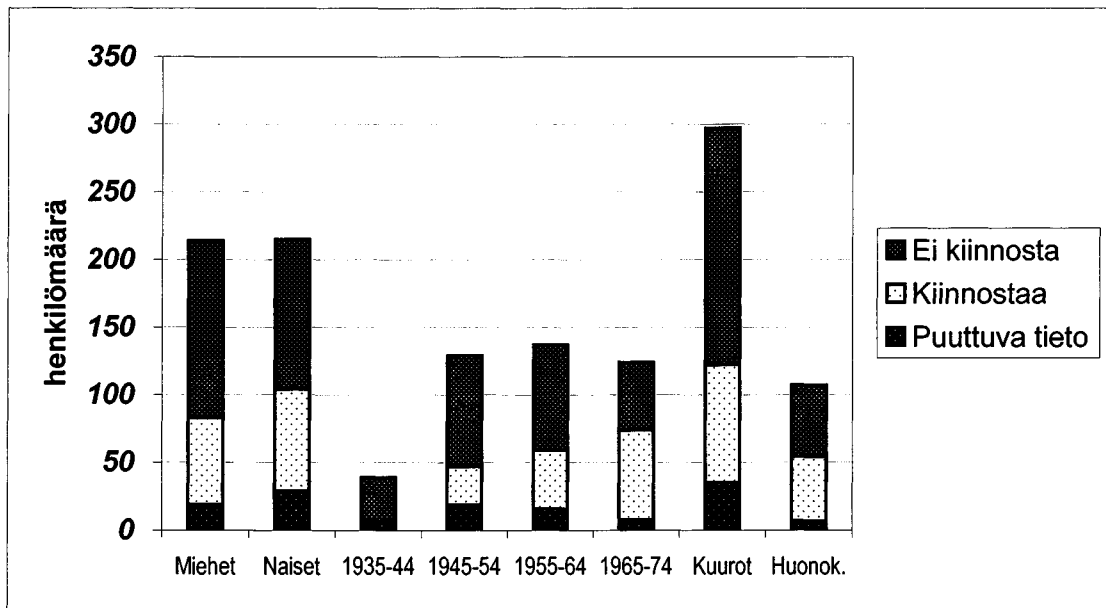

KUVIO 8. Keskeyttämissyiden jakauma

Yleisin keskeyttämisen syy oli kiinnostuksen puuttuminen, seuraavana tulkin puuttuminen ja opiskelun liiallinen vaikeus. Ryhmien välillä ei näyttäisi olevan suuria eroja. Miehillä keskeyttämisen syyt noudattivat tätä yleistä linjaa. Naisillakin yleisin keskeyttämisen syy oli kiinnostuksen puuttuminen. Seuraavaksi yleisimpänä olivat muuhun kouluun pääseminen, tulkin puuttuminen ja perhesyyt. Kiinnostuksen puuttuminen oli yleisin keskeyttämisen syy myös kuuroilla ja huonokuuloisilla. Kuuroilla kiinnostuksen puuttumisen jälkeen tulivat tulkin puuttuminen, opiskelun vaikeus ja ristiriita opettajan kanssa. Huonokuuloisilla toiseksi suurimpana syynä olivat opiskelun vaikeus ja tulkin puuttuminen. Vanhimmassa ikäryhmässä keskeyttämisiä ei tapahtunut. Toiseksi vanhimmassa ikäryhmässä keskeyttämisen syistä yleisimmät olivat tulkin ja kiinnostuksen puuttuminen. Toiseksi nuorimmassa ikäryhmässä kiinnostuksen puuttuminen oli yleisin syy. Seuraavina olivat tulkin puuttuminen ja muuhun kouluun pääsy. Nuorimmassa ikäryhmässä kiinnostuksen puuttuminen nousi esiin selvästi muita yleisempänä keskeytyssyynä. Seuraavana oli opiskelun vaikeus ja perhesyyt.

7.2.3 Jatko-opiskeluhalukkuus

381 henkilöä vastasi kysymykseen, joka koski kiinnostusta jatkaa opiskelua. Myönteisen vastauksen antoi 36 % ja kielteisen vastauksen 64 % (ks. kuvio 9). Sekä miehet että naiset olivat yhtä kiinnostuneita jatko-opiskelusta. Kuulovammaryhmien välillä oli melkein merkitsevä ero ($\chi^2 = 5.9$, $p \leq .05$) ja ikäryhmien välillä oli erittäin merkitsevä ero ($\chi^2 = 40.4$, $p \leq .001$). Kuulovammaryhmistä huonokuuloiset olivat halukkaampia jatko-opiskeluun. Ikäryhmien suhtautuminen jatko-opiskeluun oli hyvin erilainen. Vain nuorimmassa ikäryhmässä (1965-1974 syntyneet) yli puolet vastaajista (57 %) oli kiinnostunut jatko-opiskelusta. Kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä (1935-1944 ja 1945-1954 syntyneet) kielteinen suhtautuminen oli erityisen yleistä.

KUVIO 9. Kiinnostus jatkaa opiskelua eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmissä (N=429)

138 henkilöä vastasi kysymykseen, mikä opiskeluala olisi kiinnostava tulevaisuudessa. Vastaukset ryhmiteltiin ja uuden ammatin opiskelu oli suosituin yksittäinen aihe, atk:n opiskelu heti seuraavana. Myös oman alan täydennyskoulutus ja kielten opiskelu kiinnostivat vastaajia paljon. Loput vastaukset olivat niin monelta eri alalta, että niistä muodostettiin luokka 'muu kiinnostuksen kohde'.

Miesten ja naisten sekä kuulovammaryhmien mielenkiinnon kohteet olivat varsin samanlaisia. Sen sijaan eri ikäryhmien välillä kiinnostuksen kohteissa oli eroa ($\chi^2 = 21.5$, $p \leq .05$). Kysymykseen vastaamisen frekvenssit kertonevat jotain sellaisenaankin, vanhimmasta ikäryhmästä vastasi 2, toiseksi vanhimmasta 27, toiseksi nuorimmasta 43 ja nuorimmasta 66 henkilöä. Vanhimmassa ikäryhmässä toinen jatko-opiskelusta kiinnostuneista halusi opiskella kieliä, toinen täydennyskoulutusta omalla alallaan. Toiseksi vanhimmassa ikäryhmässä atk:n opiskelu keräsi eniten pisteitä, lähes yhtä suosittu toive oli oman alan täydennyskoulutus. Toiseksi nuorimmassa ikäryhmässä uuden ammatin opiskelu kiinnosti eniten. Seuraavalla sijalla olivat kielten ja atk:n opiskelu. Nuorimmassa ikäryhmässä uuden ammatin opiskelu oli ylivoimaisesti suurin kiinnostuksen kohde. Kaukana sen perässä tuli atk:n opiskelu.

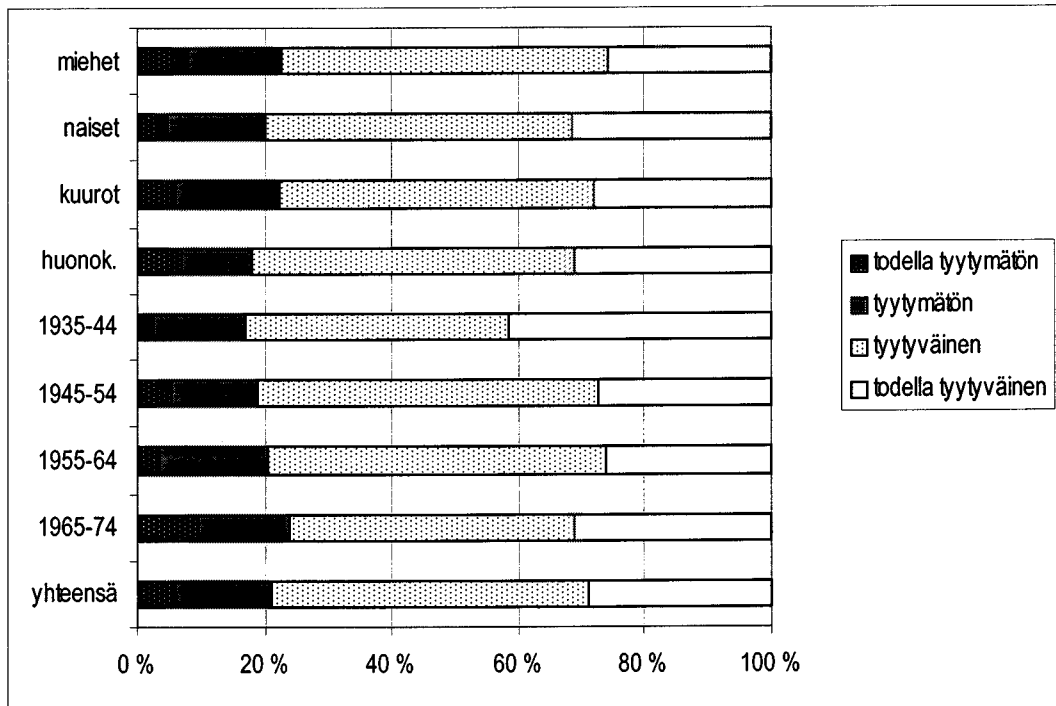

7.2.4 Koulutuskokemukset

7.2.4.1 Tyytyväisyys

Kysymyksen muodon vuoksi ei voida sanoa tarkasti mihin elementtiin vastaajat olivat tyytyväisiä: oppilaitokseen, opetukseen vai kouluuikaan. Kysymys onkin käsitettävä jonkinlaiseksi suuntaa antavaksi yleisen tyytyväisyyden mittariksi. Kaikkia koulutusjaksoja ei oltu arvioitu. Toisaalta tässä on mukana myös keskeytetyt koulutusjaksot, mikäli tyytyväisyyttä niihin oli arvioitu. Vastausten mukaan tutkimusjoukko oli varsin tyytyväinen. Kaikkiaan 821 opiskelujaksoa oli arvioitu asteikolla 1-4; *todella tyytymätön, tyytymätön, tyytyväinen ja todella tyytyväinen*. 80 prosenttiin kaikista opiskelujaksoista oltiin tyytyväisiä tai todella tyytyväisiä. Vain kuuteen prosenttiin oltiin todella tyytymättömiä. (Kuvio 10)

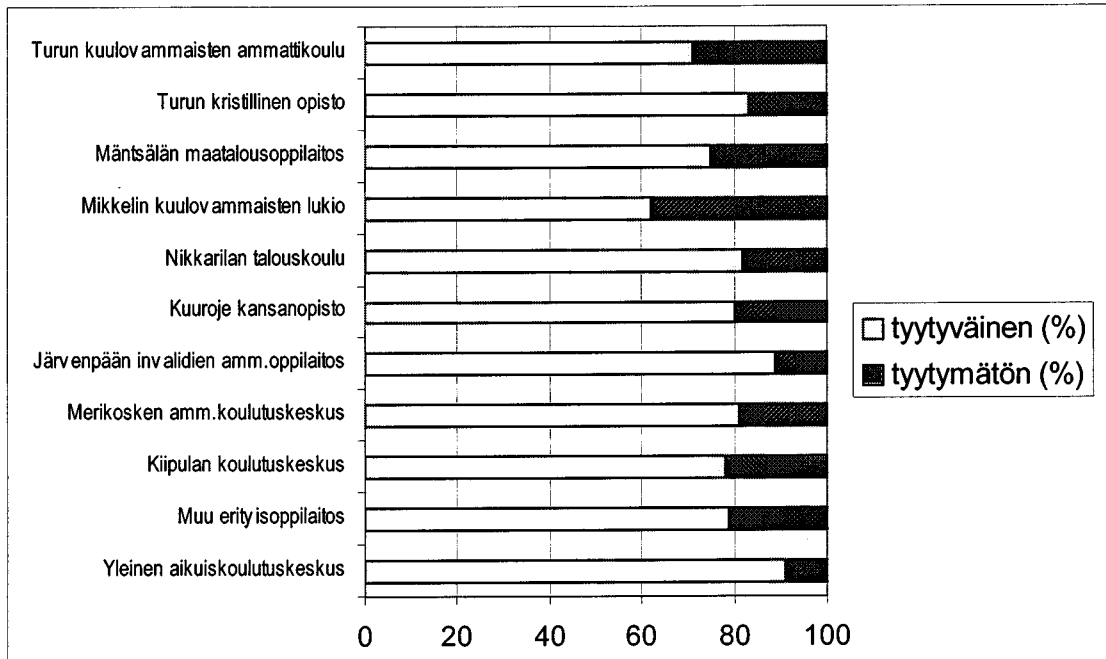
Miehet ja naiset sekä kuurot ja huonokuuloiset noudattivat tätä jakaumaa eli olivat tasaisen tyytyväisiä. Ikäryhmien välillä oli eroa ($\chi^2 = 18.3, p \leq .05$). Mitä nuorempi ikäryhmä, sitä tyytymättömämpiä oltiin. Eroa oli myös siinä, että kun vanhin ikäryhmä oli yhtä paljon sekä tyytyväinen että todella tyytyväinen, olivat kaksi keskimmäistä ikäryhmää eniten tyytyväisiä. Näissä todella tyytyväisten määrä oli paljon pienempi kuin vanhimpien ryhmässä. Nuorin ikäryhmä oli käyttänyt arvioinneissaan ääripäitäkin, joukossa oli todella tyytymättömiä enemmän kuin muissa ryhmissä, mutta toisaalta todella tyytyväisiäkin oli paljon.

KUVIO 10. Tyytyväisyys opiskelujaksoihin eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä

Tyytyväisyyttä tutkittiin myös suhteessa oppilaitoksiin (kuvio 11). Pienten (<5) solufrekvenssien suuren määrän välttämiseksi tähän analyysiin otettiin mukaan vain suosituimmat oppilaitokset eli kaikki erityisoppilaitokset sekä ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset. Lisäksi yhdistettiin tyytymättömyyttä kuvaavat luokat yhdeksi negatiiviseksi luokaksi ja tyytyväisyyttä kuvaavat luokat yhdeksi positiiviseksi luokaksi. Riippuvuus oppilaitoksen ja tyytyväisyyden välillä oli melkein merkitsevä ($\chi^2 = 20.2$, $p \leq .05$). Kannattaa jälleen huomata, että tyytyväisyyttä kaikkiin koulutusjaksoihin ei oltu arvioitu ja että tässä on mukana myös keskeytetyt koulutukset mikäli tyytyväisyys niihin oli merkitty.

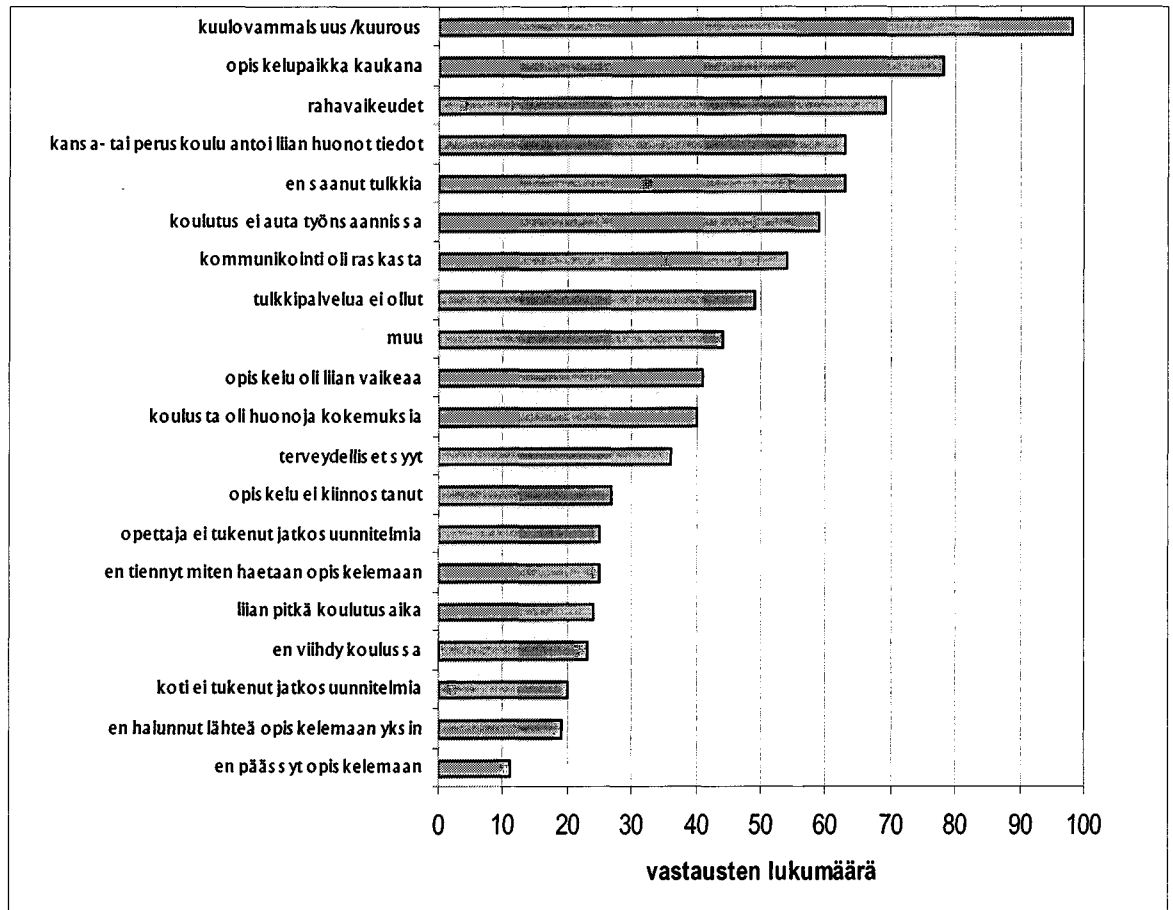
Jokaisen oppilaitoksen arvioista selvästi yli puolet oli positiivisia. Kaikkein tyytyväisimpiä oltiin opiskeluun ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa. Seuraavana tuli Järvenpään invalidien ammattioppilaitos. Kaikkein tyytymättömmimpiä oltiin opiskeluun Mikkelin kuulovammaisten lukiossa ja Turun kuulovammaisten ammattikoulussa.

KUVIO 11. Tyytyväisyys yleisimpiin oppilaitoksiin (%:a arvioiduista koulutusjaksoista)

7.2.4.2 Vaikeudet opiskelussa

Vastaajilta kysyttiin mikä opiskelussa oli ollut vaikeaa. Tähän kysymykseen oli vastannut 80 % henkilöistä (kuvio 12). Kuviota tarkastellessa kannattaa huomata, että kukin vastaaja on voinut valita usean vaihtoehdon, jolloin kokonaismäärä nousee yli vastaajien määrän. Kysymyksestä oli jäänyt pois vaihtoehto 'ei vaikeuksia', joten oletettavasti osa niistä jotka eivät vastanneet olisi kuulunut tähän joukkoon. Kun yhdistetään vaihtoehdot 'en saanut tulkkia' ja 'tulkkipalvelua ei ollut' saadaan selville, että tulkkipalvelun puutteet vaikeuttivat eniten opiskelua. Kohtaan muu annetut vastaukset ryhmiteltiin sosiaalisiin syihin, kielivaikeuksiin ja henkilökohtaisiin syihin. Sosiaalisia syitä olivat esimerkiksi kiusaaminen, huono yhteishenki, ristiriidat opettajien ja oppilastoverien kanssa sekä ulkopuolisuuden tunne kuulevien joukossa. Kielivaikeuksia monella oli ollut suomen kielessä. Henkilökohtaisia syitä olivat esimerkiksi lastenhoito-, psyykkiset- ja näkövamman aiheuttamat ongelmat.

KUVIO 12. Vastausten jakauma kysymyksessä ‘Mitä vaikeuksia opiskelussa on ollut?’

Liitteessä 6 näkyvät sukupuoli-, kuulovamma- ja ikäryhmien vastausjakaumat. Miesten ja naisten kokemat vaikeudet olivat jokseenkin samanlaisia. Vain muutaman vaihtoehdon kohdalla vastaukset jakautuivat epätasaisesti. Miehet kokivat naisia enemmän opiskeluaan vaikeuttavaksi kuurouden tai kuulovamman ($\chi^2 = 5.2, p \leq .05$) ja sen ettei opiskelu kiinnostanut ($\chi^2 = 8.1, p \leq .01$). Naiset kokivat miehiä enemmän opiskeluaan vaikeuttavaksi rahavaikeudet ($\chi^2 = 6.6, p \leq .01$) ja sen ettei saanut tulkkiä ($\chi^2 = 6.9, p \leq .01$).

Kuurojen ja huonokuuloisten kokemat vaikeudet muistuttavat varsin paljon toisiaan. Jotkut vaikeudet olivat kuitenkin selvästi ryhmäkohtaisia. Kuurot kokivat huonokuuloisia enemmän vaikeutena sen, etteivät saaneet tulkkiä ($\chi^2 = 12.8, p \leq .001$), ettei tulkkipalvelua ollut ($\chi^2 = 4.1, p \leq .05$) ja että opiskelu oli liian vaikeaa ($\chi^2 = 4.8, p \leq .05$). Huonokuuloiset taas kokivat kuuroja enemmän, että kuulovamma vaikeutti

opiskelua ($\chi^2 = 29.9, p \leq .001$). Lisäksi oli kolme kohtaa, jotka olivat niin lähellä tilastollista merkitsevyyttä, että tulkoon nekin mainituksi. Huonokuuloiset näyttäisivät kokeneen kuuroja useammin vaikeutena opiskelupaikan kaukaisen sijainnin ($\chi^2 = 3.4, p \leq .065$) ja sen, ettei koulutus auta työnsaannissa ($\chi^2 = 3.2, p \leq .075$). Kuurot olivat kokeneet huonokuuloisia useammin vaikeutena sen, että kansakoulu tai peruskoulu antoi liian huonot tiedot ($\chi^2 = 3.7, p \leq .055$).

Ikäryhmien välillä näyttäisi olevan enemmän eroja. Joissakin vaihtoehdoissa lähes kaikki ryhmät vastasivat samaan tapaan. Joissakin vaihtoehdoissa ryhmien vastaukset erosivat toisistaan melko paljon, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Seuraavat ovatkin vain suuntaa antavia tuloksia. Vaikuttaa siltä, että vanhemmat ikäryhmät kokivat nuoria enemmän kuulovamman tai kuurouden vaikeuttavan opiskelua. Nuoremmat ikäryhmät näyttävät kokeneen vanhempia enemmän opiskelupaikan kaukaisen sijainnin, kiinnostuksen puutteen, opiskelun liiallisen vaikeuden, huonojen koulukokemusten ja koulussa viihtymättömyyden vaikeuttaneen opiskelua. Toiseksi vanhin ikäryhmä näyttää kokeneen muita enemmän, että opettaja ja koti eivät tukeneet jatkosuunnitelmia. Kaksi keskimmäistä ikäryhmää koki, että kansa- tai peruskoulu oli antanut liian huonot tiedot.

Vain kahden vastausvaihtoehdon kohdalla ero ikäryhmien välillä oli tilastollisesti merkitsevä. Vanhin ikäryhmä koki muita ryhmiä enemmän vaikeuksia siinä, ettei tulkkipalvelua ollut. Myös toiseksi vanhin ikäryhmä koki paljon vaikeuksia sen suhteen. ($\chi^2 = 11.3, p \leq .01$) Nuorin ikäryhmä koki muita ryhmiä enemmän sen vaikeuden, ettei koulutus auta työnsaannissa. Myös toiseksi nuorin ikäryhmä koki paljon vaikeuksia tässä. ($\chi^2 = 9.1, p \leq .05$)

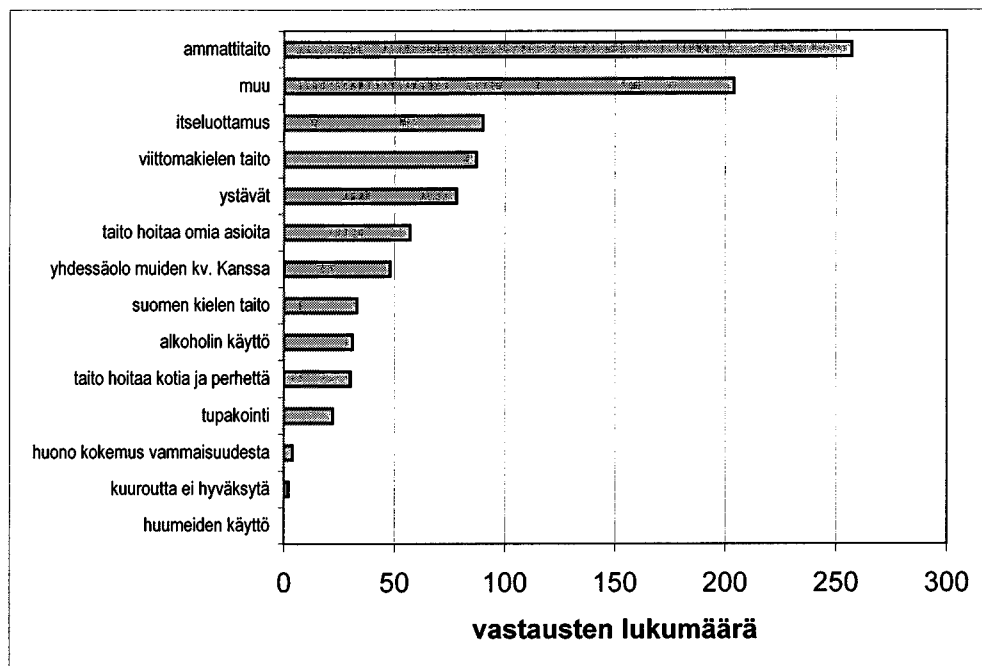
7.2.4.3 Koulutusajan anti

Vastaajilta kysyttiin jokaiseen koulutukseen liittyen mitä opiskeluaika ja koulutus antoivat. Kysymys oli avoin, mutta siihen oli liitetty 14 vastausesimerkkiä. Kuten kuviosta 13 näkyy, eniten ilmoitettiin opiskeluaajan ja koulutuksen antaneen ammattitaitoa, tähän kohtaan vastattiin kolme kertaa useammin kuin seuraaviin. Seuraavaksi yleisimmät vastaukset olivat itseluottamus, viittomakielentaito ja ystävät. Huumeiden käyttöä ei maininnut kukaan. Alle prosentti vastanneista ilmoitti

opiskeluajan ja koulutuksen antaneen huonon kokemuksen vammaisuudesta tai että kuuroutta ei hyväksytä.

Kohtaan muu oli vastattu usein. Myönteisistä asioista esiin nousivat erityisesti itsenäistyminen, töihin pääseminen, kuurojen maailman tutustuminen, oman kuuroutensa hyväksyminen, yleissivistys, kuulevien kanssa oleminen ja opettajien viittomakielen taito. Kielteisistä asioista mainittiin useimmin huono opetus tai opetuksen heikko taso, kiinnostuksen puute, huono ilmapiiri ja opettajien viittomakielen taidon puute. Tulkin käyttöön liittyviä kommentteja oli runsaasti. Moni oli tyytyväinen tulkkiin, toiset vain totesivat opiskelleensa tulkin välityksellä, useat eivät olleet saaneet tulkkia, ja tulkin kanssa oli myös ollut vaikeuksia. Yksittäisinä seikkoina mainittakoon vielä puolison löytyminen, puutarhanhoitotaito, atk-taito ja asuntola-asumisen tylsyys.

Kuviota tarkastellessa kannattaa huomata, että tutkimusjoukko aloitti 911 koulutusta, joista 851 suoritettiin loppuun. Vain osa koulutusjaksoista oli arvioitu ja mukana arvioinnissa oli sekä keskeytettyjä että suoritettuja koulutuksia. Jokaiseen koulutusjaksoon on voitu merkitä useampi anti.

KUVIO 13. Vastausten jakauma kysymyksessä ‘Mitä opiskelu-aika ja koulutus antoivat?’

Liitteestä 7 näkyy vastausten jakautuma eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä. Miesten ja naisten vastaukset olivat samanlaiset yli puolessa vastausvaihtoehdoista. Miehet mainitsivat naisia useammin ammattitaidon, taidon

hoitaa omia asioita, tupakoinnin ja alkoholin käytön. Naisten valintoja olivat miehiä useammin taito hoitaa kotia ja perhettä sekä itseluottamus. Naiset vastasivat myös useammin kohtaan muu. Vastauksissa toistuvat itsenäistyminen ja opettajan viittomakielen taitoa ja opetuksen tasoa sekä tulkkia koskevat kommentit, niin negatiiviset kuin positiivisetkin. Miehet olivat vastaavaan kohtaan kirjoittaneet lähinnä kiinnostuksen ja tulkin puuttumista koskevia kommentteja. Useat mainitsivat myös työhön pääsyn. Sukupuolten välinen ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\chi^2 = 39.9$, $p \leq .001$).

Puolessa vastausvaihtoehdoista kuurot ja huonokuuloiset olivat jokseenkin samaa mieltä. Kuurot vastasivat huonokuuloisia useammin opiskeluajan ja koulutuksen antaneen taidon hoitaa kotia ja perhettä, itseluottamusta, suomenkielen taitoa ja yhdessäoloa muiden kuurojen tai kuulovammaisten kanssa. Huonokuuloiset taas mainitsivat kuuroja useammin ammattitaidon ja alkoholin käytön. Myös kohtaan 'muu' huonokuuloiset vastasivat useammin. Kuulovammaryhmien välinen ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($\chi^2 = 22.9$, $p \leq .05$).

Eri ikäryhmien vastaukset olivat samansuuntaisia. Painotuseroja löytyi joidenkin vastausvaihtoehtojen kohdalla. Tässä analyysissä yhdistettiin kaksi vanhinta ikäryhmää pienten (<5) solufrekvenssien määrän vähentämiseksi. Analyysissä oli siten mukana kolme ikäryhmää (vuosina 1935-1954 syntyneet, 1955-1964 syntyneet ja 1965-1974 syntyneet). Vanhin ikäryhmä painotti ammattitaidon hankkimista ja taitoa hoitaa perhettä ja kotia enemmän kuin muut. Keskimäinen ikäryhmä mainitsi viittomakielentaidon hankkimisen useammin kuin muut. Nuorin ikäryhmä ilmoitti ystävät opiskeluajan ja koulutuksen antina muita ryhmiä useammin. Ikäryhmien välinen ero oli merkitsevä ($\chi^2 = 45.1$, $p \leq .01$).

Oli kiinnostavaa verrata miten henkilöt olivat kokeneet opiskelun ja kouluajan tutkimuksessa mukana olevissa oppilaitoksissa. Tässä analyysissä verrattiin viittä suosituinta erityisoppilaitosta eli niitä joissa tämä tutkimusjoukko on useimmin opiskellut ja kahdeksan yleisimmin mainittua opiskeluajan ja koulutuksen antamaa seikkaa. Oppilaitokset olivat Turun kuulovammaisten ammattikoulu, Turun kristillinen opisto, Nikkarilan talouskoulu, Kuurojen kansanopisto ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitos. Kaikkia kouluja ja vastausvaihtoehtoja ei otettu analyysiin mukaan, koska pienten (<5) solufrekvenssien määrä olisi noussut liian suureksi.

Arviot eri koulujen antamista asioista vaihtelivat hyvin paljon (taulukko 8 liitteenä). Ero oppilaitosten välillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\chi^2 = 182.2$, $p \leq .001$). Ammattitaitoa korostivat erityisesti Turun kuulovammaisten ammattikoulun ja Järvenpään opiskelijat. Merkittävällä sijalla se oli myös Nikkarilan talouskoulun ja Kuurojen kansanopiston käyneiden mielessä. Vähiten sitä korostivat Turun kristillisen opiston opiskelijat. Taito hoitaa kotia ja perhettä mainittiin lähinnä vain Nikkarilaa talouskoulua koskevissa tiedoissa. Taito hoitaa omia asioita mainittiin erityisesti Nikkarilan ja Järvenpään yhteydessä. Kuurojen kansanopisto ei ollut antanut sitä lainkaan.

Itseluottamusta korostivat Turun kristillisen opiston, Kuurojen kansanopiston ja Järvenpään opiskelijat. Viittomakielentaitoa korostivat erityisesti Kuurojen kansanopiston, Turun kristillisen opiston ja Kuulovammaisten ammattikoulun opiskelijat. Järvenpään invalidien ammattioppilaitos oli antanut viittomakielen taitoa olemattoman vähän. Yhdessäolo muiden kuurojen tai kuulovammaisten kanssa mainittiin muita hieman useammin Turun kuulovammaisten ammattikoulun, Turun kristillisen opiston ja Nikkarilan talouskoulun yhteydessä. Ystävät mainittiin kaikkien oppilaitosten yhteydessä, erityisesti Järvenpään invalidien ammattikoulun. Nikkarilassa ei oltu opittu lainkaan alkoholin käyttöä, useimmin sitä oli opittu Järvenpäässä opiskelun aikana.

8 TARKASTELU

8.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusta tehtäessä on pohdittava saatujen tulosten luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta tulee pohtia mittavälineen ja koko tutkimuksen kannalta. Mittavälineen luotettavuus tarkoittaa mittarin reliaabeliutta, eli miten virheettömästi sillä voidaan mitata sekä validiutta eli pätevyyttä. Validiteetti on mittarin kykyä mitata juuri sitä mitä on tarkoitettukin. Luotettavuuden edellytyksenä on aina hyvä validius, joka edellyttää hyvää reliabiliteettiä mittavälineiltä. (Soininen 1995, 119-120; Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo 1994, 89; Nummenmaa, Konttinen, Kuusinen ja Leskinen 1997, 201.)

Mittavälineenä tässä työssä oli kyselylomake. Sen luotettavuutta ei arvioitu laskennallisesti. Vastauksissa eri kysymyksiin tuli esille toisiinsa liittyviä asioita. Etenkin elämäntapahtumista saatiin toisiaan tukevia ja täydentäviä tietoja, joiden perusteella osallistujien elämäntapahtumista pystyttiin muodostamaan kokonaiskuva. Vaikuttaa siis siltä, että kyselylomakkeen täyttäminen on ollut reliaabelia, ja satunnaiset virheet eivät ole vaikuttaneet vastauksiin ainakaan merkittävästi.

Tulosten luotettavuuteen vaikuttaa se, että ihmiset voivat muistaa ajankohdat väärin. Mitä pitempi aika tapahtumista on kulunut, sitä epätasemmalla tietoa saatetaan antaa. (Scott ja Alwin 1998, 118.) Tämän tutkimuksen vanhimmat vastaajat joutuivat muistelemaan tapahtumia usean vuosikymmenen päähän, nuorimmillakin koulu- ja opiskeluaikasta on saattanut kulua useita vuosia. Muistamisvaikeudet tulivat ehkä näkyviin pikemminkin puuttuvina kuin ristiriitaisina tietoina. Vastausten luotettavuutta saattaa heikentää kyselyn suomenkielisyys. Kielen ymmärtämis- tai tuottamisvaikeudet ovat saattaneet aiheuttaa väriä vastauksia. Vastaajien vastausten yhdenmukaisuus lomakkeen eri kysymyksissä tarkoittaa kuitenkin, etteivät muistin aiheuttamat ongelmat ole olleet kovin suuria, mikä lisää validiteettia.

Kohderyhmän tuntemus auttoi tekemään kyselystä toimivan. Jotkut kyselylomakkeen saajista saattoivat tuntea tutkijat. Tämä on voinut vähentää tai lisätä vastaushalukkuutta. Etenkin kuurojen ja kuurosokeiden joukko on Suomessa pieni, joten osa on voinut jättää vastaamatta pelätessään henkilöllisyytensä tulevan ilmi. Toisaalta osa on voinut vastata, koska on tiennyt kysyjien tuntevan kuulovammaisalaa.

Tutkimuksen validiteetti pyrittiin turvaamaan kyselylomaketta laadittaessa. Valitut kysymykset edustavat elämän eri osa-alueita ja niitä on käytetty monissa muissakin tutkimuksissa elämäntapahtumien liittyvien asioiden selvittämisessä (ks. esimerkiksi Jahnukainen 1997, Sinkkonen ja Pulkkinen 1996). Osa-alueisiin lisättiin asuminen, koska tutkimusjoukossa asuntola-asuminen on ollut yleistä jo peruskoulutusvaiheessa (Ansaharju, Parkkola ja Ääri 1996).

Tutkimustulokset voidaan yleistää perusjoukkoon eli vuosina 1940-1974 syntyneisiin, perusasteen jälkeisessä kuulovammaisille suunnatussa koulutuksessa opiskelleisiin kuuroihin ja huonokuuloisiin, sillä otantaa (N = 1134) voidaan pitää edustavana. Kyselylomake oli ilmeisen onnistunut, koska saadut lomakkeet olivat pääosin hyvin täytettyjä. Osan vastaajista oletettiin kysyvän apua kyselyyn vastaamisessa kuulovammaisalan työntekijöiltä eli Kuurojen Liiton kuntoutussihteeireiltä, työasiamiehiltä tai seurakunnan kuurojen työntekijöiltä.

Työntekijöiltä kysyttiin avun tarpeesta ja he kertoivat, ettei heidän ole juuri tarvinnut neuvoa kyselyn täyttämässä.

8.2 Tulosten tarkastelu

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millainen koulutusura perusasteen jälkeisessä kuulovammaisille suunnatussa koulutuksessa opiskelleilla kuuroilla, huonokuuloisilla ja kuurosokeilla on ja miten tuloksellista koulutus on ollut. Tuloksellisuuden osa-alueina tässä tutkimuksessa olivat saavutettu koulutustaso, opintojen keskeyttäminen ja koulukokemukset. Saatuja tuloksia haluttiin verrata sukupuolten, kuulovamma- ja ikäryhmien välillä.

Termiä 'kuulovammainen' käytettäessä näkökulma on yleensä lääketieteellinen ja siten kiistanalainen erityisesti viittomakielisen yhteisön näkökulmasta katsottuna (ks. Jokinen 1992; Paul & Quigley 1994). Tutkimusprojektissa on kuitenkin harkiten käytetty termiä kuulovammainen, vaikka ollaankin tietoisia sen aiheuttamista ristiriidoista. Perusteluna on, että se perustuu lääketieteelliseen määritelmään kuulovammasta, jonka mukaan lapsia ohjataan ja suositellaan erityisopetukseen. Kyselylomakkeessa ja haastatteluissa on kysytty osallistujilta, mihin ryhmään he omasta mielestään kuuluvat. (ks. Tutkimushanke koulutuksen merkitys kuulovammaisten henkilöiden elämänsä aikana, 2000.)

Tässä tutkimuksessa verrattiin kuulovammaryhmiä (sukupuolten ja ikäryhmien lisäksi) keskenään. Tavoitteena oli saada tietoa eri ryhmien koulutuskokemuksista pikemminkin kuin verrata niiden saavutuksia. Opiskelukokemuksissa voi olettaa olevan paljon yhteistä, mutta käytännön opetustyön ja suunnittelun kannalta voi olla hyvä tietää millaisia kokemuksia eri ryhmillä on. Kuurous ja huonokuuloisuus vaikuttavat moneen koulunkäyntiin ja opetustyöhön liittyvään asiaan. Kuuroista lapsista suurin osa käy kuurojen koulua, huonokuuloisista suurin osa opiskelee integroituna kuulevien lasten luokkaan. Kuurojen henkilöiden ensikieli on viittomakieli kun taas huonokuuloisten ensikieli on puhuttu suomen kieli, joten kielikysymykset korostuvat kuulovammaisten opiskelua tutkittaessa. Kuurojen henkilöiden on varsin hankalaa hankkia perusasteen jälkeistä koulutusta ilman viittomakielen tulkkia muissa kuin kuuroille tarkoitetuissa koulutuksissa, joissa opetusta annetaan viittomakielellä. Tähän tutkimukseen osallistujista suurin osa on hankkinut ensimmäisen ammattinsa aikana, jolloin tulkkipalvelua ei ollut järjestetty. Suurin osa huonokuuloisista on sen sijaan

voinut apuvälineiden avulla suoriutua integroidusta opiskelusta. Kuulovamma on kuitenkin vaikeuttanut heidänkin opiskeluaan. Kuurosokeiden tilanne on usein moninverroin hankala kaksinkertaisen vamman vuoksi.

Vaikka kyselylomakkeen käyttöä kuulovammaisiin kohdistuvassa tutkimuksessa on paljon kritisoitu (esim. Marchark, 1993; Takala, 1995; Pokkinen, 1998), päätettiin sitä kuitenkin käyttää tässä tutkimuksessa, koska tarkoituksena oli saada yleiskuva laajan kuulovammaisjoukon elämänculusta, jota täydentäisivät projektin kuluessa valmistuvat laadulliset selvitykset. Käytettävissä olevat resurssit eivät olisi riittäneet laajojen joukkojen haastattelututkimukseen. Kyselylomakkeen ongelmana kuulovammaisiin kohdistuvassa tutkimuksessa on yleensä pidetty erityisesti kielestä johtuvia ongelmia. Kuurot vastaajat saattavat ymmärtää kysymykset väärin tai jättää kokonaan vastaamatta. Suomen kielen vaikeuksien välttämiseksi katsottiin viisaimmaksi käyttää mahdollisimman strukturoitua kyselylomakkeen muotoa. Haastatteleamalla olisi todennäköisesti saatu hieman monipuolisempia vastauksia, mutta tulokset eivät olisi olleet yleistettäviä haastateltujen pienen määrän vuoksi. Nyt saatuja tuloksia voidaan pitää perusjoukkoon yleistettävänä.

Tulosten tilastollisen tarkastelun yhteydessä kuurosokeiden ryhmän pieni koko (vain 6 % koko tutkimusjoukosta) joutui pohdittavaksi ja tulosten yleistettävyys tältä osin kyseenalaiseksi. Perustelluin ratkaisu olisi kenties ollut kaikkien tulosten uudelleen laskeminen SPSS-ohjelman avulla ilman kuurosokeita. Ajan puutteen vuoksi päädyttiin kuitenkin jättämään kuurosokeat pois ainoastaan sellaisista ristiintaulukoista, joissa verrattiin kuulovammaryhmiä. Verrattaessa sukupuoliä ja ikäryhmiä nämä henkilöt olivat mukana. Kuurosokeiden osuutta lukuunottamatta tutkimusongelmiin saatiin vastaukset.

Tutkimusjoukon sosioekonominen tausta oli työntekijä- ja maatalousyrittäjäpainotteinen. Korkean sosioekonomisen statuksen perheitä löytyi vain vähän. Eräs selittävä tekijä saattaa olla väestön koulutustason yleinen mataluus ennen 1960-lukua (Viinamäki 1999, 137-138). Useat tutkimusjoukkoon kuuluvista ovat sen ikäisiä, että heidän vanhempansa kuuluvat matalasti koulutettuun väestöön. Vastaajista 77 % oli käynyt perusasteen koulunsa erityisopetuksessa, 10 % yleisopetuksessa ja 10 % oli käynyt molempia koulumuotoja. Näyttää siis siltä, että perusasteen jälkeiseen kuulovammaisille tarkoitettuun koulutukseen tullaan kuulovammaisten kouluista tai – luokilta.

Ensimmäisessä perusasteen jälkeisessä siirtymävaiheessa yleisimmät oppilaitokset olivat Turun kuulovammaisten ammattikoulu, Nikkarilan talouskoulu, Turun kristillinen opisto (lähinnä sen kuurojen linja) ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitos. Koulut profiloituivat joko miesten tai naisten, kuurojen tai huonokuuloisten suosimiksi ilmeisesti linjavalikoimansa perusteella. Eri oppilaitoksissa on niiden tavoitteiden mukaisesti hyvin erilaisia opintolinjoja. Kuulovammaiset nuoret eivät ole kansa/peruskoulun jälkeisessä siirtymävaiheessa välttämättä voineet vapaasti tehdä ikäkauteen kuuluvia päätöksiä ja tulevaisuuteen vaikuttavia valintoja (ks. Levinson 1978, Nurmi 1995, 256-257). Mahdollisuudet jatko-opiskeluun ovat olleet rajalliset. Tulkkipalvelun käynnistyttyä mahdollisuudet ovat kuitenkin monipuolistuneet.

Siirtymävaiheessa kolme neljäsosaa henkilöistä lähti suoraan ammatilliseen koulutukseen. Neljäsosa meni yleissivistävään koulutukseen, mikä tässä aineistossa tarkoitti useimmiten Turun kristillisen opiston kuurojen linjaa tai Kuurojen kansanopistoa. Pieni osa meni myös Mikkelin kuulovammaisten lukioon. Tulos poikkeaa esimerkiksi Lehtorannan (1999) tutkimuksesta, jossa ainoastaan kolmannes kuulovammaisista nuorista lähti siirtymävaiheessa ammatilliseen oppilaitokseen ja yleissivistävä koulutus oli yleisintä. Toisaalta Lehtorannan tutkimus koski 1990-luvun nuoria ja tämänkin tutkimuksen kohdejoukossa yleissivistävään koulutukseen osallistuminen oli yleisintä nimenomaan nuorimmissa ikäryhmissä. Aiemmin ei kuulovammaisille suunnattua yleissivistävää koulutusta ole ollut juuri tarjollakaan.

42 % tutkimukseen osallistujista lopetti opiskelun yhden koulutuksen jälkeen. Yli puolet tutkimusjoukosta sisällytti koulutusuraansa useampia koulutuksia. Työhistorian liittäminen osaksi tätä tutkimusta olisi antanut monipuolisemman kuvan henkilöiden elämänculusta ja koulutuksen merkityksestä esimerkiksi uuden työpaikan saamisessa.

Aineistosta näyttää kuitenkin erottuvat kaksi suuntausta. Vaikuttaa siltä, että erityisesti vanhemmat ikäluokat ovat opiskelleet ensin nuoruudessaan yhden ammatin ja sitten pitkän työhistorian jälkeen on eteen usein tullut työttömyys ja uudelleen koulun penkille lähteminen. Tilanne muistuttaa Suikkasen, Linnakankaan ja Karjalaisen (1999) toteamusta, että työttömyyden kohdanneille vanhemmille ikäluokille työmarkkinoille uudelleen sijoittuminen voi olla vaikeaa, mutta että koulutus kuitenkin tarjoaa keinon työmarkkinoilla pysymiseen. Yhtäläisyyksiä löytyy myös Huotelinin ja Kauppilan (1995) esittämiin koulutussukupolviin. Tämän tutkimuksen vanhimpiin kuuluvat

henkilöt muistuttavat “rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolvea” (emt.) siinä, että työ on ollut heidän elämässään tärkeää ja työsuhteet ovat enimmäkseen olleet pitkiä. Monet ovat siirtyneet työhön suoraan koulun penkiltä ja työsuhde on jatkunut ainakin 1990-luvun alun lamavuosiin ellei jopa tähän päivään asti.

Nuorten suuntaus taas näyttäisi olevan moninkertainen kouluttautuminen. Toisinaan opiskelujaksojen välissä on ollut työttömyysjaksoja, toisinaan on siirrytty koulusta toiseen ilman taukoja. Nuorten ikäluokkien koulutusurat näyttävät muistuttavat Nummenmaan (1996) tutkimien kuulevien nuorten koulutusuria, joissa moninkertainen kouluttautuminen oli yleistä (ks. myös Komonen 2000, 137). Samoin nuoret ikäryhmät muistuttavat Huotelinin ja Kauppilan (1995) “hyvinvoinnin ja monien koulutusvalintojen sukupolvea”. Koulutus on itsestään selvä osa heidän arkipäiväänsä ja elämäänsä. Omaa itseä ja omaa alaa etsitään kouluttautumalla useaan kertaan. Tältä osin ei kuitenkaan voida puhua varsinaisesta tuloksesta, vaan aineistoon perustuvasta vaikutelmasta. Pro gradu-työ henkilöiden koulutus- ja työurista on parhaillaan tekeillä.

Tutkimusjoukon hankkima koulutus rajoittui vain muutamaan koulutusalaan. Kaikista tutkimusjoukon hankkimista koulutuksista kolmannes oli tekniikan ja liikenteen koulutusosalta. Tämä luokka pitää sisällään lukuisan määrän asentaja-koneistajia, levyseppä-hitsaajia, autopeltiseppiä, automaalareita, ompelijoita, kutojia, elintarviketyöntekijöitä, piirtäjiä, kirvesmiehiä ja maalareita. Nämä ovatkin mm. Turun kuulovammaisten ammattikoulun ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksen linjavalikoimaan pitkään kuuluneita linjoja. Toiseksi suosituin koulutusala oli yleissivistävä koulutus. Se merkitsi lähinnä kansanopistolinjoja, ammattiin valmentavaa koulutusta, työvoimapolitiittisia kursseja ja atk-kursseja. Lukio-opiskelua oli aineistossa hyvin vähän. Kolmanneksi suosituimpia olivat talousalan koulutukset. Saadut ammattinimikkeet olivat mm. keittäjä, laitoshuoltaja ja siivooja.

Koulutuslavalikoiman niukkuuteen vaikuttanee erityisesti se, että tutkittavat henkilöt valittiin tiettyjä kuulovammaisille tarkoitettuja koulutuksia käyneistä. Näiden koulutuslavalikoima on ollut rajallinen, koska opiskelijoitakin on rajallinen määrä. Myös työ- ja talouselämän intressit sekä elinkeino- ja ammattirakenne säätelevät sekä yleissivistävän että ammatillisen koulutuksen tavoitteita ja sisältöjä (Nummenmaa 1996, 12-14).

Koulutukset noudattivat perinteistä sukupuolijakoa. Vastaava tulos oli saatu esimerkiksi Tilastokeskuksen (Koulutus 1991) kuulevia nuoria koskeneessa tutkimuksessa. Koulutusalojen suosio muuttui vuosien kuluessa. Perinteiset käsityö-,

maatalous- ja kotitalousalat hävisivät suosiossa kaupan- ja hallinnon sekä sosiaali- ja terveysalan koulutuksille. Tekniikan ja liikenteen monia ammatteja sisältävä koulutusala on pitänyt pintansa kautta vuosien. Vaikuttavina tekijöinä lienevät yhteiskunnan muutokset ja oppilaitosten linjavalikoima, joka todennäköisesti näkyy suoraan yleisinä aloina tässä tutkimuksessa.

Tässä aineistossa oli vain 2 % sellaisia henkilöitä, joilla ei ollut ammatillista koulutusta. He olivat käyneet esimerkiksi vain yleissivistäviä kansanopistolinjoja. Tähän vaikuttanee se, että tutkimukseen osallistujat olivatkin enimmäkseen ammatillista koulutusta järjestävistä oppilaitoksista (poikkeuksena Turun kristillinen opisto). Kaksi kolmasosaa oli hankkinut pelkkiä ammatillisia koulutuksia. Yksi kolmasosa oli hankkinut ammatillisen koulutuksen lisäksi myös yleissivistävää koulutusta. Yleissivistävä koulutus oli suosituinta nuorimmissa ikäryhmissä sekä naisilla. Joissain tapauksissa oli mahdotonta tietää, oliko kyseessä esimerkiksi työpaikan järjestämä kurssi tai harrastaminen kansalaisopistossa. Tällaiset lyhytkurssit poistettiin mikäli ne oli merkitty, mutta jonkun henkilön kohdalla ne ovat saattaneet jäädä lisäämään koulutusten määrää.

Aineistossa näkyy selvästi moninkertainen, yleensä ammatillinen kouluttautuminen. Kahdella kolmasosalla oli yksi ammatillinen koulutus, mutta yhdellä kolmasosalla oli useampi kuin yksi ammatillinen koulutus. Koulutukset olivat yleensä eri aloilta eivätkä siten jatko- tai täydennyskoulutusta ensimmäiseen ammattiin. Vain kolmella henkilöllä oli ammattikorkeakoulu- tai korkeakoulututkinto. Tutkimuksessa mukana olleista oppilaitoksista ei siis ole yleensä jatkettu opintoja ylemmillä opintoasteilla eikä myöskään hankittu ensimmäisen koulutuksen pätevyyttä lisäävää jatko- tai täydennyskoulutusta. Nuorimmasta ikäryhmästä löytyi eniten henkilöitä, joilla oli useita koulutuksia sekä kaikki ne, joilla oli ammattikorkeakoulu- tai korkeakouluopintoja. Kun verrataan näitä tuloksia Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalliin (1995) voidaan pohtia onko koulutus ollut tehokasta. Toisaalta arviointimallikin korostaa näkökulman merkitystä. Vaikka moninkertainen kouluttautuminen ei ole oppilaitosten resurssien tehokasta käyttöä, voi se opiskelijan oman kehityksen kannalta olla mielekäästä.

Tämän tutkimuksen tulos henkilöiden koulutustasosta vastaa Huttusen (2000a), Järvelinin, Mäki-Torkon, Sorrin ja Rantakallion (1997) sekä Lehtorannan, Ruotsalaisen ja Uusitalon (1988) tutkimuksia, joiden mukaan kuulovammaisten koulutustaso on yleensä alhainen ja ammatillinen koulutus lukio-opiskelua yleisempää.

Tässä aineistossa oli 12 % sellaisia henkilöitä, jotka olivat keskeyttäneet vähintään yhdessä oppilaitoksessa. Kaikki olivat kuitenkin suorittaneet loppuun jonkun koulutuksen. Huonokuuloiset keskeyttivät kuuroja enemmän ja naiset miehiä enemmän. Keskeyttäminen oli myös enemmän nuorempien ikäryhmien ilmiö. Yleisimpiä keskeyttämisen syitä olivat kiinnostuksen puuttuminen, tulkin puuttuminen ja opiskelun vaikeus. Tulkkipalvelun järjestäminen toimii ilmeisesti paremmin kuin aikaisemmin, koska tulkin puuttuminen keskeyttämissyyinä on vähentynyt selvästi.

Vammaispalvelulain toteutumista koskevan tutkimuksen (Topo, Hannikainen-Ingman, Saarikalle & Tiilikainen 2000) mukaan kuurojen henkilöiden tulkin käyttö on lisääntynyt vuodesta 1979, jolloin tulkkipalvelu alkoi. Ongelmia on silti edelleen: tulkkien vähyys, opiskelutulkin palkkauskysymykset, epäyhtenäiset käytännöt maan eri puolilla jne. (Topo ym. 2000, 69-83.)

Opiskelun vaikeus voi pitää sisällään monenlaisia syitä kuten vaikeudet suomen kielessä, peruskoulun antamat huonot valmiudet, puutteelliset edellytykset opiskella kuulevien kanssa, oppimisvaikeudet, opettajan heikko viittomakielen taito, koulun kyvyttömyys ottaa huomioon kuulovammaisen tarpeita jne. (ks. Lehtoranta 1989).

Jatko-opiskelu kiinnosti kolmasosaa, erityisesti nuorimpia ikäryhmiä. Uuden ammatin opiskelu oli suosituin toive, atk:n opiskelu heti seuraavana. Huttusen (2000a, 120) väitöskirjatutkimuksessa 51 % oli kiinnostunut jatko-opiskelusta, mutta hänen tutkimusjoukkonsa koostuikin nuoremmista henkilöistä. Tulos on siten samansuuntainen.

Tutkimusjoukko vaikutti varsin tyytyväiseltä koulutukseen. Kuten on todettu, kysymyksen muodon vuoksi ei voida sanoa tarkasti mihin opiskelujakson elementtiin vastaajat olivat tyytyväisiä: oppilaitokseen, opetukseen vai koulu-aikaan. 80 prosenttiin kaikista opiskelujaksoista oltiin tyytyväisiä tai todella tyytyväisiä. Ikäryhmistä nuorimmat olivat kaikkein tyytymättömmimpiä. He myös eniten keskeyttivät opintoja. Täältäkin osin tämän tutkimuksen nuorimmat ikäryhmät muistuttavat Huotelinin ja Kauppilan (1995) nuorinta koulutussukupolvea, joka kokee koulutuksen hyödykkeenä tai itsestäänselvyytenä.

Oppilaitoksista kaikkein tyytyväisimpiä oltiin ammatillisiin aikuiskoulutuskeskuksiin. Seuraavaksi tyytyväisimpiä oltiin Järvenpään invalidien ammattioppilaitokseen. Tyytymättömmimpiä oltiin Mikkelin kuulovammaisten lukioon ja Turun kuulovammaisten ammattikouluun. Mikkelin lukiossa oli paljon keskeyttäneitä ja heidän arviointinsa saattoivat laskea tulosta.

Opiskelua oli vaikeuttanut kaikkein eniten tulkkipalvelun puuttuminen kokonaan sekä se, ettei ollut onnistunut saamaan tulkkia (sen jälkeen kun laki tuli voimaan). Toiseksi eniten opiskelua oli vaikeuttanut kuulovamma tai kuurous. Tasaisesti vaikeuksia aiheuttivat opiskelupaikan sijainti kaukana, rahavaikeudet, kansa- tai peruskoulun antamat huonot tiedot ja se, ettei koulutus ole auttanut työn saannissa. Tulkin puutteesta ja kuulovammasta johtuvat vaikeudet ovat tämän tutkimuksen kohderyhmän erityisiä vaikeuksia. Opiskelupaikan kaukainen sijaintikin on ollut erityisoppilaitoksiin hakeutuvien ongelma, koska ne ovat sijainneet harvassa. Myös perusasteen koulun antamat tiedot ovat voineet jäädä heikoiksi etenkin oralistisella kaudella huomion keskittyessä puheen oppimiseen. Kuurojen työttömyys on ollut 1990-luvun alun laman jälkeen jatkuvasti korkeammalla tasolla kuin kuulevilla (ks. Pokkinen 1998). Kokemus siitä, ettei koulutus ole auttanut työnsaannissa on siten monille kuuroille yhteinen. Monet näistä opiskelua vaikeuttaneista tekijöistä ovat tyypillisiä nimenomaan kuulovammaisille tai muulle erityisryhmälle.

Miehet kokivat naisia enemmän, ettei opiskelu kiinnostanut. Naiset kokivat miehiä useammin taloudellisia ja tulkin saannin vaikeuksia. Kuurot kokivat huonokuuloisia useammin tulkkipalveluun liittyviä ongelmia ja opiskelun liian vaikeana. Huonokuuloiset taas kokivat kuuroja enemmän, että kuulovamma vaikeutti opiskelua. Kuurojen opiskelua helpottaisi ilmeisesti varmuus tulkkipalvelun saamisesta ja pysyvyydestä opiskelun ajan. Huonokuuloiset voivat usein opiskella ilman tulkkia, mutta heidän kohdallaan kuulovamman asettamat rajoitukset tulisi huomioida esimerkiksi akustiikassa ja muistiinpanojen kirjoittamisessa.

Vanhimmat ikäryhmät kokivat nuoria enemmän vaikeuksia tulkkipalvelujen saamisessa, mikä selittyy sillä, että opiskelutulkkipalvelua oli mahdollista saada vasta vuonna 1980. Nuorimmat ikäryhmät kokivat, ettei koulutus ollut auttanut työnsaannissa.

Vastaajilta kysyttiin, mitä koulu-aika antoi. Vastausta helpottamaan annettiin 14 vaihtoehtoa sekä lisäksi avoin kohta 'muu, mikä'. Positiiviset ja negatiiviset asiat oli sijoiteltu lomakkeelle sekaisin. Silti vastaajat olivat yhdenmukaisesti poimineet enimmäkseen positiivisia vaihtoehtoja. Annetuista 14 vaihtoehdosta eniten ilmoitettiin opiskeluajan ja koulutuksen antaneen ammattitaitoa. Seuraavaksi yleisimmät vastaukset olivat itseluottamus, viittomakielentaito ja ystävät. Alle prosentti vastaajista ilmoitti opiskeluajan ja koulutuksen antaneen huonon kokemuksen vammaisuudesta tai että kuuroutta ei hyväksytä. Huumeiden käyttöä ei maininnut kukaan. Avoimeen kohtaan oli vastattu usein. Myönteisistä asioista esiin nousivat erityisesti itsenäistyminen, töihin

pääseminen, kuurojen maailmaan tutustuminen, oman kuuroutensa hyväksyminen, yleissivistys, kuulevien kanssa oleminen ja opettajien viittomakielen taito. Kielteisistä asioista mainittiin useimmin huono opetus, kiinnostuksen puute, huono ilmapiiri ja opettajien viittomakielen taidon puute. Tulkin käyttöön liittyviä kommentteja oli runsaasti. Moni oli tyytyväinen tulkkiin, toiset vain totesivat opiskelleensa tulkin välityksellä, useat eivät olleet saaneet tulkkia ja tulkin kanssa oli myös ollut vaikeuksia.

Suosituimpien oppilaitosten antia verrattaessa näkyy vastauksissa eroa.

Ammattioppilaitoksista eli Turun kuulovammaisten ammattikoulusta ja Järvenpään invalidien ammattioppilaitoksesta saatiin erityisesti ammattitaitoa. Taito hoitaa kotia ja perhettä oli erityisesti Nikkarilan talouskoulun antia. Taito hoitaa omia asioita mainittiin erityisesti Nikkarilan talouskoulun ja Järvenpään yhteydessä. Itseluottamusta korostivat kansanopistojen- Turun kristillisen opiston ja Kuurojen kansanopiston- sekä Järvenpään opiskelijat. Viittomakielentaito mainittiin erityisesti kansanopistojen ja Kuulovammaisten ammattikoulun antina. Ystävät mainittiin kaikkien oppilaitosten yhteydessä. Vaikuttaa siltä, että oppilaitosten tavoitteet ja painotukset näkyvät näissä vastauksissa. Tavoitteet ovat toteutuneet.

Tämä tutkimus ei antanut kovin selkeää vastausta siihen, mikä on vaikuttanut henkilöiden koulutusurien muotoutumiseen ja koulutusvalintojen tekemiseen. Näiden taustoja olisi mielenkiintoista selvittää jollain muulla menetelmällä kuin kyselylomakkeella.

Helakorpi (1992) toteaa, että aiemmin ammatillisen koulutuksen tavoitteena oli suppea ammatillinen valmius ja suoraan koulun jälkeen työelämään siirtyminen. Suuri osa tähänkin tutkimukseen osallistuneista vanhempien ikäryhmien henkilöistä oli käynyt perusasteen jälkeen ammatillisen koulutuksen ja siirtynyt sitten suoraan työelämään pitkäksi aikaa. Uudemmat tavoitteet on kirjattu esimerkiksi lakiin ammatillisista oppilaitoksista (487/87). Se lisää tavoitteisiin mm. jatko-opintokelpoisuuden, persoonallisuuden kehittämisen ja yhteiskunnalliset valmiudet. Aivan uusia koulutuksen tavoitteita ei tässä tutkimuksessa ole käsitelty, koska suurin osa on kouluttautunut menneillä vuosikymmenillä. Nuorempien ikäryhmien koulutusurat ovat monimuotoistuneet. Taloudellisen tilanteen muuttuessa koulutus ei ole taannut työn saantia ja toisaalta itsensä etsiminen ja oman ammattialan hakeminen kuuluvat niin kuulevien kuin kuulovammaisten elämään. Vastaajat ovat kuitenkin pääosin tyytyväisiä koulutukseensa ja opiskeluaikaansa.

Koulutuksen tuloksellisuutta tarkasteltiin tässä tutkimuksessa vain kolmesta näkökulmasta: koulutustason, koulutuksen keskeyttämisen ja koulutuskokemusten. Tähän tutkimukseen osallistuneiden kuulovammaisten koulutustaso on matala, mikä vastaa muita aiheesta tehtyjä tutkimuksia (ks. esim. Huttunen 2000a; Järvelin, Mäki-Torkko, Sorri & Rantakallio 1997; Lehtoranta, Ruotsalainen & Uusitalo 1988). Tältä osin voisi ehkä olettaa, ettei koulutus perusasteella ole ollut kovin tuloksellista. Syitä voi kuitenkin pohtia; onko kyseessä perusasteen koulun antamat huonot valmiudet vai nuorten ohjaaminen perinteisille ammattialoille vai kenties tulkkipalvelujärjestelmän puutteet?

Keskeyttäminen on lisääntynyt niin kuulovammaisten kuin kuulevienkin keskuudessa. Tätä voidaan pitää koulutuksen tehokkuuden ongelmana (Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli 1995), mutta toisaalta se voidaan nähdä myös ammatilliseen suuntautumiseen kuuluvana ilmiönä (Komonen 2000). Tämä tutkimus ei sisällä lainkaan sellaisia henkilöitä, jotka ovat jääneet kokonaan perusasteen jälkeisen koulutuksen ulkopuolelle. Heidän elämänsä kulkuaan olisi kiinnostava tutkia ja samassa yhteydessä voisi selvittää heidän merkittäviä oppimiskokemuksiaan.

Koulutuskokemukset ovat tässä tutkimusjoukossa olleet pääosin myönteisiä ja koulutuksen ilmoitettiin antaneen eniten ammattitaitoa, joten siltä osin koulutuksen voi sanoa olleen tuloksellista. Myönteiset koulukokemukset eivät kuitenkaan ole vaikuttaneet siten, että olisi jatkettu opintoja ylemmillä koulutusasteilla. Ystävyys- ja toverisuhteet ovat monilla tärkeä osa myönteisiä koulukokemuksia viittomakielentaidon ja itseluottamuksen rinnalla (ks. Antikainen 1998, 197-200). Loijaksen (1994) tutkimuksessa kuurojen koulun asuntolassa syntyi elinikäisiä ystävyys-suhteita. Tähänkin tutkimukseen osallistujista useat asuivat ammatillisen oppilaitoksen asuntolassa ja ystävyys-suhteet muodostuivat näissäkin tärkeäksi osaksi koulun antia.

8.3 Jatkotutkimusten mahdollisuudet

Tämä tutkimus on tehty osasta laajaa kvantitatiivista aineistoa. Se antaa yleistettävää tietoa kuulovammaisten koulutusurista. Sitä täydentämään olisi hyvä saada kvalitatiivista tutkimusta koulutuksen eri puolista. Varsinkin henkilöiden koulukokemukset avautuisivat todennäköisesti paremmin esimerkiksi haastattelututkimuksessa. Näkökulmana voisi olla esimerkiksi eri ikäryhmät tai eri kuulovammaryhmät ja heidän koulukokemuksensa. Perusasteen koulutus on myös eräs

mahdollinen tutkimuskohde, jota voi lähestyä monesta näkökulmasta. Elämäntulkunäkökulmaa voisi ottaa enemmän huomioon tarkastelussa, esimerkiksi eri ikäryhmien tai sukupolvien kokemuksia voisi analysoida tarkemmin. Tutkimushankkeessa on valmistumassa lisää tutkimuksia kuulovammaisten koulutuksesta mm. aikuisena kuulovammautuneiden oppimiskokemuksista ja koulutussuunnittelun muutosten yhteyksistä kuulovammaisten henkilöiden kokemuksiin.

LÄHTEET

- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Porvoo: WSOY.
- Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteet. 1995. Kone- ja metalliala, toinen aste. Helsinki: Opetushallitus.
- Ansaharju, H., Parkkola, J. & Ääri, S. 1992. Kuulovammaisten opetus Suomessa. Teoksessa Avaintietokansio, luku 2.5.1. (tarkistettu 1996).
- Antikainen, A., Houtsonen, J., Huotelin, H. & Kauppila, J. 1996. Living in a learning society: life-histories, identities and education. London: Falmer Press.
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäntilanne ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Antikainen, A., Houtsonen, J., Kauppila, J., Komonen, K., Koski, L. & Käyhkö, M. 2000. Koulutuksen merkitys identiteetin ja kulttuurin rakentajana. Teoksessa R. Raivola (toim.) Vaikuttavuutta koulutukseen. Suomen Akatemian koulutuksen vaikuttavuusohjelman tutkimuksia. Suomen Akatemian julkaisuja 2/00. Helsinki: Edita, 231-253.
- Asetus ammattioppilaitoksista. 1987. 30.4.1987/ 491.
- Avaintietokansio. 1992. Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto (toim.): Helsinki.
- Blom, H., Laukkanen, R., Lindström, A., Saresma, U. & Virtanen, P. (toim.) 1996. Erityisopetuksen tila. Toinen tarkistettu painos. Arviointi 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Brunell, V. & Kupari, P. (toim.) Peruskoulu oppimisympäristönä. Peruskoulun arviointi 90 –tutkimuksen tuloksia. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 1-4.
- Clausen, J. A. 1986. The life course. A sociological perspective. Prentice-Hall. Englewood Cliffs. New Jersey.
- Education at a Glance, OECD indicators 2000.
- Erikson, E. H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Giele, J. Z. & Elder, Jr., G. H. (toim.) 1998. Methods of life course research. Qualitative and quantitative approaches. Thousand Oaks: Sage.
- Göransson, S. & Westholm, G. 1995. Nästan allt om döva. Örebro: SIH Läromedel.

- Haapasalo, S. 1993. Erityisluokalta elämään. Mukautettuun ja vammautuneiden opetukseen osallistuneiden nuorten hakeutuminen jatkokoulutukseen ja työelämään. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 38/1993. Helsinki.
- Haapasalo, S., Levo, H. & Ravaja, N. 1994. Ammatillisesta koulutuksesta työmarkkinoille. Invalidiliiton oppilaitoksista valmistuneiden koulutus- ja työurat. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 43/1994. Helsinki.
- Halpern, A. S. 1993. Quality of life as a conceptual framework for evaluating transition outcomes. *Exceptional Children* 59 (6), 486-498.
- Heikkilä, T. 1990. Mäntsälän maatalous- ja puutarhaoppilaitos 1940-1990. Koulun oma julkaisu.
- Heiskanen, K. 1994. Selkokieli- lause- vai tekstitason selkeyttä? Teoksessa A. Sainio (toim.) *Selkoa selkokielestä*. 63-74.
- Heiskanen, M.-L. 2000. Tulkkipalvelujärjestelmän kehittyminen. Teoksessa P. Topo, M.-L. Heiskanen, A. Rautavaara, K. Hannikainen-Ingman, K. Saarikalle & R. Tiilikainen. 2000. *Kuulo- ja puhevammaisten tulkkipalvelut*. 29-38.
- Helakorpi, S. 1992. *Ammattikasvatus- filosofisia ja koulutuspoliittisia perusteita*. Juva: WSOY.
- Helakorpi, S. 1994. Oppilaitoksen tuloksellisuus ja laadunhallinta. *Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 100*. Hämeenlinna
- Houtsonen, J., Kauppila, J. & Komonen, K. 2000. *Koulutus, elämäntietä ja identiteetti. Kasvatustieteiden avauksia suomalaisten oppimiseen. Sosiologian tutkimuksia nro 3*. Joensuun yliopisto, sosiologian laitos. Joensuu University Press.
- Huotelin, H. 1992. *Elämäntietä tutkimuksen metodologiset ratkaisut*. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia nro 46. *Sociologia*.
- Huotelin, H. & Kauppila, J. 1995. Towards generational experiences of education: education in the life-course of Finns. *YOUNG, Nordic Journal of Youth Research* 3, 4.
- Huttunen, K. 2000a. *Early childhood hearing impairment: Speech intelligibility and late outcome*. Academic dissertation. Department of Finnish, Saami and Logopedics and Otorhinolaryngology. *Acta Universitatis Ouluensis B 35*. Oulu. University of Oulu.

- Huttunen, K. 2000b. Kuulovikaisen lapsen kuntoutusjärjestelmä Suomessa. Teoksessa E. Lonka & A.-M. Korpijaakko-Huuhka (toim.) 2000. Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin.
- Härmä, L. & Pelkonen, M. 1992. Viitotun puheen oppikirja. Kuulonhuoltoliitto ry. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus. 2000. [Http://www.ijkk.fi](http://www.ijkk.fi). 30.1.2001.
- Jahnukainen, M. 1997. Koulun varjosta aikuisuuteen. Entisten tarkkailuoppilaiden peruskoulun jälkeiset elämänvaiheet. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 182.
- Jermo, T.-I. 1986. Turussa toimiva kuulovammaisten ammattikoulu tarjoaa kahdeksan linjavaihtoehtoa. Kuuloviesti 3/86, 6-7.
- Jokinen, M. 1992. Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteissa 1987. Helsinki: Kuurojen Liitto ry:n tutkimuskeskus, julkaisusarja L1.
- Jokinen, M. ja Martikainen, A. 2000. Viittomakielinen lapsi koulussa. Teoksessa E. Lonka & A.-M. Korpijaakko-Huuhka (toim.) 2000. Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin.
- Järvelin, M.-R., Mäki-Torkko, E., Sorri, M. J. & Rantakallio, P. T. 1997. Effect of hearing impairment on educational outcomes and employment up to the age of 25 years in northern Finland. *British Journal of Audiology* 1997, 31, 165-175.
- Kivirauma, J. & Silvennoinen, H. 1989. Koulutus työvoimapolitiikkana. Koulutussosiologian tutkimusyksikkö. Tutkimusraportteja 2. Turun yliopisto. Turku.
- Klemola, S. 1981. Millainen on kuulovammaisten ammattikoulu? *Kuuloviesti* 2/81, 4-5.
- Komonen, L. ja Varho-Iivonen, L. 1992. Kuulovammainen, huonokuuloinen, kuuro, kuuroutunut - mihin ryhmään lapseni kuuluu? Teoksessa *Avaintietokansio*, luku 1.1.2.
- Komonen, K. 2000. Keskeyttäjästä kunnon kansalaiseksi. Ammattikouluopinnot keskeyttäneiden nuorten koulutukseen sijoittumisen polut. Teoksessa J. Houtsonen, J.
- Kauppila & K. Komonen. Koulutus, elämänkulku ja identiteetti. 2000. 109-153 *Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalli*. 1995. Arviointi. 9/95. Helsinki: Opetushallitus.
- Koulutus. Education in Finland. 1991. Koulutus ja tutkimus 1991:11. Helsinki: Tilastokeskus.

- Kuulovammaisten ammattikoulu. 2000. [Http://www.kuulovak.fi](http://www.kuulovak.fi). 2.2.2001
- Kuurojen kansanopisto. 2000. [Http://www.kl-deaf.fi](http://www.kl-deaf.fi). 5.2.2001
- Kuurojen kielipoliittinen ohjelma. 1993. Viittomakielitoimikunta. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Kuurojen Liitto 80 vuotta. 1985. Helsinki: Kuurojen Liitto r.y.
- Laki ammatillisista oppilaitoksista. 1987. 10.4.1987/ 487.
- Lehtomäki, E. & Niemi, K. 2000. Kuulovammaisen henkilön elämänselämä lapsuudesta aikuisuuteen. Teoksessa E. Lonka & A.-M Korpijaakko-Huuhka (toim.) 2000. Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin.
- Lehtoranta, P., Ruotsalainen, J. & Uusitalo, O. 1988. Lahden kaupungin Kaikuharjun koulusta päästötodistuksen saaneiden oppilaiden ammatillinen koulutus ja sijoittuminen työelämään. Kaikuharjun koulu. Lahti.
- Lehtoranta, P. 1989. Kuurojen nuorten uranvalintatilanne ja ammatillisen suunnittelun kehittämistarpeita. Kuntoutus 4, 19-25.
- Lehtoranta, P. 1999. Kuuro ja huonokuuloisuus nuori. Peruskoulun jälkeinen koulutusvalinta ja siihen vaikuttavat tekijät. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 62/99. Helsinki.
- Levinson, D. J. 1978. Seasons of a Man's Life. New York: A. A. Knopf.
- Linnakangas, R. (toim.) 1999. Koulutus ja elämänselämä. Näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 28. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Linnakylä, P. 1993. Miten oppilaat viihtyvät peruskoulun yläasteella? Kouluelämän laadun kansallinen ja kansainvälinen arviointi. Teoksessa V. Brunell ja P. Kupari (toim.) Peruskoulu oppimisympäristönä. Peruskoulun arviointi 90 –tutkimuksen tuloksia.
- Loijas, S. 1994. Rakas räjä elämä. Vammaisten nuorten elämänselämä ja elämänselämä. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 155. Jyväskylä.
- Lonka, E. & Korpijaakko-Huuhka, A.-M. (toim.) 2000. Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) 1995. Näkökulmia kehityopsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- Marschark, M. 1993. Psychological development of deaf children. New York: Oxford University Press.

- Merikosken ammatillinen koulutuskeskus. 2000. [Http://www.merikoski.fi/neteam](http://www.merikoski.fi/neteam). 15.1.2001.
- Mikkelin kuurojenkoulussa aherretaan. *Kuuloviesti* 12/80, 358-362.
- Mäenpää, T. 1973. Nikkarilan Kuurojen Talouskoulu. *Kuuloviesti* 4/73.
Kuulonhuoltoliiton julkaisu. Huhtikuu. XXXII vuosikerta.
- Mäki, O. 1979. Kuulovammaiset lapset. Teoksessa R. Runsas (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Sivut 150-169
- Mänty, T. 2000. Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 159. Jyväskylän yliopisto.
- Niemi, K. 1999. Kuulovammaisten aikuisten elämäntilanne Suomessa 1999. *Erytyspedagogiikan pro gradu-tutkielma*. Jyväskylän yliopisto.
- Nummenmaa, A. R. 1996. Koulutus, sukupuoli ja elämäntilanne: nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 149. Tampere: Hakapaino.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E. 1997. Tutkimusaineiston analyysi. Porvoo: WSOY.
- Nurmi, J.-E. 1995. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) 1995, 256-274.
- Paul, P. V. & Quigley, S. P. 1994. *Language and deafness*. Singular publishing group, inc. San Diego, California.
- Pirttiniemi, J. 2000. Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 168. Helsinki: Yliopistopaino.
- Plym-Hamara, K., Tamminen, T. & Salonen, T. 1991. Tulevaisuuden kynnyksellä. Dysfaattisen nuoren peruskoulun jälkeinen elämäntilanne ja itsenäistyminen. Dysfaattisten nuorten elämäntilannetta selvittäneen tutkimuksen loppuraportti. Afasia- ja aivohalvausyhdistysten liitto ry.
- Pokkinen, A. 1998. Raportti kuurojen työllisyystilanteesta 1997. Kuurojen Liitto ry. Tutkimuskeskus. Julkaisusarja R 5/1998. Helsinki: Painopirtti oy.
- Puhakka, H. 1998. Naisten elämäntilanne nuoruudesta aikuisuuteen - koulutuksen merkitys elämän kulussa. Joensuun yliopisto. *Kasvatustieteellisiä julkaisuja* 42.
- Pulkkinen, L. (toim.) 1997. *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

- Raivola, R. (toim.) Vaikuttavuutta koulutukseen. Suomen Akatemian koulutuksen vaikuttavuusohjelman tutkimuksia. Suomen Akatemian julkaisuja 2/00. Helsinki: Edita.
- Rissanen, T. 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisu 12/1985. Helsingin yliopisto.
- Runsas, R. (toim.) 1979. Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Kahdeksas uudistettu painos. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu nro 58. Lahti.
- Runsas, R. (toim.) 1991. Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu n:o 87. Jyväskylä: Gummerus.
- Rönkä, A. 1992. Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen: katsaus kirjallisuuteen. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 319.
- Sainio, A. (toim.) 1994. Selkoa selkokielestä. Helsinki: Kirjastopalvelut Oy.
- Savisaari, R. 1985. Nikkarilan talouskoulu. Teoksessa Kuurojen Liitto 80 vuotta. 1985. Helsinki: Kuurojen Liitto r.y., 245-249.
- Savolainen, H. & Turunen, P. 1988. Ammatillisten opintojen keskeyttäminen ja keskeyttämisen merkitys nuoren koulutusuran osana. Haastattelututkimus keskiasteen ammatillisten opintojen keskeyttämisestä ensimmäisen lukukauden aikana. Joensuun yliopisto. Erityispedagogiikan syventäviin opintoihin liittyvä tutkielma.
- Scott, J. & Alwin, D. 1998. Retrospective versus prospective measurement of life histories in longitudinal research. Teoksessa J.Z. Giele ja G.H. Elder Jr. (toim.), 98-127.
- Sinisalo, P. 1986. Työvoimaura ja yksilön kehitys. Työvoimapoliittisia tutkimuksia nro 63. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Sinkkonen, M. & Pulkkinen L. 1996. Elämänrakenne parhaassa aikuisiässä. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 333.
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:43.
- Sugarman, L. 1986. Life-Span Development. Concepts, theories and interventions. London and New York: Methuen.
- Suikkanen, A., Linnakangas, R. & Karjalainen, A. 1999. Koulutus ja muuttuneet työmarkkinat. Teoksessa R. Linnakangas (toim.), 45-88.
- Suometsä, S. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. 1966. Viides uudistettu ja laajennettu painos. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu nro 14. Helsinki.

- Suometsä, S. (toim.) Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. 1974. Seitsemäs uudistettu ja laajennettu painos. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu nro 14. Helsinki.
- Suonpää, J. 1986. Lasten kuulovikojen luokittelu. Teoksessa A. Salmivalli ja R. Johansson (toim.), 25-44.
- Takala, M. 1995. ”They say I’m stupid, but I just don’t HEAR”. Hearing-impaired adults’ view of Finnish society. Department of teacher education. University of Helsinki. Research report 142.
- Tilastokeskus. 1997a. Ammattiluokitus 1997. Käsikirjoja 14. Helsinki: Hakapaino.
- Tilastokeskus. 1998. Ammattiluokitus 1997. Liite 1. Hakemisto. Käsikirjoja 14. Helsinki: Hakapaino.
- Tilastokeskus. 1999a. Koulutusluokitus 1997. 11. uusittu laitos. Käsikirjoja 1. Helsinki: Hakapaino.
- Tilastokeskus. 1999b. Opetushallinnon koulutusala- ja –asteluokitus. Liite 2 Koulutusluokitus 1997:ään. Käsikirjoja 1. Helsinki: Hakapaino.
- Tilastokeskus. 1999c. Koulutusluokituksen muunnosavain 1997. Liite 4 Koulutusluokitus 1997:ään. Käsikirjoja 1. Helsinki: Hakapaino.
- Tilastokeskus. 2000. Koulutuskoodimuutokset 1999. Liite 3 Koulutusluokitus 1997:ään. Käsikirjoja 1. Helsinki: Hakapaino.
- Topo, P., Hannikainen-Ingman, K., Saarikalle, K. & Tiilikainen, R. 2000. Viittomakieliset kuurot aikuiset ja tulkkipalvelu. Teoksessa P. Topo, M.-L. Heiskanen, A. Rautavaara, K. Hannikainen-Ingman, K. Saarikalle & R. Tiilikainen. Kuulo- ja puhevammaisten tulkkipalvelut. 69-83.
- Topo, P., Heiskanen, M.-L., Rautavaara, A., Hannikainen-Ingman, K., Saarikalle, K. & Tiilikainen, R. 2000. Kuulo- ja puhevammaisten tulkkipalvelut. Vammaispalvelulain toteutuminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 255/2000. Jyväskylä: Gummerus.
- Tutkimushanke Koulutuksen merkitys kuulovammaisten elämänsäällä. 2000. [Http://www.jyu.fi/~elinalah/Kysymyksiä.html](http://www.jyu.fi/~elinalah/Kysymyksiä.html). 15.11.2000
- Tuunainen, K. & Ihatsu, M. 1996. Erityisopetuksen organisoimien kehityslinjat Suomessa. Teoksessa H. Blom, R. Laukkanen, A. Lindström, U. Saresma & P. Virtanen (toim.), 7-10.
- Tuunainen, K. & Nevala, A. 1989. Erityiskasvatuksen kehitys Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Urponen, H. 1989. Varhain sairastuneen ja vammaisen sosiaalinen selviytyminen.

Turun yliopiston julkaisuja, sarja C 78.

Viinamäki, L. 1999. Periodielämää? Tutkimus vuonna 1999 syntyneiden ylitorniolaisten opiskelu- ja työssäkäyntireiteistä. Acta Universitatis Lapponiensis 26.

Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Viitanen, P. 1991. Kuulovammaisten ammatillinen koulutus. Teoksessa R. Runsas (toim.), 307-315.

Viitanen, P. 1991. Keskiasteen ammatillinen koulutus. Teoksessa R. Runsas (toim.), 104-133.

Muut lähteet:

Lehtomäki, E. 1999. Koulutuksen merkitys kuulovammaisten henkilöiden elämänculussa. Poster. Valtakunnallinen tutkijaseminaari. Åbo Akademi Vasa Institut för specialpedagogik 23.-24.4.1999.

LIITE 1. Kyselylomake

KYSELYLOMAKE

Lue kysymys ja ympyröi sinulle sopiva vaihtoehto tai kirjoita vastaus viivalle.

1. Oletko

- 1 mies
- 2 nainen

2. Ikä _____

3. Oletko

- 1 kuuro syntymästä alkaen
- 2 kuuroutunut lapsena, ikä _____
- 3 kuuroutunut aikuisena, ikä _____
- 4 huonokuuloinen syntymästä alkaen
- 5 huonokuuloinen, kuulovamma tullut lapsena, ikä _____
- 6 huonokuuloinen, kuulovamma tullut aikuisena, ikä _____
- 7 kuurosokea tai kuulonäkövammaisen
- 8 dysfaatikko

4. Mikä on kuulovammasi/kuuroutesi syy?

- 1 perinnöllisyys
- 2 sairaus, mikä _____
- 3 onnettomuus
- 4 tuntematon syy
- 5 muu, mikä _____
- 6 ei ole kuulovammaa

5. Onko sinulla kuulovamman/kuurouden lisäksi muita vammoja?

- 1 ei
- 2 näkövamma
- 3 CP-vamma
- 4 liikuntavamma
- 5 dysfasia
- 6 kehitysvamma
- 7 muu, mikä _____

6. Mihin ryhmään mielestäsi kuulut?

Ympyröi vain YKSI.

- 1 kuulovammaiset
- 2 kuurot
- 3 viittomakieliset
- 4 kuuroutuneet
- 5 huonokuuloiset
- 6 kuurosokeat tai kuulonäkövammaiset
- 7 dysfaatikot
- 8 kuulevat
- 9 muu, mikä _____

7. Isän koulutus

- 1 kansakoulu
- 2 keskikoulu
- 3 oppikoulu
- 4 lukio
- 5 ammattikoulu
- 6 yliopisto
- 7 muu, mikä _____

8. Isän ammatti työelämän aikana

_____

9. Isä on

- 1 kuuro
- 2 kuuroutunut lapsena
- 3 kuuroutunut aikuisena
- 4 huonokuuloinen
- 5 kuurosokea tai kuulonäkövammaisen
- 6 kuuleva

10. Äidin koulutus

- 1 kansakoulu
- 2 keskikoulu
- 3 lukio
- 4 ammattikoulu
- 5 yliopisto
- 6 muu, mikä _____

11. Äidin ammatti työelämän aikana

_____

12. Äiti on

- 1 kuuro
- 2 kuuroutunut lapsena
- 3 kuuroutunut aikuisena
- 4 huonokuuloinen
- 5 kuurosokea tai kuulonäkövammaisen
- 6 kuuleva

13. Onko sinulla siskoja tai veljiä?

- 1 ei
- 2 kyllä

14. Kuinka monta siskoa tai veljeä sinulla on?

Kirjoita taulukkoon siskojen ja veljien lukumäärä.

SISKO TAI VELI	KUINKA MONTA
kuuro	
kuuroutunut lapsena	
kuuroutunut aikuisena	
huonokuuloinen	
kuurosokea tai kuulonäkövammaisen	
dysfaatikko	
kuuleva	

Liite 1. jatkuu

15. Millainen on ollut perhetilanteesi? Aloita lapsuudesta.

VUODET	PERHETILANNE -naimaton -avoliitto -avioliitto -eronnut -leski	PUOLISO -kuuro -kuuroutunut -huonokuuloinen -kuurosokea tai kuulonäkövammainen -dysfaatikko -kuuleva	TYTYTYVÄISYYS			
			😊 todella tyytyväinen	🙂 tyytyväinen	😞 tyytymätön	😞 todella tyytymätön

16. Seurusteletko tällä hetkellä?

- 1 en
2 kyllä

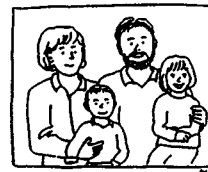

17. Onko sinulla lapsia?

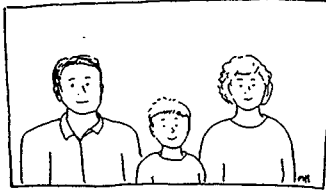
- 1 ei
2 kyllä

18. Kuinka monta lasta sinulla on? Kirjoita taulukkoon lasten lukumäärät.

LAPSI	KUINKA MONTA
kuuro	
kuuroutunut lapsena	
kuuroutunut aikuisena	
huonokuuloinen	
kuurosokea tai kuulonäkövammainen	
dysfaatikko	
kuuleva	

Liite 1. jatkuu

19. Onko sinulla lemmikkieläimiä?

1 ei

2 kyllä, mitä _____

20. Onko sinulla perheeseen liittyviä tulevaisuuden suunnitelmia?

(ESIM. Aion erota TAI Menen naimisiin kesällä.)

1 ei

2 kyllä, mitä _____

21. Kuinka keskusteleet tai olet keskustellut eri ihmisten kanssa?

Voit laittaa joka riville monta rastia.

	VIITTOMA- KIELI	VIITTOTTU PUHE	PUHE/ HUULILOLUKU	KIRJOITUS	ELEET	PIIRTÄMINEN	MUU, MIKÄ
PUOLISO							
LAPSET							
VANHEMMAT							
SUKULAISET							
YSTÄVÄT							
NAAPURIT							
TYÖTOVERIT							

22. Millainen mielestäsi on kielitaitosi? Laita joka riville yksi rasti.

	HYVÄ	KOHTALAINEN	HUONO	EN OSAA YHTÄÄN
SUOMI (lukeminen ja kirjoittaminen)				
RUOTSI (lukeminen ja kirjoittaminen)				
VIITTOMAKIELI				
VIITTOTTU PUHE				
ENGLANTI (lukeminen ja kirjoittaminen)				

Liite 1. jatkuu

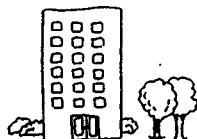
23. Missä olet asunut elämäsi aikana? Aloita lapsuudesta.

VUODET	ASUMISMUOTO esim. -vanhempien luona -tukiasunto/palvelutalo/kuurojen koti -asuntola -yksin -perheen/puolison/lasten kanssa -muu, mikä	PAIKKAKUNTA	TYYYTYVÄISYYS			
			😊 todella tyytyväinen	😊 tyytyväinen	😞 tyytymätön	😞 todella tyytymätön

24. Onko sinulla asumiseen liittyviä suunnitelmia tulevaisuudessa? (ESIM. Muutan toiselle paikkakunnalle.)

1 ei

2 kyllä, mitä _____

Liite 1. jatkuu

26. Oletko kiinnostunut myöhemmin hankkimaan lisää koulutusta?

1 en

2 kyllä, mitä _____

27. Mitä vaikeuksia opiskelussa on ollut? Voit ympyröidä monta.

1 rahavaikkeudet

2 kuulovammaisuus /kuurous

3 opiskelupaikka kaukana

4 koulutus ei auta työnsaannissa

5 opiskelu ei kiinnostanut

6 liian pitkä koulutusaika

7 terveydelliset syyt

8 en saanut tulkkia

9 tulkkipalvelua ei ollut

10 opiskelu oli liian vaikeaa

11 en päässyt opiskelemaan

12 en tiennyt miten haetaan opiskelemaan

13 opettaja ei tukenut jatkosuunnitelmia

14 koti ei tukenut jatkosuunnitelmia

15 koulusta oli huonoja kokemuksia

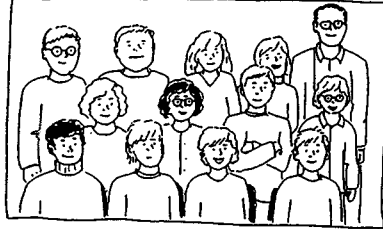
16 en halunnut lähteä opiskelemaan yksin

17 kansakoulu tai peruskoulu antoi liian huonot tiedot

18 kommunikointi oli raskasta

19 en viihdy koulussa

20 muu, mikä _____

28. Mitä teet tällä hetkellä? Ympyröi vain yksi.

1 olen kokopäivätyössä

2 olen osapäivätyössä

3 teen lyhennettyä työviikkoa

4 olen työtön

5 olen lomautettu

6 olen työllisyyskoulutuksessa tai ammattikurssilla

7 opiskelen

8 käyn suojatyössä

9 teen kotitaloustyötä (esim. olen kotiäiti tai koti-isä)

10 olen eläkeläinen

11 olen eläkkeellä ja käyn osapäivätyössä

12 muu, mikä _____

29. Kuvittele, että voisit tehdä mitä tahansa työtä. Mitkä asiat olisivat tärkeitä?

Voit ympyröidä monta.

1 työkaverit

2 mahdollisuus saada parempia töitä (mennä eteenpäin uralla)

3 ammattitaidon säilyminen

4 mielenkiintoinen työ

5 viittomakielinen ympäristö

6 työ on kevyttä

7 säännöllinen työaika

8 saa työskennellä yksin

9 mahdollisuus auttaa muita ihmisiä

10 koulutus on lyhyt

11 työ pysyy samana, työtehtävät eivät muutu

12 tiedonsaanti työpaikalla

13 mahdollisuus vaikuttaa työpaikan asioihin

14 minut hyväksytään

30. Jos voisit valita, millaista työtä haluaisit tehdä? Mikä on toiveammattisi?

_____

Liite 1. jatkuu

32. Mitä harrastat? Voit ympyröidä monta.

- 1 käsitöiden teko
- 2 lukeminen
- 3 liikunta / urheilu, mikä _____
- 4 näytteleminen
- 5 musiikki
- 6 kalastus
- 7 TV:n ja videoiden katsominen
- 8 tietotekniikka
- 9 keskustelu ystävien kanssa
- 10 yhdistys- tai järjestötoiminta
- 11 kaupoissa kiertely
- 12 baarissa / ravintolassa istuminen
- 13 muu, mikä _____

33. Mihin yhdistys- tai järjestötoimintaan osallistut? Voit ympyröidä monta.

- 1 kuurojen yhdistys
- 2 Kuurojen Liitto ry
- 3 Kuulonhuoltoliiton paikallisyhdistys
- 4 Kuulonhuoltoliitto ry
- 5 kuurosokeiden kerho
- 6 Suomen kuurosokeat ry
- 7 Kuulovammaisten lasten vanhempien yhdistys
- 8 Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto ry
- 9 kuurojen urheiluseura
- 10 urheiluseura, mikä _____
- 11 muu, mikä _____

34. Mitä luottamustoimia sinulla on tai on ollut yhdistyksissä tai järjestöissä? Voit ympyröidä monta.

- 1 ei mitään
- 2 puheenjohtaja
- 3 sihteeri
- 4 rahastonhoitaja
- 5 johtokunnan / hallituksen jäsen
- 6 muita, mitä _____

35. Mikä on yhdistys- tai järjestötoiminnan merkitys sinulle? Voit ympyröidä monta.

- 1 ei mitään merkitystä
- 2 kuurojen ystävien saaminen ja tapaaminen
- 3 kuulevien ystävien saaminen ja tapaaminen
- 4 huonokuuloisten ystävien saaminen ja tapaaminen
- 5 edunvalvonta
- 6 vapaa-ajan vietto
- 7 virkistys / rentoutuminen
- 8 kommunikointi on helppoa
- 9 harrastuksessa kehittyminen
- 10 tiedonsaanti
- 11 muu, mikä _____

Liite 1. jatkuu

36. Kenen kanssa vietät yleensä vapaa-aikasi? Voit ympyröidä monta.

- 1 kúurojen
- 2 kuuroutuneiden
- 3 huonokuuloisten
- 4 kuurosokeiden tai kuulonäkövammaisten
- 5 kuulevien
- 6 muiden, kenen _____

37. Kuinka usein osallistut seurakunnan / hengellisen ryhmän toimintaan?

- 1 joka päivä
- 2 joka viikko
- 3 joka kuukausi
- 4 kerran puolessa vuodessa
- 5 kerran vuodessa
- 6 muu, mikä _____
- 7 en osallistu

38. Aiotko tulevaisuudessa muuttaa vapaa-ajan viettoasi?

(ESIM. Aloitan sauvakävelyn TAI Liityn jäseneksi kuolonhuoltoyhdistykseen.)

- 1 en
- 2 kyllä, miten _____

39. Auttoiko joku sinua täyttämään tämän kyselylomakkeen?

- 1 ei, täytin yksin
- 2 kyllä

40. Kuka auttoi sinua täyttämään tämän kyselylomakkeen?

- 1 ei kukaan
- 2 kuntoutusohjaaja / aluesihteer
- 3 diakonissa
- 4 ystävä
- 5 tulkki
- 6 äiti tai isä
- 7 muu, kuka _____

NIMI JA OSOITE (ei pakollinen!)

Muutama vapaaehtoinen kutsutaan myöhemmin haastatteluun.

Laita rasti ruutuun.

En halua osallistua haastatteluun.

Haluan osallistua haastatteluun. Nimi ja osoite:

Liite 1. jatkuu

Jos haluat, kirjoita vapaasti omasta elämästäsi. Kirjoitus voi olla niin pitkä kuin itse haluat. Jatka tarvittaessa jollekin toiselle paperille.

ELÄMÄNI

LIITE 2. SAATEKIRJE

10.05.1999

HEI,

Tämä kirje on Sinulle,
joka olet syntynyt vuosien 1940-1975 aikana
ja olet lapsuudesta alkaen
huonokuuloinen/ kuuro/ viittomakielinen/ kuuroutunut/ kuulonäkövammainen.

TUTKIMUS

Teemme Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella tutkimusta kuulovammaisten henkilöiden elämäkukulusta. Keräämme tietoa siitä, millaista on elää kuulovammaisena (huonokuuloisena ja kuurona) Suomessa. Tietoa tarvitaan esimerkiksi koulutuksen ja opetuksen suunnitteluun. Tutkimusta ohjaavat professori, KT, Sakari Moberg ja professori, KT, Joel Kivirauma.

TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJAT

Mahdollisten osallistujien nimet olemme saaneet oppilaitoksilta ja osoitteet väestörekisterikeskukselta. Lisäksi järjestöt ovat tiedottaneet tutkimuksesta jäsenilleen ja vapaaehtoiset ovat ottaneet meihin yhteyttä. Lähetämme kyselyn noin **1500 henkilölle** ja myöhemmin haastattelemme osan. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

TÄRKEÄÄ

Suomalaista elämäkulkua on tutkittu, mutta kuulovammaisten (huonokuuloisten ja kuurojen) henkilöiden elämäkulkua ei vielä. Sinulla on tärkeää tietoa ja kokemusta omasta elämästäsi. Osallistumalla lisäät tutkimuksen tietoa. Varmasti seuraavat kysymykset kiinnostavat myös Sinua:

- Millainen on kuulovammaisten (huonokuuloisten ja kuurojen) henkilöiden elämäkulkua?
- Millainen on kuulovammaisten henkilöiden elämäkulkua verrattuna muiden suomalaisten elämäkulkua?
- Miten koulutus on vaikuttanut elämäkulkua?

KYSELY

Toivomme, että vastaat kyselyyn. Kyselyn aiheina ovat:

- * lapsuuden perhe
- * koulutus
- * työ
- * perhe
- * vapaa-aika.

VIITTOMAKIELINEN

Kuurojen yhdistyksellä, kuurojen kuntoutussihteerillä ja työasiamiehellä on videokasetti, jossa kysely viittomakielellä. Jos haluat, voit katsoa viittomakielisen kasetin ja sitten vastata kyselylomakkeeseen.

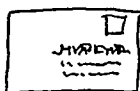
Liite 2. jatkuu

ESIMERKKI

Ole hyvä, lue ensin **esimerkki** ja vastaa sitten kyselylomakkeeseen. Jos tarvitset, pyydä apua kyselyn täyttämässä.

LUOTTAMUKSELLISTA TIETOA

Kyselyn tiedot ovat **vain tutkimuksen käyttöön**. Tutkimuksessa on mukana suuri joukko kuulovammaisia (huonokuuloisia ja kuuroja) henkilöitä. Tuloksista kerrotaan yleisinä asioina. Tutkimus ei paljasta vastanneiden nimiä eikä yksittäisten henkilöiden tietoja.

PALAUTUS

Palauta kysely mukana olevassa kirjekuoressa **viimeistään 26.17.05.1999.**

KIITOS YHTEISTYÖSTÄ!

Jos haluat tietää tutkimuksesta lisää, ota yhteyttä!

Terveisin,

Helmi Koukka

Helmi Koukka
Tutkimusapulainen

0400-738 592 (myös tekstiviesti)

Kirsi Niemi

Kirsi Niemi
Tutkimusapulainen

040-5077 554 (myös tekstiviesti)

Elina Lehtomäki

Elina Lehtomäki
Tutkija

Jyväskylän yliopisto
Erityispedagogiikan laitos
PL 35 (PiC)
40351 Jyväskylä

p. 014-601637
fax 014-601621
elinaleh@campus.jyu.fi

LIITE 3. ESIMERKKILOMAKE

ESIMERKKI

Kyselylomakkeessa on erilaisia kysymyksiä. Tässä on muutama esimerkki, miten kysymyksiin voi vastata.

Lue kysymys ja ympyröi sinulle sopiva vaihtoehto tai kirjoita vastaus viivalle

1. Oletko

- 1 mies
 2 nainen

3. Oletko

- 1 kuuro syntymästä alkaen
 2 kuuroutunut lapsena, ikä _____
 3 kuuroutunut aikuisena, ikä _____
 4 huonokuuloinen syntymästä alkaen
 5 huonokuuloinen, kuulovamma tullut lapsena, ikä 3v
 6 huonokuuloinen, kuulovamma tullut aikuisena, ikä _____
 7 kuurosokea tai kuulonäkövammaisen
 8 dysfaatikko

14. Kuinka monta siskoa tai veljeä sinulla on ?
 Kirjoita taulukkoon siskojen ja veljien lukumäärä.

SISKO TAI VELI	KUINKA MONTA
kuuro	1
kuuroutunut lapsena	
kuuroutunut aikuisena	
huonokuuloinen	
kuurosokea tai kuulonäkövammaisen	
dysfaatikko	
kuuleva	3

liite 3, jatkuu

15. Millainen on ollut perhetilanteesi? Aloita lapsuudesta.

VUODET	PERHETILANNE -naimaton -avoliitto -avioliitto -eronnut -leski	PUOLISO -kuuro -kuuroutunut -huonokuuloinen -kuurosokea tai kuulonäkövammaisen -dysfaatikko -kuuleva	TYTYTYVÄISYYS			
			😊 todella tyytyväinen	😊 tyytyväinen	😞 tyytymätön	😞 todella tyytymätön
1959 - 1980	naimaton			X		
1980 - 1992	avioliitto	kuuro	X			
1992 -	eronnut				X	

20. Onko sinulla perheeseen liittyviä tulevaisuuden suunnitelmia?
(ESIM. Aion erota TAI Menen naimisiin kesällä.)

¹ ei
² kyllä, mitä muutan naisystävän luo asumaan.

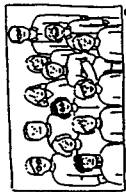
21. Kuinka keskustele tai olet keskustellut eri ihmisten kanssa?
Voit laittaa joka riville monta rastia.

	VIITOMA- KIELI	VIITOTTU PUHE	PUHE/ HUULIOLUKU	KIRJOITUS	ELEET	PIIRTÄMINEN	MUU, MIKÄ
PUOLISO	X						
LAPSET		X	X				
VANHEMMAT			X				
SUKULAISET	X		X				
YSTÄVÄT	X	X	X				
NAAPURIT			X				
TYÖTOVERIT			X	X	X		

liite 3, jatkuu

25. Mitä kouluja olet käynyt?

VUOSI Merkise milloin opiskelu alkoi ja keskeytyi tai loppui	OPPLAITOS TAI KOULU esimerkiksi: -kansakoulu /peruskoulu -kuulovammaisten tai kuurojen koulu -kuulovammaisten luokka -kansakoulu /peruskoulu kuulevien koulussa -muu, mikä	OPINTO-LINJA TAI KURSSI (yli 3 kk) esimerkiksi: -autoasentajalinja -laitoshuoltajalinja -atk-kurssi (5 kk)	KESKEYTIN, SYY esimerkiksi: -pääsin muuhun kouluun -pääsin töihin -tulikki puuttui -ei kiinnostanut -opiskelu oli liian vaikeaa -ristiriita opettajan kanssa -perhesyyt -vaihdoin koulua -muu, mikä	TYTYTYVÄISYYS 😊 😐 😞 😡	OPISKELUAJKA JA KOULUTUS Mitä opiskeluaika antoi? Mitä opit? esimerkiksi: -ammattitaito -taito hoitaa kotia ja perhettä -taito hoitaa omia asioita (esim. raha-asiat, asunnon hankinta) -itseluottamus -kuuroutta ei hyväksyä -viittomakielentaito -suomenkielentaito -yhdessäolo muiden kuurojen tai kuulovammaisten kanssa -ystävät -huono kokemus vammaisuudesta -tupakointi -alkoholin käyttö -huumeiden käyttö -muu, mikä
alkoi keskeytyi loppui				😊 😐 😞 😡	
-66	kansakoulu kuulevien kanssa			😊	
-68	kuulovammaisten luokka			😊	
-75 -76	Turun kuulovamm. ammatti koulu	puuseppälinja	ei kiinnostanut		viittomakielentaito tupakointi
-76	Järvenpään invalidien kauppaoppilaitos	merkonomi- linja		😊	ammattitaito, taito hoitaa omia asioita, itseluottamus
-97	Tampereen amma- tillinen aikuiskou- lutuskeskus	internet-kurssi		😊	lisää ammattitaitoa

Liite 5. Koulutusjaksojen jakautuminen oppilaitoksiin eri sukupuoliilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä.

Oppilaitos	Sukupuoli		Kuulovammaryhmä				Koulutus- JAKSOJA YHTEENSÄ		
	Miehet	Naiset	Kuurot	Huonok.	1935-44	1945-54		1955-64	1965-74
Turun kuulovammaisten ammattikoulu	136	90	179	38	16	76	81	53	226
Turun kristillinen opisto	18	60	62	11	0	4	43	31	78
Mäntsälän maatalousoppilaitos	21	5	18	7	2	14	7	3	26
Mikkelin kuulovammaisten lukio	4	11	6	7	0	0	7	8	15
Nikkarilan talouskoulu	18	77	67	17	14	29	29	23	95
Kuurojen kansanopisto	22	36	43	11	0	4	11	43	58
Järvenpään invalidien ammattioppilaitos	41	23	17	45	8	16	16	24	64
Merikosken amm. koulutuskeskus	7	8	9	5	0	1	5	9	15
Kiipulan koulutuskeskus	6	12	12	5	0	3	11	4	18
Muu erityisoppilaitos	9	16	16	6	2	1	12	11	25
Yleiset oppilaitokset									
Kauppaooppilaitokset	3	5	2	6	0	2	1	5	8
Sosiaali- ja terveydenhuolto-oppilaitokset	1	9	5	5	0	2	4	4	10
Ammattioppilaitokset	6	7	6	7	0	2	5	6	13
Aikuiskoulutuskeskukset	31	26	44	12	0	15	27	15	57
Kansanopistot	9	17	9	13	0	5	7	14	26
Lukiot	3	9	11	0	1	2	3	6	12
Koti- ja laitostalousoppilaitokset	0	12	5	4	0	3	3	6	12
Käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset	3	3	6	0	0	1	1	4	6
Maatalousoppilaitokset	2	2	0	2	0	2	0	2	4
Teknilliset oppilaitokset	2	0	0	2	0	1	0	0	2
Yliopistot ja korkeakoulut	0	3	3	0	0	0	0	3	3
Muu koulutuspaikka yleisopetuksessa	16	18	21	13	3	8	12	11	34
Tuntematon koulutuspaikka	18	26	28	16	4	17	12	11	44
Yhteensä	376	475	569	232	50	208	297	296	851

Liite 6. Vastausten jakauma kysymyksessä 'Mitä vaikeuksia opiskelussa on ollut?' eri sukupuolilla, kuulovamma- ja ikäryhmillä. N = 342, kysymykseen ei vastannut 87 hloä.

Vaikeuksia opiskelussa	Sukupuoli		Kuulovammaryhmä					Ikäryhmä							
	Miehet		Naiset		Kuurot	Huonok.	1935-44		1945-54		1955-64		1965-74		Yhteensä
	%	f	%	f			%	f	%	f	%	f	%	f	
Rahavaikeudet	6	10	7	10	7	10	4	10	7	7	8	8	69	8	
Kuulovammaisuus/ kuurous	14	9	8	20	8	23	23	13	9	9	9	9	98	11	
Opiskelupaikka kaukana	10	8	8	12	8	9	7	7	10	10	10	10	78	9	
Koulutus ei auta työsaannissa	7	7	6	9	6	2	6	6	6	6	9	9	59	7	
Opiskelu ei kiinnostanut	5	1	3	3	3	4	2	2	3	3	4	4	27	3	
Liian pitkä koulutusaika	3	2	2	3	2	2	3	3	3	3	3	3	24	3	
Terveydelliset syyt	4	4	4	3	4	7	4	4	4	4	4	4	36	4	
En saanut tulkkia	5	9	9	3	9	5	7	7	8	7	7	7	63	7	
Tulkkipalvelua ei ollut	6	5	7	3	7	13	8	6	6	2	2	2	49	6	
Opiskelu oli liian vaikeaa	5	4	5	2	5	4	3	5	5	6	6	6	41	5	
En päässyt opiskelemaan	1	2	1	1	1	0	1	1	1	1	2	2	11	1	
En tiennyt miten haetaan	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2	2	25	3	
Opiskelemaan															
Opettaja ei tukenut jatko-	3	3	4	2	4	0	4	4	3	3	3	3	25	3	
Suunnitelmia															
Koti ei tukenut jatkosuunnitelmia	2	2	2	3	2	0	4	4	2	2	2	2	20	2	
Koulusta oli huonoja kokemuksia	5	4	5	3	5	5	2	2	5	6	6	6	40	5	
En halunnut lähteä opiskelemaan	2	3	3	1	3	2	1	1	3	3	2	2	19	2	
Yksin															
Kansa- tai peruskoulu antoi liian	7	7	8	5	8	5	9	9	8	8	5	5	63	7	
Huonot tiedot															
Kommunikointi oli raskasta	6	7	6	6	6	7	7	7	6	6	5	5	54	6	
En viihty koulussa	3	2	3	1	3	2	1	1	3	3	4	4	23	3	
Muu	4	6	5	6	5	5	4	4	5	5	6	6	44	5	
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	868	100	

Liite 8. Eri oppilaitoksia koskevien vastausten jakautuma kysymyksessä 'Mitä opiskeluaika ja koulutus antoivat?'

Koulun anti	Kuulovammaisten ammattikoulu		Turun kristillinen opisto		Nikkarilan Talouskoulu		Kuuroiden kansanopisto		Järvenpään invalidien ammattoppilaitos	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ammattitaito	70	28	2	3	15	17	9	13	37	41
Taito hoitaa kotia ja perhettä	1	0	0	0	20	22	1	1	0	0
Taito hoitaa omia asioita	13	5	1	2	15	17	0	0	8	9
Itseluottamus	17	7	8	13	3	3	12	17	10	11
Kuuroutta ei hyväksytä	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Viittomakielentaito	33	13	13	21	7	8	12	17	0	0
Suomen kielen taito	4	2	7	11	3	3	9	13	1	1
Yhdessäolo muiden kuulovammaisten kanssa	19	8	3	5	8	9	1	1	2	2
Ystävät	18	7	10	16	7	8	7	10	11	12
Huono kokemus vammaisuudesta	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Tupakointi	11	4	3	5	2	2	0	0	2	2
Alkoholin käyttö	10	4	4	6	0	0	2	3	7	8
Huumeiden käyttö	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Muu	47	19	12	19	9	10	17	24	12	13
Yhteensä	246	100	63	100	89	100	70	100	91	100